

Yhteiset portaat hyvinvointiin - vaikuttava koulukuraattorin yksilö- kohtainen intensiivinen tuki

Marko Nyqvist

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Yhteiset portaat hyvinvointiin - vaikuttava
koulukuraattorin yksilökohtainen intensiivi-
nen tuki.**

Marko Nyqvist
Sosiaalialan käytäntöjen asiakasläh-
töinen kehittäminen
Opinnäytetyö
Kesäkuu, 2019

Marko Nyqvist

Yhteiset portaat hyvinvointiin - vaikuttava koulukuraattorin yksilökohtainen intensiivinen tuki

Vuosi 2019 Sivumäärä 82

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kehittää koulukuraattorityötä vastaamaan nykyistä paremmin vaativan erityisen tuen oppilaiden ja heidän perheiden tarpeisiin. Tarkastelin kuraattorin yksilökohtaista intensiivistä tukea vaikuttavuusnäkökulmasta. Tutkimustehtävänä oli tunnistaa ja käsitteellistää intensiivisen tuen prosesseista vaikuttavuutta mahdollistavia mekanismeja, menetelmiä, osaamista ja asiantuntemusta.

Tietopohjana käytin opiskelijahuollosta ja sosiaalityöstä julkaistua tutkimus- ja ammattikirjallisuutta. Tutkielman menetelmällisissä ratkaisuissa sovelsin tutkimuksellisen kehittämistoiminnan ja tapaustutkimuksen viitekehystä. Tutkielmaa voidaan pitää laajasti tulkittuna arviointitiedon tuottamisena intensiivisen tuen vaikuttavuudesta. Intensiivisen tuen ymmärrän tavoitteellisena sosiaalityönä. Kuraattorityön ymmärrän vaikuttavuuden paradigman mukaisesti työnä, jonka arvo ja eettinen olemassaolo perustuu sen asiakkaiden hyvinvointia lisääviin vaikutuksiin

Tutkielman tuloksena kuvaan vaikuttavaa intensiivistä tukea kolmiportaisena prosessina. Yhteiset portaat hyvinvointiin, vaikuttava intensiivinen tuki muodostuu: Perustuksista vaikuttavalle intensiiviselle tuelle, Vaikuttavasta intensiivisestä tuesta ja Arviointidialogista. Kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa edellytettäviä ammatillisen kompetenssin osa-alueita ovat: Avoin asiantuntijuus, Yhteinen tavoitteellisuus, Ammatillinen vuorovaikutus, Dokumentointiosallisuus, Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio ja Arviointidialogi.

Kuraattorityön kehittäminen vastaamaan vaativan erityisen tuen oppilaiden tarpeisiin edellyttää vaikuttavuuden paradigman mukaista ymmärrystä, työtettä ja arviointia. Kuraattorin tukiprosesseja tarkastelemalla voidaan tunnistaa kuraattorin ammatillista kompetenssia, joka mahdollistaa vaikuttavuutta. Keskeisin vaikuttavuuden vipuvarsi intensiivisessä tuessa on ymmärrys asiakassuhteen vuorovaikutuksessa ja yhteistoimijuudessa piilevistä voimavaroista.

Asiasanat: koulukuraattori, vaikuttavuus, ammatillinen kompetenssi, intensiivinen tuki, vaativa erityinen tuki

Marko Nyqvist

Joint steps to wellbeing - Impacting individual intensive support provided by school social worker

Year	2019	Pages	82
------	------	-------	----

The target of my thesis project was to develop the work of school social worker to meet the needs of students, who demand extensive special support, and their families. I observed the individual intensive support process from the perspective of the impact it has on the students and their families. My research ambition was to identify and conceptualize the mechanisms, approaches, competences and areas of expertise that can make intensive support processes impactful.

As theoretical foundation, I used professional literature about student services and social work. As methodological solutions, I applied a case study and development through research methods. Overall, this study can be seen as creation of evaluative information, in its extensive meaning. With the concept of intensive support, I mean target-oriented social work. With the concept of school social worker work, I mean that the value and even ethical justification of such work is based on the wellbeing-enhancing impacts it has on its customers.

As an outcome of this study, I'm describing impactful intensive support as a process that has three key steps. As Joint steps to wellbeing, impactful intensive support is built on Foundation to impactful intensive support, Impactful intensive support and finally Evaluation dialogue. The key competence areas required from school social worker to manage the process of impactful intensive support are Openness with their expertise, Joint target-orientation, Professional interaction and collaboration, Commitment and involvement in documentation, Orientation to method interaction and finally Evaluation dialogue.

In order to develop the school social worker work to meet the needs of students, who demand extensive special support, development of understanding, work approach and assessment according to the paradigm of impact is required. Professional competences, that enable impact can be identified by observing the support processes. The most critical enabler, however, is the understanding of the resources that lie within good interaction and collaboration in the customer relationship.

Keywords: school social worker, impact/impacting/impactful, professional competence, intensive support, extensive special support

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Koulukuraattorityön kehittäminen	8
2.1	Tietopohja.....	8
2.2	Kuraattorin intensiivinen tuki.....	10
2.3	Intensiivisen tuen tarkastelun ajankohtaisuus	13
2.4	Vaativa erityinen tuki	15
3	Tutkimusprosessi	16
3.1	Kriittinen realismi.....	17
3.2	Vaikuttavuusnäkökulma	18
3.3	Tutkimusstrategia ja tutkimustehtävä	21
3.4	Teemahaastattelu	23
3.5	Haastatteluteemat.....	24
3.6	Tutkimusaineisto.....	26
3.7	Sisällönanalyysi.....	27
4	Tulokset	30
4.1	Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutus	30
4.2	Avoin ja määrämuotoinen kirjaaminen	35
4.3	Vaikuttavuuden mahdollistavat menetelmät	38
4.4	Työskentelyn tavoitteellisuus.....	41
4.5	Työskentelyn arviointi	45
5	Johtopäätökset	48
5.1	Asiakkuuden muodostuminen ja intensiivisen tuen alkaminen	48
5.1.1	Avoin asiantuntijuus	49
5.1.2	Ammatillinen vuorovaikutus.....	50
5.1.3	Yhteinen tavoitteellisuus	51
5.1.4	Perustukset vaikuttavalle intensiiviselle tuelle.....	52
5.2	Työskentelyvaihe.....	53
5.2.1	Dokumentointiosallisuus	54
5.2.2	Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio.....	56
5.2.3	Vaikuttava intensiivinen tuki.....	59
5.3	Työskentelyn päättäminen	60
5.4	Yhteiset portaat hyvinvointiin: vaikuttava intensiivinen tuki.....	63
6	Tutkielman arviointi	65
7	Kuraattorityön kehittäminen tulevaisuudessa.....	68
	Kuviot	77
	Taulukot	77

Liitteet.....	78
---------------	----

1 Johdanto

Koulukuraattorin työ on osana oppilashuoltoa keskeisessä asemassa pyrittäessä tukemaan ja lisäämään oppilaiden hyvinvointia koulussa. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevat oppilaat jäävät tällä hetkellä vaille riittävää tukea opiskelijahuollon palvelujärjestelmässä. Yhteisöllistä opiskelijahuoltoa painottavassa keskustelussa kuraattorin yksilökohtaisen tuen kehittäminen on jäänyt vähälle huomiolle. Koulukuraattorin yksilökohtaisen tuen kehittäminen vaikuttavaksi, koulussa kaikkein voimakkaimmin oirehtivien oppilaiden hyvinvointia lisääväksi tueksi lisäisi koko kouluyhteisöjen hyvinvointia.

Vaikuttavuus voidaan ymmärtää sosiaalityön tulevaisuuden paradigmana. Vaikuttavuuden paradigman kautta tarkasteltuna kuraattorityön ammatillisen toiminnan arvo ja eettinen olemassaolon peruste määrittyy työssä toteutettavien interventioiden asiakkaiden hyvinvointia edistävästä vaikutuksista. Koulukuraattorin yksilökohtaisen tuen tutkimuksellinen tarkastelu on ollut vähäistä. Vaikuttavuustutkimusta koulukuraattorin yksilökohtaisesta tuesta ei ole toteutettu. Koulukuraattorin yksilökohtaisen tuen tarkastelu vaikuttavuusnäkökulmasta luodellutuksia tuen kehittämiseen vastaamaan vaativan erityisen tuen oppilaiden tarpeisiin.

Koulukuraattorin yksilökohtainen intensiivinen tuki on pitkäkestoista yksilökohtaista tukea, jolla pyritään oppilaiden kaikkein vaikeimpien koulussa ilmenevien ongelmien ratkaisemiseen. Tarkastelen opinnäytetyössäni koulukuraattorin yksilökohtaisen intensiivisen tuen vaikuttavuutta vaativan erityisen tuen oppilaiden osalta. Ymmärrän intensiivisen tuen tavoitteellisen sosiaalityön kontekstissa tapahtuvana portaittaisena ongelmanratkaisuprosessina. Pyrin hahmottamaan: mikä vaikuttaa mihin, miten, milloin ja millä edellytyksillä intensiivisessä tuessa. Tarkastelun kohteena oli yksinkertaistetusti intensiivisen tuen oppilaan hyvinvoinnissa aikaansaama muutos.

Tutkimusstrategiani muodostin tutkimuksellisen kehittämistoiminnan ja tapaustutkimuksen sovelletusta yhdistelmästä. Keskiössä tutkimuksellisissa valinnoissa oli luoda vaikuttavuusnäkökulmasta intensiivistä tukea arvioiva, tuesta uutta tietoa tuottava, tuen vaikuttavuutta tunnistava ja vaikuttavaa tukea mallintava tarkastelunäkökulma.

Tietopohjan muodostin opiskelijahuollosta ja sosiaalityöstä julkaistusta tutkimus- ja ammattikirjallisuudesta. Informaatiota intensiivisen tuen vaikuttavuudesta keräsin asiakkailta. Asiakkailta teemahaastatteluin kerätty tutkimusaineisto asetui sisällönanalyyseissä vuoropuheluun tietopohjan ja oman kokemustietoni kanssa. Tarkastelemalla aineistoa teorian kanssa muodostin käsitteitä, jotka kuvaavat kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa edellytettävää ammatillista kompetenssia.

Vaikuttavaa intensiivistä tukea kuvaan kolmiportaisena prosessina: Yhteiset portaavat hyvinvointiin, vaikuttava intensiivinen tuki. Tutkimuksellisista haasteista huolimatta koen

vaikuttavuusnäkökulmasta tapahtuneen kuraattorityön tarkastelun tuottaneen uutta ja merkityksellistä kuraattorityön professiota vahvistavaa tietoa, sekä uusia näkökulmia kuraattorityön vaikuttavuudesta käytävään keskusteluun.

2 Koulukuraattorityön kehittäminen

Koulukuraattorityö on sosiaalityötä, joka toteutetaan osana peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten opiskeluhoitoa. Työllä pyritään oppilaiden ja koko kouluuyhteisöjen hyvinvoinnin lisäämiseen. Koulukuraattorityö jaetaan yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen työhön. (Hietanen-Peltola, Laitinen, Autio & Palmqvist 2018, 9; Perälä ym. 2015, 25 - 27.) Käytän koulukuraattorista jatkossa lyhyempää termiä kuraattori ja koulukuraattorityöstä termiä kuraattorityö. Keskityn kuraattorin yksilökohtaisen tuen tarkasteluun ja kehittämiseen. Tarkastelen kuraattorin yksilökohtaista intensiivistä tukea vaikuttavuusnäkökulmasta. Käytän kuraattorin yksilökohtaisesta intensiivisestä tuesta jatkossa lyhyempää termiä intensiivinen tuki. Tarkastelu tapahtuu vaativan erityisopetuksen kunnallisessa peruskoulussa. Käytän jatkossa termiä koulu tarkoittessani tutkimusympäristöä ja laajemmin peruskoulua kuraattorin työympäristönä.

2.1 Tietopohja

Kuraattorityötä on tehty Suomessa viisi vuosikymmentä. Kuraattorin rooli kouluuyhteisön sosiaalityöntekijänä ja kuraattorin professio on edelleen epäselvä. Kuraattorityö on sosiaalityön erityisala, jonka tutkimuksellinen tarkastelu on vähäistä. Kuraattorityöstä julkaistussa tutkimuksessa ilmenee tarve kuraattorityön ydintehtävän tarkempaan määrittelyyn ja kuraattorin profession vahvistamiseen. (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 14 - 20, 24; Backlund 2007, 31; Koskela 2009, 6; Perttula 2015; 83 Pippuri 2015 11 - 14.) Sipilä-Lähdekorpi (2004, 25 - 48) on väitöstudiossa esitellyt kattavasti kuraattorityöstä ennen vuotta 2004 julkaistuja tutkimuksia. Esittelen lyhyesti kuraattorityöstä vuodesta 2004 alkaen julkaistuja tutkimuksia. Esittelyn tavoitteena on luoda kuvaa tietopohjasta, johon tutkielmassa toteutettu kuraattorityön tarkastelu perustuu.

Sipilä-Lähdekorpi (2004) tarkasteli kuraattorityön kehittymistä suomalaisessa yhteiskunnassa kehittävästä työntutkimuksesta viitekehityksessä sosiaalipedagogisesta näkökulmasta, modernisaatioteorian kautta tulkittuna. Väitöstudiossa tiedontuottajina olivat kuraattorit. Tutkimuksen mukaan kuraattorityön kohteena on oppilas. Tutkimuksessa kuraattorit kokivat koulun jääneen moderniin aikaan, kun samaan aikaan kuraattorityötä ohjaavat postmodernit piirteet. Kuraattorityö näyttäytyi tutkimuksessa lukuisten ristiriitojen värittämänä, monimuotoisena koulun sosiaalityönä, joka muotoutuu yksilöllisesti ja paikallisesti tekijänsä persoonallisten ominaisuuksien mukaiseksi. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 22 - 23, 160 - 173.)

Koskelan (2009) kasvatustieteen väitöstudiossa tarkasteltiin opettajien käsityksiä opiskeluhoitotyöstä. Tiedontuottajina olivat lumipallo-otannalla valitut opettajat. Tutkimuksen mukaan opettajien näkemykset kuraattorityöstä jakautuivat voimakkaasti sen mukaan, oliko

heillä omakohtaista kokemusta yhteistyöstä kuraattorin kanssa. Opettajat, joilla omakohtaista kokemusta ei ollut, pitivät kuraattorityötä arkieluonteisena keskusteluna, joka ei vaadi erityistä ammatillista kompetenssia. Kuraattorin kanssa oppilashuollon prosesseissa yhteistyötä tehneet opettajat kokivat kuraattorin tehtävän koulussa merkittävänä. Heille kuraattorityö näyttäytyi koulun sosiaalityönä, joka koettiin tavoitteelliseksi, systemaattiseksi ja kouluyhteisön hyvinvoinnin näkökulmasta välttämättömäksi professioksi. (Koskela 2009, 53, 170 - 171.)

Ahtola (2012) kiinnitti psykologian väitöstutkimuksessa huomion opiskeluhoitotyön yksilökeskisyyteen. Kvantitatiivinen tutkimusaineisto koostui Alkuportaati-seurantatutkimuksessa ja kiusaamisen vastaisessa KiVa Koulu® toimenpideohjelmassa kerätystä aineistoista. Tutkimuksen mukaan kuraattorin resurssien suuntaaminen yhteisölliseen ja ennaltaehkäisevään opiskeluhoitotyöhön mahdollistaisi kaikkien oppilaiden tukemisen sosiaalisia ongelmia ennaltaehkäisevästi. (Ahtola 2012, 19 - 20, 42.) Lainsäädännöllinen ohjaus kohti yhteisöllisiä ja ennaltaehkäiseviä toimintatapoja on ollut viime vuosien painopiste kuraattorityön kehittämisessä (Pippuri 2015, 2; Mahkonen 2005, 83 - 94; Perälä ym. 2015, 14).

Perttula (2015) tarkasteli väitöstutkimuksessaan ammattikoulujen opiskeluhoitokäytäntöjä syrjäytymiskeskustelun näkökulmasta. Tutkimusaineiston muodosti eläytymismenettelmällä hankitut opiskeluhoollon toimijoiden kirjoittamat tarinat, Helsingin Sanomissa julkaistut artikkelit ja opetushallinnon asiakirjoissa julkaistut tekstit. Tutkimuksessa analysoitiin syrjäytymispuheen ilmentämän poliittisen hallinnan yhteyksiä oppilaitosten sosiaalityön professionaaliin toimintamahdollisuuksiin. Keskiössä oli sosiaalityön tehtävän ja asiantuntijuuden paikantaminen ammattikoulussa. Tutkimuksen mukaan ammattikoulussa sosiaalityön itsensä ja koulutusorganisaation työskentelylle asettamat tavoitteet olivat usein ristiriitaisia. Kuraattorityön tulisi Perttulan (2015, 102) mukaan pohjautua sosiaalitieteelliseen tiedonmuodostukseen perustuvaan kriittis-reflektiiviseen työskentelytapaan, jossa sosiaalityön on mahdollista toimia hallitusti epävarmuuden suodatuspintana ja saavuttaa argumentaatiovoimaa ammatilliseettisten tavoitteidensa suuntaisesti. Tutkimuksessa korostettiin kuraattorin roolia sosiaalityön ammattilaisena. Kuraattorin tehtävänä pidettiin opiskelijoiden lähtökohdista peruteltavien auttamiskäytäntöjen ja hyvinvointipalveluiden puolustajana toimimista, hallinnollisten intressien ohjaamassa oppilaitosmaailmassa. (Perttula 2015, 79, 89 - 90, 102.)

Pippuri (2015) pyrki sosiaalityön lisensiaatintutkimuksessaan lisäämään tutkimuksellista tietoa kuraattorin yksilökohtaisesta tuesta ja liittämään sen osaksi lasten ja nuorten syrjäytymisestä käytävää yhteiskunnallista keskustelua. Tutkimusaineisto muodostui kuraattorien yksilökohtaisesta tuesta Espoossa vuosina 2002 - 2013 kerätystä asiakasrekisteriaineistosta. Tutkimuksessa kuraattorin yksilökohtainen tuki hahmottui monidimensioisena lasten ja perheiden tukemiseen tähtäävänä yleissosiaalityönä. Tutkimuksen mukaan kuraattorin kirjaamiskäytäntöjä tulisi kehittää asiakkaan osallisuutta ja työprosessien tavoitteita vahvemmin tukeviksi. Tutkimuksen mukaan kuraattorityöhön tarvitaan nykyistä laadukkaampaa asiakasanalyysien avulla

tapahtuvaa tietojohdantamista. Asiakkaiden kuuleminen ja osallisuuden korostamista kuraattorin yksilökohtaisesta tuesta tehtävässä tutkimuksessa nähtiin erityisen tärkeänä. (Pippuri 2015, 97 - 98, 100.)

Backlund (2007) vertaili väitöstutkimuksessaan kuraattorityön ja kouluissa toteutettavan muun opiskeluhoitojen tehtäviä ruotsalaisessa opiskeluhoitojen kontekstissa. Esille nousi kuraattorityön vähäinen sääntely, työn määrittäminen itsenäiseksi asiantuntijatyöksi ja selkeän profession määrittely puuttuminen. Kuraattorityön rooli yksittäisten oppilaiden ja perheiden apuna ja tukena koettiin tutkimusaineiston valossa keskeiseksi. Tutkimuksen perusteella kuraattorille kuuluu asiakastyön ja moniammatillisen verkostotyön ohella opetushenkilöstön tukeminen ja aktiivinen rooli erilaisten koulun suunnitelmien laatijana. (Backlund 2007, 124, 160, 196.)

Mainittujen tutkimusten lisäksi kuraattorityötä on viime vuosina tarkasteltu erilaisissa opin- näytetöissä, ammatillisissa lisensiaattitutkimuksissa, pro gradu -tutkielmassa ja yamk-opin- näytetöissä. Muodostettaessa tietopohjaa kuraattorin intensiivisen tuen tarkastelulle on huomioitava ensimmäinen elokuuta 2014 voimaan tullut oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013). Kuraattorityöstä julkaistun ammattikirjallisuuden osalta tietopohjan intensiivisen tuen tarkastelulle muodostan nykyisen lainsäädännön aikana julkaistun ammattikirjalli- suuden pohjalta.

Vaikuttavuusnäkökulmasta tapahtuva intensiivisen tuen tarkastelu pelkästään kuraattorityöstä julkaistun tutkimuksen perusteella ei ole perusteltua. Intensiivistä tukea työprosessina ei kuraattorityöstä tehdyssä tutkimuksessa ole tarkasteltu. Vaikuttavuusnäkökulmasta tapahtuvaa kuraattorityön tarkastelua ole tehty. Käytänkin tietopohjana myös sosiaalityöstä julkaistua tutkimusta ja ammattikirjallisuutta. Tietopohja asiakasvuorovaikutuksen, työn vaikuttavuuden, kirjaamiskäytäntöjen ja työn tavoitteellisuuden arvioinnille rakentuu sosiaalityön tutki- muksen ja ammattikirjallisuuden varaan.

2.2 Kuraattorin intensiivinen tuki

Kuraattorityö on osa koulujen ja toisen asteen oppilaitosten opiskeluhoitoa (Hietanen-Peltola ym. 2018, 9; Perälä ym. 2015, 25 - 27). Opiskeluhoitojen tavoite on oppilaiden hyvän oppi- misen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen, yllä- pitäminen ja niiden edellytyksiä lisäävä toiminta kouluyhteisössä. Opiskeluhoitojen ohjaa- via periaatteita ovat oppilaan edun ensisijaisuus, oppilaiden tasa-arvoisen hyvinvoinnin edis- täminen, oppilaslähtöisyys ja tutkimukselliseen tietoon perustuvat toimintatavat. (Hietanen- Peltola ym. 2018, 7; Perälä ym. 2015, 24 - 27.) Oppilaiden sosiaalisten ongelmien tunnistami- nen ja niihin puuttuminen on olennainen osa kuraattorityötä. (Oppilas- ja opiskelijahuolto- laki; Perttula 2015, 83 - 92; Pippuri 2015, 6 - 8).

Kuraattorin työtä koulussa säätelee oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) lisäksi sosiaalihuoltolaki (1301/2014), lastensuojelulaki (417/2007), laki sosiaalihuollon asiakirjoista (254/2015) ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), sekä perusopetuslaki (628/1998). Kuraattorityön toteuttaminen eettisesti perustellusti edellyttää sosiaalialan ammattihenkilöstön eettisten ohjeiden noudattamista (Talentia 2017). Työtä ja työympäristöä säätelevän lainsäädännön tunteminen on välttämätöntä kuraattorin osaamista. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 366.)

Kuraattorit dokumentoivat yksilökohtaisessa tuessa asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen. Yksilökohtaisesta tuesta tehtävät asiakaskirjaukset ovat luonteeltaan sosiaalihuollon asiakirjoja. Laissa sosiaalihuollon asiakirjoista (245/2015) säädetään kuraattorin kirjaamisvelvoitteesta, kirjausten tietosisällöistä ja sähköisten asiakirjojen tietorakenteista. Kirjattujen asiakirjojen salassapitovelvoitteista ja oikeudesta poiketa näistä velvoitteista säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) lisäksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000). Kuraattorin yksilökohtaisen tuen aikana järjestetyissä monialaisissa asiantuntijatyöryhmissä tehtävä työ dokumentoidaan opiskeluhuoltokertomukseen. Opiskeluhuoltokertomuksen kirjaamiskäytännöistä, käsittelystä ja salassapidosta säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013). Kuraattorityön dokumentaatiota säätelevän lainsäädännön tunteminen on välttämätöntä kuraattorin osaamista. (Perälä ym. 2015, 100 - 105.)

Kuraattorin yksilökohtainen tuki on oppilaille vapaaehtoista. Yksilökohtaisessa tuessa oppilaan tilanne tulee huomioida kokonaisuutena. Yksilökohtaista tukea kohdennetaan erityisesti oppilaille, joiden ongelmat liittyvät käyttäytymiseen ja ongelmiin sosiaalisissa suhteissa. Yksilökohtaisen tuen asiakkuuden syitä ovat tyypillisesti oppilaan poissaolot, keskittymisvaikeudet, sääntöjen rikkominen ja uhmakkuus, motivaatio-ongelmat ja väkivaltaisuus. Asiakkuuden syynä voivat olla myös oppilaan perheessä ilmenneet huoltoon ja kasvatukseen liittyvät ongelmat, perheen muut vakavat ongelmat tai sosiaaliin suhteisiin liittyvät syyt. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 368; Perälä ym. 2015, 94, 116.)

Yksilökohtaisen tuen asiakkuuteen ohjautuvat erityisesti oppilaat, joilla on käyttäytymiseen ja sosiaaliin suhteisiin liittyviä ongelmia (Pippuri 2015, 60). Oppilaiden käytöksen oireet ja sosiaalisissa suhteissa näyttäytyvät haasteet liittyvät usein psyykkisiin ongelmiin, mutta tämä yhteys voi jäädä kuraattorityössä tunnistamatta (Perttula 2015, 12). Oppilaiden käyttäytymisen oireina ilmenevien ongelmien ratkaiseminen vaikuttavilla, kohdennetuilla tukitoimilla on tärkeää, ajateltaessa oppilaiden kokonaisyhyvinvointia paitsi koulussa, myös elämän mittaisen hyvinvoinnin näkökulmasta.

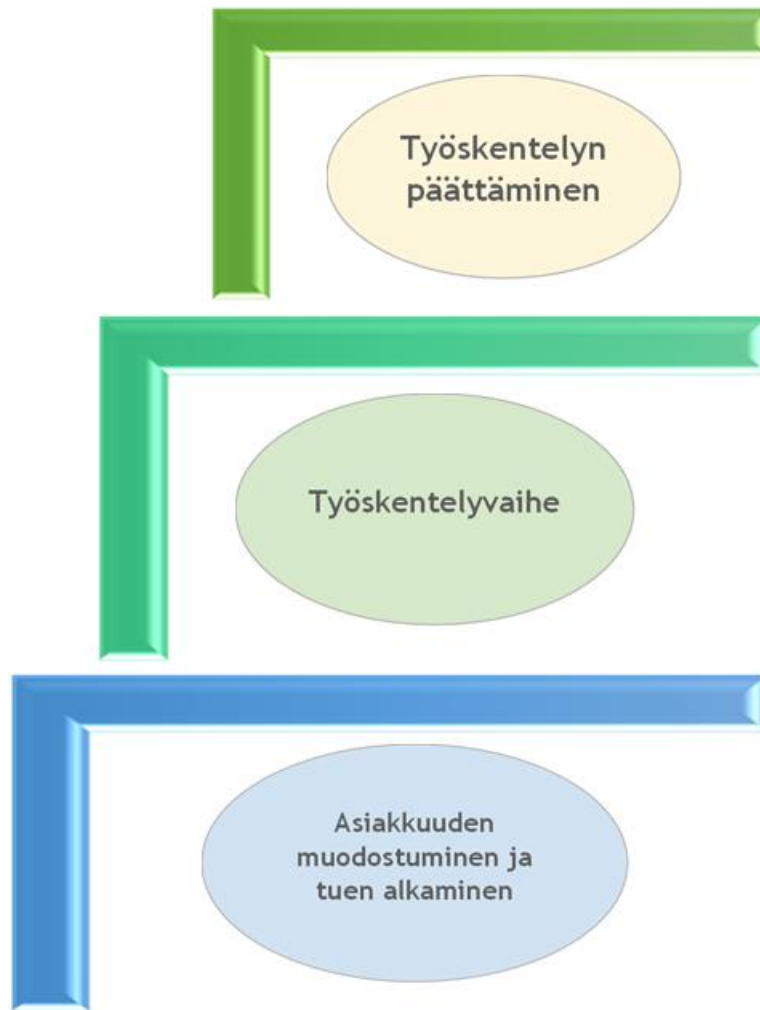
Kuraattorin yksilökohtaisen tuen työmuotoja kuvataan tutkimus- ja ammattikirjallisuudessa lähinnä luettelomuodossa. Yksilökohtaista tukea voi toteuttaa konsultaationa, neuvontana ja

ohjauksena, tuen tarpeen kartoituksena, monialaisen yksilökohtaisen oppilashuollon asiantuntijatyöryhmän toimintana tai oppimisen tuen suunnitteluna ja toteuttamisena. Yksilökohtaista tukea voidaan tehostaa yksilöllisesti kohdennetuilla arviointi- ja tukitapaamisilla. Kuraattorin intensiivistä tukea, jota keskityn tarkastelemaan, kuvaillaan oppilaiden vakavimpien hyvinvoinnin ongelmien ratkaisemiseen tähtäävänä pitkäkestoisempänä tukena. Intensiivisellä tuella pyritään lisäämään kouluympäristössä kaikkein voimakkaimmin oireilevien oppilaiden hyvinvointia. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 369 - 370; Perälä ym. 2015, 94, 116.)

Intensiivinen tuki kuvataan ammattikirjallisuudessa pitkäkestoisimpana, kaikkein vaikeimpien oppilaiden koulussa ilmenevien ongelmien ratkaisemiseen tähtäävää tukena. Ammatti- tai tutkimuskirjallisuudessa ei tarkemmin kuvata mitä intensiivinen tuki käytännössä tarkoittaa. Kuraattorin tukimuotojen yleisellä tasolla tapahtuva kuvaileminen aiheuttaa osaltaan epämääräisyyttä kuraattorin profession. Intensiivisen tuen määrittelyn epämääräisyys luo tarvetta intensiivisen tuen tutkimukselliselle tarkastelulle.

Oppilaiden vakavien käytöksen ongelmien ratkaiseminen kuraattorityössä on keskiössä, pyritäessä takaamaan kaikille oppilaille fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen opiskelu ympäristö (Pippuri 2015, 64 - 65). Arvioitaessa kuraattorityön onnistumista työntekijä- ja asiakasnäkökulmista, käytöksen ongelmista johtuvien asiakkuuksien osalta arviot työskentelyn onnistumisesta jäivät vähäisiksi (Pippuri 2015, 92 - 93). Kuraattorityön menetelmillä ei saada vaikuttavia tuloksia oppilaiden vakavimpien käytöksen ongelmien osalta. Intensiivisen tuen tarkastelu käytöksellään vakavasti oirehtivien oppilaiden näkökulmasta on keino vastata tähän haasteeseen.

Tarkastelen intensiivistä tukea asiakastyön prosessina, joka koostuu kolmesta vaiheesta: 1) Asiakkuuden muodostuminen ja tuen alkaminen, 2) Työskentelyvaihe, 3) Työskentelyn päättäminen. Ymmärrän intensiivisen tuen tavoitelähtöisenä sosiaalityönä. Tavoitelähtöistä sosiaalityötä ja sosiaalityön jäsentämistä ongelmanratkaisuprosessina on tarkemmin kuvannut Ilmari Rostila (2001) julkaisussaan Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Tavoitelähtöisyys ja kolmiporainen ymmärrys intensiivisestä tuesta luo rakenteen toteuttamalleni intensiivisen tuen tarkastelulle.

Kuvio 1: Intensiivinen tuki kolmiportaisena prosessina

Opinnäytetyöni tavoitteena oli hahmottaa mitä vaikuttava intensiivinen tuki tarkoittaa ja millaista osaamista vaikuttava intensiivinen tuki kuraattorilta edellyttää. Tarkastelin, tarjoaako intensiivinen tuki kuraattorin työmuotona edellytyksiä ratkaista vaativan erityisen tuen oppilaiden koulussa ilmeneviä vakavia ongelmia. Pyrkimyksenäni oli löytää ja nimetä Intensiivisen tuen kolmeen vaiheeseen vaikuttavuutta mahdollistavia mekanismeja, menetelmiä, osaamista ja asiantuntemusta.

2.3 Intensiivisen tuen tarkastelun ajankohtaisuus

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) määrittelee kuraattorityölle veloitteen koko oppilaitosyhteisön yhteistyönä toteutettavan yhteisöllisen opiskeluhooldotyön toteuttamiseen, kaikkia oppilaita koskettavana, ennaltaehkäisevänä tukena (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki). Yhteisöllinen opiskeluhooldo on työtä, jolla on laajasti koko koulu-yhteisön hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Yhteisöllisen työn painottamisella tähdätään ongelmia ennalta ehkäisevään vaikuttavuuteen, opiskeluhooldopalvelujen kustannustehokkuuteen ja yksilökohtaisen tuen tarpeen ehkäisemiseen. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 363 - 364; Perälä ym. 2015, 78 -

80.) Yhteisöllinen kuraattorityö on ollut painotetusti esillä uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain voimaan tulon jälkeen kuraattorityöstä käydyssä keskustelussa (Hietanen-Peltola ym. 2018, 9 - 10; Ahtola 2012, 19 - 20; Pippuri 2015, 2).

Yhteisöllisen työn vaikutusten ulottuessa koskemaan kaikkia oppilaita jää kuraattorin yksilökohtaisen tuen keskeiseksi tehtäväksi yksittäisten oppilaiden, erityisen haasteellisten ongelmien ratkaiseminen (Perälä ym. 2015, 94). Yhteisöllistä opiskeluhuoltoa painottavassa keskustelussa yksilökohtainen tuki kuraattorityön osana on jäänyt vähälle huomiolle. Keskustelua tulisi käydä myös siitä, mitä oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) tarkoittama kuraattorin yksilökohtainen työ lainsäädännön uudistuksen jälkeisessä kontekstissa oikeastaan on. Erityinen huomio tulisi kiinnittää siihen millaisilla työmuodoilla oppilaiden erityisen vaikeisiin ja ongelmallisiin tilanteisiin voidaan vaikuttaa. Yksilökohtaisen tuen tarkastelussa tulisi kiinnittää huomiota myös siihen, millaista osaamista vaikuttavat työmuodot kuraattorilta edellyttävät. (Wiss, Halme, Hietanen-Peltola & Ståhl 2017, 10; Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa 2017, 31 - 33.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) ohjatessa opiskeluhuoltoa toteutettavaksi vaikuttavana yhteisöllisenä toimijuutena. Väistämättä ollaan tilanteessa, jossa kuraattorin yksilökohtaiselle työlle resursoidaan kuraattorityön kokonaispanoksesta aiempaa pienempi osuus. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) voimaantumisen käynnistämisen kuraattorityön rakenteellisen muutoksen myötä on tärkeää tarkastella yksilökohtaiseen tukeen käytettävän työpanoksen kohdistumista ja vaikuttavuutta. Mikäli yksilökohtaista tukea ei yhteisöllisen työn merkitystä korostavassa kuraattorin kokonaistehtävässä laadullisesti uudisteta, ajaututaan tilanteeseen, jossa kuraattorin yhteisöllisen työn panoksia ei ole valmiuksia lisätä. Tämä voi näyttäytyä tulevaisuudessa niin, ettei toivottuja oppilaiden kokonaishyvinvointia lisääviä vaikutuksia saavuteta. (Wiss ym. 2017, 8.)

Oppilaiden runsaasti poissaoloihin, uhmakkuuteen, toistuvaan koulun sääntöjen rikkomiseen, motivaatio-ongelmiin ja väkivaltaiseen tai itsetuhoiseen käytökseen kouluympäristössä liittyvien ongelmien osalta kuraattorin yksilökohtainen tuki ei tutkimuksen valossa näyttäytyä vaikuttavana. (Pippuri 2015, 62 - 65, 89 - 92). Erityisen haasteelliseksi kuraattorityön asiakkaina koetaan oppilaat, joiden käytöksen oireilun taustalla voidaan tunnistaa psyykkisiä ongelmia (Ojala 2017, 84 - 85; Perttula 2015, 12). Kyvyttömyys vastata oppilaiden vakaviin käytöksen ongelmiin, joissa on tunnistettavissa psyykinen taustatekijä, on huolestuttavaa, koska psyykkisten ongelmien yleisyys peruskouluikäisten keskuudessa ei ole erityisen harvinaista (Perälä ym. 2015, 15). Psyykkisistä ongelmista kärsivien oppilaiden ongelmiin puuttuminen ja heidän hyvinvointiaan lisäävien tukimuotojen tarkastelu osana kuraattorityön kehittämistä on välttämätöntä.

Kuraattorityön professiosta vallitseva epämääräisyys asettaa haasteita kuraattorityön uskottavalle tarkastelulle (Perttula 2015, 83). Kuraattorityötä kuvaillaan moninaiseksi, työntekijän persoonan ja vuorovaikutustaitojen varaan rakentuvaksi, kouluympäristössä osana opiskelu- huoltoa toteutettavaksi, oppilaiden hyvinvoinnin monialaiseen lisäämiseen tähtääväksi sosiaalityöksi (Sipilä-Lähdekorpi 2005, 146 - 148, 155 - 157; Pippuri 2015, 7 - 19). Kuraattorityön tarkastelu osana koulujen koko oppilashuollon toimijuutta tekee itse kuraattorityön menetelmien tarkastelun epämääräiseksi. Kohdistamalla tarkastelun intensiiviseen tukeen erityisen haastavasti oirehtivien oppilaiden hyvinvoinnin lisäämiseen tähtäävänä tukimuotona, pyrin rajatun tarkastelun kautta tapahtuvaan kuraattorityön kehittämiseen.

Perusopetuksen opiskeluhuollon toteutumista tarkastelevassa tutkimusyhteenvedossa ja vaativan erityisen tuen tilaa arvioivassa valtakunnallisessa raportissa korostetaan, että oppilashuollossa on kehitettävä erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden ja heidän perheidensä tarpeet huomioivia menetelmiä (Wiss ym. 2017, 10; Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa 2017, 31 - 33). Eryistä tukea tarvitsevien lasten ja perheiden tukemiseen soveltuvien kohdennettujen palvelujen kehittäminen opiskeluhuoltotyöhön on nostettu kehittämistarpeeksi myös LAPE-hankkeen Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena -kehittämiskokonaisuudessa (Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi 2010, 26 - 29). Tarkastelemalla intensiivistä tukea keinona tukea erityistä tukea tarvitsevia oppilaita vastaan esitettyyn velvoitteeseen.

Keskeistä on pohtia mitä oppilaiden erityisen haasteellisten ongelmien ratkaisemiseen tähtäävä, vaikuttava kuraattorityöskentely on. Tähän pyrin tutkielmassani vastaamaan. Intensiivisen tuen tarkastelu vaikuttavuusnäkökulmasta on välttämätöntä, jotta oppilaiden erityisen haastaviin ongelmiin löydetään nykyistä paremmin ratkaisuja ja kaikkien oppilaiden ja heidän perheiden hyvinvointia voidaan tulevaisuudessa lisätä. Kehittämällä kuraattorin yksilökoh- taista tukea nykyistä vaikuttavammaksi on opiskeluhuollon resursseja mahdollista suunnattua tulevaisuudessa enemmän myös yhteisöllisen opiskeluhoitotyön toteuttamiseen.

2.4 Vaativa erityinen tuki

Olen työskennellyt seitsemän vuotta kuraattorina kunnallisessa vaativan erityisopetuksen kou- lussa. Vaativa erityinen tuki otettiin terminä käyttöön Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen yh- teisessä vaativan erityisen tuen tutkimus- ja kehittämishanke VETURissa (2011 - 2015). Ter- millä tarkoitetaan oppilaita, joilla on havaittu vakavia psyykkisiä pulmia, moni- tai vaikea- vammaisuutta, kehitysvammaisuutta tai autismin kirjoja. Osalla lapsista on pidennetty oppi- velvollisuus. Lisäksi ryhmään saattaa kuulua oppilaita, joilla on perusopetuslain 18 §:n mukai- sia erityisiä opetusjärjestelyjä. Opetuksen vaatavuutta osoittaa myös se, että sen yhteydessä tehdään verkostoyhteistyötä monien eri sektorien ammattilaisten kesken. (Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa 2017, 34.)

Koulussa, jossa työskentelen, on kolmetoista vaativan erityisopetuksen pienryhmää. Koulun oppilaat tarvitsevat oppimisen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tueksi vaativaa erityisopetusta. Vaativan erityisopetuksen koulun kuraattorityön lisäksi toimenkuvaani kuuluu toimia kunnassamme haastavissa opiskeluhuollon prosesseissa konsultoivana asiantuntijana kaikille kuntamme hyvinvointipalvelujen toimijoille. Intensiivisen tuen asiakkaiksi minulle ohjautuu oppilaita myös kuntamme muista kouluyksiköistä silloin, kun kyse on erityisen haastavista tai kärjistyneistä ongelmista. Vaativan erityisopetuksen kuraattorina minun asiakaskohtainen resurssini suhteessa oppilasmäärään on selkeästi valtakunnallista tilastollista keskiarvoa suurempi (Wiss ym. 2017, 8).

Asiakkuuksissani intensiivistä tukea tarvitsevia oppilaita on määrällisesti paljon. Intensiivisen tuen asiakkuuteen johtaneita syitä ovat tyypillisesti oppilaiden erittäin haastavat käytöksen ongelmat (väkivaltainen käytös, itsetuhoisuus, koulunkäynnistä kieltäytyminen). Intensiiviseen tukeen valikoituvia oppilaita on useimmiten tuettu moniammatillisessa palveluverkostossa jo monin tavoin. Oppilailla on tyypillisesti intensiivisen tuen alkaessa tuki- ja hoitokontakteja sosiaalipalveluissa ja erikoissairaanhoidossa. Intensiivisen tuen kohdentaminen näille oppilaille on laajoista tukitoimista huolimatta edelleen välttämätöntä, koska oppilaiden oireilu koulussa on tukitoimista huolimatta voimakasta.

Vaativan erityisopetuksen koulu, jossa oppilailla ilmenee laajoista tukitoimista huolimatta voimakasta oireilua ja ongelmien taustalla on usein pyykkisiä ongelmia, tarjoaa mielenkiintoisen tutkimusympäristön intensiivisen tuen tarkasteluun. Vaativan erityisopetuksen koulussa intensiivistä tukea on mahdollista tarkastella erityisen haasteellisessa kuraattorityön kontekstissa. Vaativassa erityisopetuksessa huomio on mahdollista kiinnittää juuri sen asiakasryhmän hyvinvoinnin lisäämiseen intensiivisellä tuella, joka tutkimuksen valossa jää vaille riittävää tukea opiskeluhuollon palvelujärjestelmässä (Pippuri 2015, 62 - 65, 89 - 92; Ojala 2017, 84 - 85; Perttula 2015, 12).

3 Tutkimusprosessi

Käsitykseni tiedosta, tietämisestä ja todellisuudesta pohjautuu kriittiseen realismiin. Kriittinen realismi mahdollistaa arviointitiedon tuottamisen sosiaalitieteissä. Pyrin tunnistamaan intensiivisestä tuesta mekanismeja, jotka saavat aikaan toivottuja, asiakkaan hyvinvointia lisääviä muutoksia. Intensiivisen tuen tarkastelun toteutan vaikuttavuusnäkökulmasta. Ymmärrän vaikuttavuuden sosiaalityön paradigmana. Vaikuttavuuden paradigman kautta tarkasteltuna kuraattorityön ammatillisen toiminnan arvo ja eettinen olemassaolon peruste määrittyy työssä toteutettavien interventioiden asiakkaiden hyvinvointia edistävästä vaikutuksesta. Vaikuttavuusnäkökulmasta tuotettu tieto mahdollistaa kuraattorityön vaikuttavien ja asiakkaita auttavien mekanismien perustellun tunnistamisen.

Tutkimusstrategiassa yhdistän tutkimuksellisen kehittämistoiminnan ja tapauskohtainen arviointiasetelman rakenteita. Tutkimustehtävänä on tunnistaa ja käsitteellistää kuraattorin yksilökohtaisen intensiivisen tuen prosesseista vaikuttavuutta mahdollistavia mekanismeja, menetelmiä, osaamista ja asiantuntemusta. Tutkimusaineiston olen kerännyt intensiivisen tuen asiakkailta teemahaastatteluilla. Sisällönanalyysia ohjaa tutkimustehtävä ja tarkastelun kohteena olevasta ilmiöstä olemassa olevat, tietopohjaan kiinnittyvät perustellut ajatukset ja taustaoletukset. Sisällönanalyysissa aineistolähtöisyys, teoriapohjasta nousevat mallit ja oma kokemustietoni ovat vaihtelevissa ja vuorovaikutteisissa rooleissa.

3.1 Kriittinen realismi

Käsitykseni tiedon ja todellisuuden luonteesta pohjautuu kriittiseen realismiin. Kriittinen realismi on yksi realismin monista haaroista. Kriittinen realismi eroaa ontologisessa mielessä olennaisesti sosiaaliseen konstruktionismiin nojaavista käsityksistä. Sosiaalitieteissä kriittinen realismi käsityksenä tiedosta ja todellisuuden luonteesta mahdollistaa positivistisen käsityksen hylkäämisen ja avaa syvällisemmän ymmärryksen objektiivisuudesta, selittämisestä ja tieteellisistä teorioista. (Kuusela 2006, 9 - 11; Pekkarinen & Tapola-Haapala 2009, 183 - 187.)

Kriittisen realismin keskeinen vaikuttaja on ollut Roy Bhaskar. Bhaskar itse käytti ajattelustaan termejä ”transsendentaalinen realismi” teoksessa *A Realist Theory of Science* (1975) ja myöhemmin ”kriittinen naturalismi” teoksessa *The Possibility of Naturalism* (1979). Kriittinen realismi on syntynyt Bhaskarin ajattelun monien kehittäjien toimesta. Kriittisen realismin keskeisinä kehittäjiä sosiaalitieteissä ovat muun muassa Margareth Archer, Stanley Houston, Stefan Morén ja Björn Blom sekä Suomessa Mikko Mäntysaari. (Tapola-Haapala 2011, 17.)

Kriittisen realismin käsitys tiedosta ja tietämisestä sitoutuu kolmeen klassiseen sitoumukseen: ontologiseen realismiin, epistemologiseen relativismiin ja arvostelmien rationalismiin. Kriittisen realismin käsityksen mukaan ihmismielestä riippumaton todellisuus on olemassa (ontologinen realismi) ja tästä todellisuudesta on mahdollista monenlaisia tehdä tulkintoja (epistemologinen relativismi). Tehtyjä erilaisia tulkintoja ja todellisuutta koskevia teorioita on mahdollista arvioida, sekä jotakin teoriaa pitää toista totuudenmukaisempana ja vahvempana (arvostelmien rationalismi). (Bhaskar 1986, 24 - 25; Tapola-Haapala 2011, 17 - 18; Pekkarinen & Tapola-Haapala 2009, 187 - 189.)

Kriittisen realismin sitoutuminen ihmismielestä riippumattoman todellisuuden olemassaoloon erottaa sen konstruktionismista. Epistemologinen relativismi mahdollistaa monenlaisten perusteltujen tulkintojen tekemisen todellisuudesta. Arvostelmien rationalismi haastaa arvioimaan tehtyjä tulkintoja, sekä vertailemaan todellisuutta koskevia teorioita ja niiden totuudenmukaisuutta. Kriittinen realismi mahdollistaa sosiaalitieteissä sosiaalisten ongelmien näkemisen todellisina ilmiöinä, joista on mahdollista muodostaa muutakin kuin erilaisiin subjektiivisiin tulkintoihin sitoutunutta tietoa. Sosiaalityötä on mahdollista arvioida ja tunnistaa

työprosesseista mekanismeja, jotka saavat aikaan toivottuja, asiakkaan hyvinvointia lisääviä muutoksia. (Korteniemi 2005, 23 - 24; Tapola-Haapala 2011, 17 - 19; Pekkarinen & Tapola-Haapala 2009, 191-192; Töttö 2006, 45 - 54.)

Kriittisessä realismissa sosiaalinen todellisuus ymmärretään kerrostuneena, avoimena ja muuttuvana järjestelmänä. Todellisuudessa voidaan tunnistaa erilaisia mekanismeja, jotka toteutuvat eri konteksteissa generatiivisina kausaalisuhteina. Kriittinen realismi mahdollistaa teoreettiset selitykset havaintomaailman ilmiöille. Keskeistä on tarkastella havaintomaailmaa eri konteksteissa tapahtuvien generatiivisten kausaalisuhteiden kautta. Generatiivinen kausaalisuus tarkoittaa, että tapahtumien selittämisessä ei ole löydettävissä yhtä selkeää muutoksen aikaansaavaa tekijää eli mekanismeja vaan selittäviä tekijöitä on useita. Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa ja perustellusti kuvata oletetun mekanismin olemassa oleminen. Olennaista on, että oletettu mekanismi kykenee selittämään ilmiön. Selitysmallit perustuvat näyttöön mekanismien olemassa olon puolesta niin, ettemme pysty kuvittelemaan mekanismeille muuta yhtä hyvää vaihtoehtoa. Kriittisen realismin metodologiset lähtökohdat ovat pluralistisia. Kvantitatiivisia tai kvalitatiivisia menetelmiä käytetään riippuen tutkimuskohteesta. Keskiössä ovat tutkimuskohdetta koskevat miksi kysymykset, joihin etsitään uskottavia selityksiä. (Töttö 2004, 236, 250 - 251; Kivipelto, Blomgren, Karjalainen, & Saikkonen, 2013, 20.)

Kriittinen realismi käsityksenä tiedosta ja todellisuuden luonteesta mahdollistaa arviointitiedon tuottamisen sosiaalityöissä. Realistinen arviointitutkimus perustuu käsitykseen, jossa sosiaalisia muutoksia on mahdollista tarkastella mekanismeina, jotka saavat aikaan muutoksia aikaan kerrostuneessa todellisuudessa generatiivisina kausaalisuhteina. Kerrostunut sosiaalinen ja fyysinen todellisuus sisältää yksilötason kyvyt, yksilöiden väliset suhteet, sosiaalisten suhteiden systeemit, instituutioiden tuottaman balanssin laajemmat rakenteet ja toimijat, sekä biologian, teknologian ja taloudelliset olosuhteet. Mekanismeilla tarkoitetaan todellisuutta muuttavia ja näitä muutoksia selittäviä tekijöitä. Generatiivinen kausaalisuus tarkoittaa pyrkimystä selittää mekanismien todellisuudessa aikaan saamaa kausaalista muutosta mahdollisimman perustellusti näyttöön perustuen. Kriittiseen realismiin sitoutuneessa sosiaalityön arviointitutkimuksessa keskeistä on pyrkiä ymmärtämään ja selittämään, mikä toimii, kenelle ja missä olosuhteissa. (Pawson & Tilley 2009, 153 - 158; Raunio 2009, 150; Korteniemi 2005, 19 - 27; Paasio 2003, 29 - 31.)

3.2 Vaikuttavuusnäkökulma

Kriittiseen realismiin perustuva käsitys tiedon ja todellisuuden luonteesta on noussut erityisen kiinnostuksen kohteeksi sosiaalityössä pyrittäessä tiedontuotantoon, jossa lisätään tietoa sosiaalityön menetelmien vaikuttavuudesta (Enroos & Mäntysaari 2017, 17; Pohjola 2012, 26 - 28). Sosiaalityön menetelmien ja työprosessien vaikuttavuudesta tehtävät päätelmät edellyttävät arviointia. Sosiaalityön vaikuttavuutta arvioitaessa pyritään vastamaan kysymyksiin: mikä vaikuttaa mihin, miten, milloin ja millä edellytyksillä. Tarkastelun kohteena on

yksinkertaistetusti tietyn sosiaalityön intervention aikaan saama muutos, tiettyyn kohteeseen, tietyssä kontekstissa (Paasio 2003, 29 - 31, 38 - 48; Korteniemi 2005 27 - 32; Dahler-Larsen 2005, 7 - 8; Raunio 2010, 391 - 393.) Realistista arviointitutkimusta on esitetty sosiaalityön vaikuttavuudesta tehtävien uskottavien johtopäätösten metodiksi (Kivipelto 2006, 29 - 30; Kivipelto 2008, 11 - 13, 35 - 37; Paasio 2003, 2 - 6; Raunio 2010, 388 - 391). Asiakkaan hyvinvointiin keskittyvä realistinen arviointitutkimus on sosiaalityön kentällä kuitenkin kaiken kaikkiaan vähäistä (Paasio 2014, 144; Raunio 2010 392; Korteniemi & Borg 2008, 13 - 16).

Vaikuttavuus voidaan ymmärtää sosiaalityön tulevaisuuden paradigmana, joka korvaa sosiaalipalveluiden aiemmin kehittyneet paradigmat. Vaikuttavuuden paradigman kautta tarkasteltuna sosiaalityön ammatillisen toiminnan arvo ja eettinen olemassaolon peruste määrittyy työssä toteutettavien interventioiden asiakkaiden hyvinvointia edistävästä vaikutuksista. (Paasio 2003, 23 - 25, 63 - 66; Paasio 2006, 249 - 250.) Vaikuttavuuden nimeäminen sosiaalityön tulevaisuuden paradigmaksi on aiheuttanut paljon kriittistä keskustelua (Korteniemi & Borg 2008, 16 - 20). Vaikuttavuuden aseman vahvistuminen suomalaisessa sosiaalityön eetoksessa näkyy sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) kirjattuina velvoitteita seurata sosiaalityön vaikuttavuutta ja lisätä tietoa sosiaalipalvelujen vaikuttavuudesta (Paasio 2018, 249; Kotiranta & Mäntysaari 2017, 46; sosiaalihuoltolaki).

Kiinnostus sosiaalityön vaikuttavuutta kohtaan on osaltaan johtanut näyttöön perustuvan käytännön omaksumiseen osaksi sosiaalityön työorientaatiota. Näyttöön perustuvassa käytännössä pyritään hyödyntämään paras olemassa oleva tieto sosiaalityön interventioiden vaikuttavuudesta perusteellisesti, täsmällisesti ja kriittisesti sosiaalityön ammattikäytännöissä. Sosiaalityön ammattikäytännön perustaminen puhtaasti tieteellisellä näytöllä vaikuttaviksi todennetuihin ammattikäytäntöihin on muodostunut haasteelliseksi, jopa mahdottomaksi. Tämä johtuu paitsi sosiaalityöstä tehdyn arviointitutkimuksen vähäisestä määrästä myös työntekijöiden kokemuksesta, jonka mukaan käytännön toiminnasta saatu tieto on ammattikäytäntöjen kehittymisessä ja toteuttamisessa ensisijaista verrattuna tieteelliseen tietoon. Vaikuttavuuden arvioinnista onkin kehitetty sosiaalityön erityiseen toimintaympäristöön paremmin soveltuvia, vähemmän kokeellisia ja tiiviimmin ammattikäytäntöön sidottuja sovelluksia. (Korteniemi & Borg 2008, 9 - 13; Raunio 2009, 126 - 127; Raunio 2010 387 - 388.)

Näyttöön perustuvaa käytäntöä sosiaalityön ammattikäytäntönä voi tarkastella jakamalla se suppeaan ja laajaan tulkintaan. Suppeassa tulkinnassa pitäydytään tieteellisesti vahvasti perusteltavissa kokeellisissa asetelmissa. Suppeassa tulkinnassa kokeellisessa asetelmassa tuotettua tutkimusevidenssiä pidetään sosiaalityön interventioiden vaikuttavuuden vahvimpana perusteena. Kokeellisilla asetelmilla tuotettu tieto koskee interventioiden keskimääräisiä vaikutuksia. Ongelmalliseksi sosiaalityön ammattikäytäntöjen kehittämisen näkökulmasta on muodostunut sosiaalityön erityinen, kontekstisidonnainen luonne. Kokeellisissa asetelmissa tuotettu tieto interventioista ei välttämättä toimi jokaisen yksilön kohdalla ja kaikissa

konteksteissa yhtä hyvin. Kaikkien sosiaalityössä toteutettavien interventioiden vaikuttavuutta ei ole näin ollen perusteltua tutkia täsmällisillä tieteellisillä menetelmillä. Laajassa tulkinnassa näyttöön perustuva käytäntö ymmärretään parhaan saatavilla olevan tutkimusevidenssin integroimisena työntekijän asiantuntemukseen ja asiakkaan arvoihin ja odotuksiin, tehtäessä yksittäisen asiakkaan hyvinvointia koskevia päätöksiä. Tieteellinen hierarkia ja tutkimusmenetelmien kokeellinen asetelma ei ole tällöin keskiössä tiedon tuotannossa. Laajassa tulkinnassa pyritään huomioimaan sosiaalityön toimintaympäristön monimuotoisuus, paikallinen tilanne ja olosuhteet sekä käytettävissä oleva ammatillinen asiantuntemus. (Raunio 2010, 389 - 390.)

Vaikuttavuustiedon tuottamiseen tähtäävää tutkimusta sosiaalityössä voidaan luokitella myös tutkimuksen keskeisimmän kiinnostuksen kohteen perusteella. Interventiotutkimuksessa ollaan kiinnostuneita jonkin menetelmän, toimenpiteen tai ohjelman aikaan saamasta vaikuttavuudesta. Interventiotutkimus edellyttää yleensä kokeellista tai puolikokeellista tutkimusasetelmaa. Interventiotutkimuksen käsitettä on laajennettu mahdollistamalla laadullisen tutkimuksen metodien, joilla myös sosiaalityön kontekstisidonnaisista vaikutuksista voidaan saada tietoa, interventiotutkimuksen viitekehyyksessä. Tavoitelähtöisessä vaikuttavuuden arvioinnissa sosiaalityön vaikuttavuutta tarkastellaan tavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta. Kiinnostus kohdistuu työlle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen, sekä mahdollisiin työllä saavutettujen ennakoimattomien tavoitteiden tunnistamiseen. Tapauskohtainen arviointiasetelma edustaa tavoitelähtöistä arviointia. Tapauskohtaisessa arvioinnissa ollaan tavoitteen ohella kiinnostuneita niistä menetelmistä ja toimintatavoista, joita käyttämällä tavoitteeseen on päästy. (Kivipelto 2016, 293 - 295.)

Vaikuttavuustiedon tuottamisessa sosiaalityöstä voidaan painottaa eri lähestymistapoja ja näkökulmia. Asiantuntijalähtöinen vaikuttavuustiedon tuottaminen tähtää yhdenmukaisen tiedon tuottamiseen. Tarkoituksena on tuottaa sosiaalityön tutkimuksesta kirjallisuuskatsausten muodossa tieteellisesti tutkittua tietoa eri ohjelmien ja työmenetelmien vaikuttavuudesta. Ongelmalliseksi on osoittautunut, ettei koottua tietoa on ole aina mahdollista sellaisenaan soveltaa sosiaalityön eri konteksteissa. Vuorovaikutuksellinen ja tulkinnallinen näkökulma vaikuttavuustiedon tuottamisessa tarkoittaa sosiaalityön asiakkaiden aitoa osallistumista arvioinnin suunnitteluun ja toteutukseen. Lähtökohtana on, että tieto sosiaalityöstä voidaan tuottaa vain sosiaalityön aidoissa työympäristöissä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Kriittinen arviointi puolestaan edustaa erilaisia kriittisesti orientoituneita arvioinnin suuntauksia. Kriittisen arvioinnin lähtökohtana on usein tietyn marginaaliryhmän hyvinvoinnin edistämisen näkökulma. Kriittinen arviointi tähtää yhteiskunnallisten, sosiaalista epätasa-arvoa aiheuttavien rakenteiden tunnistamiseen ja purkamiseen. (Kivipelto 2016, 295 - 300.)

Pyrittäessä sosiaalityön käytännön toiminnan arviointiin ja kehittämiseen voidaan puhua empiirisen käytännön mukaisesta arviointitutkimuksesta. Kyse on interventioiden ja vaikutusten

välischen kausaalisten yhteyksien tutkimisesta empiirisiin menetelmin. Keskeistä on lisätä tietoa siitä, mistä tulokset ja vaikutukset sosiaalityössä muodostuvat. Tarkastelu suunnataan siihen, miksi jokin toimii, missä olosuhteissa ja kenen kohdalla. Empiirisen käytännön mukaisen arvioinnin tavoitteena on laadullisen tutkimuksen suuntaaminen sosiaalityön toimenpiteiden realististen vaikutusten tutkimiseen. (Raunio 2010, 391 - 392.)

Tiedon käytännöllisen relevanssin varmistamiseksi työntekijöiden lisäksi asiakkaiden osallistuminen sosiaalityöstä tehtävään arviointitutkimuksen on tärkeää (Rostila 2001, 13 - 17). Sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnissa tarvitaan eri toimijoiden tuottamaa, monista näkökulmista tuotettua tietoa. Monipuolinen ja moninaisesti tuotettu arviointitieto mahdollistaa sosiaalityön itseymmärryksen kasvamisen, sekä sosiaalityön vaikuttavien ja asiakkaita auttavien mekanismien perustellun tunnistamisen. (Kemppainen & Ojaniemi 2012, 62.)

3.3 Tutkimusstrategia ja tutkimustehtävä

Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa pyritään kehittämään sosiaalityön palvelua tai työprosessia hyödyntämällä tutkimuksellista logiikkaa. Tavoitteena on jäsentää tutkittavaa asiaa uudella tavalla ja tuottaa toimintakäytäntöjen tai ajattelun muutoksia. Keskeinen kriteeri on tuotetun tiedon käyttökelpoisuus käytännön työn kehittämisessä. Tutkimuksellinen intressi palvelee käytännön toiminnan kehittämistä. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa tuotetun tiedon arvioinnissa korostuu tutkimusprosessin huolellinen ja uskottava argumentointi. Keskeistä on systemaattisen tiedonkeruun, tutkimusaineiston uskottavan dokumentoinnin, käytettyjen analyysimenetelmien ja analyysiprosessin selkeä ja perusteltu argumentointi. Uskottavat johtopäätökset perustuvat läpinäkyväksi tehtyyn tiedon muodostuksen prosessiin. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa tavoitellaan tuloksia, jotka ovat asetettavissa laajempaan keskusteluyhteyteen sosiaalityön vaikuttavuudesta. (Toikko & Rantanen 2009a, 156 - 157; Enroos & Mäntysaari 2017, 20.)

Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa tutkimuskohteen suhde todellisuuteen ja olemassa olevaan tietopohjaan on vuorovaikutteinen. Tutkimukselliset elementit ja tietopohjan suhteuttaminen tutkimuskohteeseen mahdollistavat parhaan mahdollisen käytännön tiedon tuottamisen sosiaalityön kehittämiseen ja työn laadun parantamiseen. (Heikkinen 2010, 27.) Tutkimuksellisen tarkastelun avulla pyritään tuottamaan ammatillisia käytäntöjä käsitteellistävä, asiantuntijuutta syventävää, ammattikäytäntöjen kehittämiseen tähtäävää käyttökelpoista tietoa. Tiedonmuodostuksessa ammattikäytännön tarkastelu yhdistyy, tieteellisen ajattelun kriittisyyteen ja systemaattisuuteen. (Toikko & Rantanen 2009a, 16 - 23; Toikko & Rantanen 2009b; Raunio 2009, 129, 135; Enroos & Mäntysaari 2017, 20.)

Tutkielmaani voidaan pitää tutkimuksellisena kehittämistoimintana. Pyrin intensiivisen tuen asiakkailta kerättävän tiedon pohjalta kehittämään kuraattorityötä ammatillisena toimintana. Tutkimusaineisto ja valittu tietopohja muodostavat vuorovaikutteisen kokonaisuuden, jonka

avulla muodostan mahdollisimman perusteltua tietoa intensiivisen tuen vaikuttavuudesta. Enroos ja Mäntysaari (2017, 20) painottavat, että sosiaalityön teoria auttaa jäsentämään tutkittavaa asiaa uudella tavalla ja tuottaa toimintakäytäntöjen ja ajattelun muutoksia sosiaalityössä. Tietopohja tutkielmassani muodostuu kuraattorityöstä ja sosiaalityöstä julkaistusta tutkimus- ja ammattikirjallisuudesta. Tiedonmuodostusprosessissa pyrin jäsentämään ja käsitteellistämään vaikuttavassa intensiivisessä tuessa vaativan erityisen tuen kontekstissa edellytettävää kuraattorin osaamista.

Ymmärrän intensiivisen tuen tavoitelähtöisenä sosiaalityönä. Rostila (2001) on jäsentänyt sosiaalityötä tavoitteellisenä toimintana, joka tapahtuu ongelmanratkaisun prosessimallin mukaisesti. Intensiivinen tuki on yhdessä asiakkaiden kanssa tapahtuva, vaiheittain etenevä ongelmanratkaisuprosessi. Intensiivisen tuen keskeiset vaiheet ovat: tavoitteen asettaminen, tavoitteen saavuttamiseen tähtäävä työskentely ja työskentelyn päättäminen. Tavoitteen asettamisen vaihe sisältää asiakassuhteen luomisen, asiakkaan tilanteen arvioinnin ja asiakkaan voimavarojen kartoituksen, motivoinnin, sekä työskentelyprosessista ja arvioinnista sopimisen työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksessa. Tavoitteen saavuttamiseen tähtäävä työskentely sisältää menetelmällisen työskentelyvaiheen, jossa pyritään sosiaalityön menetelmin asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Työskentelyn päättäminen tarkoittaa työskentelyprosessin arviointia yhdessä asiakkaan kanssa, mahdollisen jakotuen ja seurannan järjestämistä, sekä yhteenvedon tekemistä asiakasprosessista. (Rostila 2001, 59 - 93.)

Tarkastelen intensiivistä tukea vaikuttavuusnäkökulmasta. Vaikuttavuuden paradigman mukaisesti intensiivisen tuen arvo ja eettinen olemassaolon peruste määrittyy työskentelyn asiakkaiden hyvinvointia edistävien vaikutusten kautta (Paasio 2003, 23 - 25, 63 - 66; Paasio 2006, 249 - 250). Tavoitteenani on intensiivisessä tuessa edellytettävän kuraattorin osaamisen ja asiakkaiden kokeman vaikuttavuuden välisen yhteyden tunnistaminen, mahdollisimman luotettava toteaminen ja käsitteellistäminen (Raunio 2009, 150; Enroos & Mäntysaari 2017, 20). Intensiivisen tuen tarkastelu vaikuttavuusnäkökulmasta painottaa vaikuttavuuden arvioinnin merkitystä sosiaalityön ammattikäytäntöjen kehittämisessä.

Vaikuttavuustiedon tuottaminen intensiivisestä tuesta tapahtuu tavoitelähtöisesti. Tarkastelen intensiivisen tuen vaikuttavuutta tuelle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta. Hyödynnän tapauskohtaisen arviointiasetelman viitekehystä. Pyrin tunnistamaan ja käsitteellistämään kuraattorin osaamista ja toimintatapoja, jotka mahdollistavat intensiiviselle tuelle asetettujen tavoitteiden toteutumisen. (Kivipelto 2016, 293 - 295.) Näkökulma vaikuttavuustiedon tuottamiseen intensiivisestä tuesta on vuorovaikutteinen ja tulkinallinen. Asiakkaiden tutkimusaineistossa tuottama tieto mahdollistaa vaikuttavuustiedon tuottamisen aidosta intensiivisen tuen kontekstista. (Kivipelto 2016, 295 - 300.)

Sovellan tutkielmassa empiirisen käytännön mukaisen arviointitutkimuksen periaatteita. Pysin tunnistamaan perustellusti intensiivisen tuen ja vaikutusten välisiä kausaalisia yhteyksiä empiirisiin menetelmiin. Tavoitteena on lisätä tietoa siitä, mistä asiakkaan hyvinvointia lisäävät tuloksen ja vaikutukset intensiivisessä tuessa muodostuvat. Pysin tuottamaan perusteltua tietoa siitä, miksi jokin kuraattorin osaaminen tai toimintatapa toimii intensiivisessä tuessa oppilaiden erityisen haastavien ongelmien ratkaisemisessa. (Raunio 2010, 391 - 392.)

Näytöksi vaikuttavuudesta hyväksyn laadulliseen tutkimukseen perustuvan, työntekijän ja asiakkaiden kokemuksesta nousevan tiedon. (Korteniemi & Borg 2008, 9; Raunio 2010, 390 - 393.) Pysin mahdollisimman uskottavaan, sovelletusti näyttöön perustuvaan intensiivisen tuen vaikuttavuuden tarkasteluun. Tavoitteena on tuottaa ammattikäytäntöjä käsitteellistävää, kuraattorin professiota vankistavaa, perusteltua ja käyttökelpoista tietoa intensiivisen tuen vaikuttavuudesta.

Tutkimustehtävänä on tunnistaa ja käsitteellistää koulukuraattorin yksilökohtaisen intensiivisen tuen prosesseista vaikuttavuutta mahdollistavia mekanismeja, menetelmiä, osaamista ja asiantuntemusta.

3.4 Teemahaastattelu

Käytin tiedonhankinnan menetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelu on haastattelijan ja haastateltavan välinen keskustelutilanne. Teemahaastattelussa ei käytetä valmiita kysymyksiä, vaan haastattelutilannetta ohjaa haastattelijan haastattelurunkoon ennalta määrittelemät teemat. Haastattelurunko ohjaa tiedonkeruuta. Haastattelutilanne mahdollistaa myös haastateltavien tulkintojen ja heidän asioille antamien teemoista poikkeavien merkitysten esille nousemisen. Haastattelurunko kiinnittää tiedonkeruun huomion valittuihin teemoihin. Haastateltavien esittämät tulkinnat teemojen mukaisista asioista ja heidän asioille antamat merkitykset ovat teemahaastattelussa tiedonkeruun keskiössä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87 - 88; Hirsjärvi & Hurme 2008, 48, 66 - 67.)

Teemahaastattelu perustuu kielen käyttöön. Haastattelutilanne poikkeaa arkikeskustelusta haastattelijan ja haastateltavan roolien, haastattelun tutkimuksen tavoitteeseen sidottujen tarkoituksien, sekä tilanteen institutionaalisuutta korostavan tallentamisen osalta. Teemahaastattelu rakentuu olennaisesti kysymysten ja vastausten varaan. Haastattelija pyrkii selvittämään kysymyksillään miten haastatettavalle jonkin asiantilan merkitykset rakentuvat. Haastattelutilanteessa luodaan myös uusia, yhteisiä merkityksiä. Haastattelutilanteessa annetuista vastauksista heijastuu aina haastattelijan läsnäoloa, reagointia ja sanatonta viestintää. Haastattelutilannetta voi pitää keskustelutilanteena, jossa vallitsevat tietyt haastattelukontekstin mukanaan tuoman kirjoittamattomat säännöt. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87 - 88; Hirsjärvi & Hurme 2008, 48 - 49; Ruusuvaori & Tiittula 2009, 22 - 24; Eskola & Suoranta 1998, 63.)

Teemahaastattelussa haastattelijan ja haastateltavan välinen luottamus on keskeisessä osassa. Luottamuksen luominen tapahtuu haastattelutilanteen vuorovaikutuksen lisäksi osana haastateltavien hankkimiseen liittyvää prosessia. Haastateltavien osallistuminen aineiston tuottamiseen perustuu aina vapaaehtoisuuteen. Haastateltaville on hyvä antaa riittävä ennakkotieto haastattelun tarkoituksesta. Haastattelujen tallentamisesta, haastatteluaineiston käsitteystä ja käytöstä on sovittava haastateltavien kanssa kirjallisella haastattelusopimuksella. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84 - 86; Hirsjärvi & Hurme 2008, 82 - 89; Ruusuvuori & Tiittula 2009, 41 - 42; Eskola & Suoranta 1998, 66 - 68.)

Lasten haastattelemiseen vaatii erityistä osaamista ja tiettyjen asioiden erityistä huomiointia. Lapsen haastattelussa reflektiivinen suhtautuminen lapsen asioille antamiin tulkintoihin on keskeistä. Haastattelijan teoreettiset lähtökohdat tulee jättää taka-alalle ja ennemmin pyrkiä mukautumaan lapsen ymmärrykseen ja tulkintoihin. Haastattelutilanteissa pyritään rakentamaan ilmapiiri, jossa haastattelija ilman kontrollipyrkimyksiä pyrkii ymmärtämään lapsen tavallaan nähdä ja tulkita asioita. Lapsen käyttämän kielen tavoittaminen ja hänen kehitystason huomioiminen on tärkeää haastattelutilanteen rakentumisessa. Haastateltavan omasanaisten kuvausten tunnistaminen ja käyttäminen lapsen ymmärrystä ja tulkintoja tarkentaessa on tärkeää. Haastattelijan tulee asemoida omaa vuorovaikutustaan sisällöllisesti ja rytmillisesti lapsen tapaan olla vuorovaikutuksessa. Keskeistä on aito halu ymmärtää lapsen käsityksiä ja tulkintoja ilman ennako-odotuksia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 130 -133; Alasuutari 2009, 145 - 162.)

3.5 Haastattelu-teemat

Toteuttamani teemahaastattelun teemat valikoituivat pääosin teorialähtöisesti. Hyödynsin teemojen valitsemisessa myös kokemustietoaani intensiivisestä tuesta ja sen vaikuttavuudesta. Pyrin tunnistamaan elementtejä, jotka tietopohjan ja kokemustietoni perusteella voi yhdistää sosiaalityön asiakasprosessien vaikuttavuuteen.

Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksen merkitys on sosiaalityössä keskeisessä roolissa (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 366; Kananoja 2017, 184 - 189; Rostila 2001, 60 - 63). Kuraattorin yksilökohtaista tukea voidaan kuvata vuorovaikutukseen perustuvaksi kohtaamistyöksi (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 369). Asiakasvuorovaikutuksen merkitystä sosiaalityössä ovat tarkemmin analysoineet Kirsi Juhila (2006) ja Kaarina Mönkkönen (2002, 2007). Intensiivisessä tuessa asiakassuhde ja siinä tapahtuva vuorovaikutus hahmottuu vaikuttavuutta mahdollistavaksi työvälineeksi (Kananoja 2017, 185; Rostila 2001, 39 - 42). Vaikuttavassa sosiaalityön asiakassuhteessa tulee pyrkiä asiakkaan osallisuuteen ja yhteistoimijuuteen (Kempainen, ym. 2010, 9; Toikko 2006, 19 - 21). Kuraattorin ja asiakkaan vuorovaikutuksessa rakentuvan asiakassuhteen tarkastelu on keskeistä tarkasteltaessa intensiivistä tukea vaikuttavuusnäkökulmasta.

Koulukuraattorin asiakaskirjauksista säädetään laissa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013) ja laissa sosiaalihuollon asiakirjoista (254/2015) (Perälä ym. 2015, 100 - 102). Dokumentaatio sosiaalityössä tulee ymmärtää paitsi työntekijän ja asiakkaan oikeusturvan perustana myös työskentelyn tärkeänä menetelmällisenä osa-alueena. (Lehmuskoski 2017, 417 - 419.) Sosiaalityön dokumentoinnissa avoin ja määrämuotoinen kirjaaminen mahdollistavat asiakkaalle läpinäkyvämpiä, luotettavampia ja parempia tuloksia saavuttavia työskentelyprosesseja (Rötsä ym. 2016, 19; Laaksonen ym. 2011, 41). Intensiivisessä tuessa dokumentoinnin tarkastelu on keskeistä tarkasteltaessa tukea vaikuttavuusnäkökulmasta.

Sosiaalityössä käytettävät menetelmät voidaan ymmärtää järjestelmällisiksi ja suunnitelmallisiksi tavoiksi ratkaista jokin ongelma, suorittaa tietty tehtävä tai päästä tavoiteltuun päämäärään (Kananoja 2017, 178). Menetelmällisyyteen perustuvan työtteen vankistaminen sosiaalityössä on tärkeää, tähdättäessä nykyistä parempiin tuloksiin asiakkaiden hyvinvoinnin lisäämisessä (Kananoja 2017, 180 - 181). Koulukuraattorin työmenetelmistä on ammattikirjallisuudessa annettu lähinnä luettelomuotoisia kuvauksia (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 369). Sosiaalityön menetelmien hyödyntäminen intensiivisessä tuessa on välttämätöntä pyrittäessä vaikuttavuuteen. Käytettyjen menetelmien tarkastelu on keskeistä tarkasteltaessa intensiivistä tukea vaikuttavuusnäkökulmasta.

Tavoitteellinen sosiaalityö on prosessinomaista ongelmanratkaisutyötä, jossa pyritään yhteistoimijuutena määrittelemään ja ratkaisemaan asiakkaan sosiaalisia ongelmia (Rostila 2001, 11 - 12, 23 - 26). Tavoitelähtöinen sosiaalityö on ensisijaisesti asiakkaiden itsenäiseen suoriutumiseen tähtävää auttamistyötä, ei teknistä tai asiantuntijälähtöistä ongelmien ratkaisemista (Raunio 2009, 61). Intensiivisen tuen prosesseissa tavoitteellisuus on keskeinen osa työskentelyn rakennetta. Tavoitteellisuuden tarkastelu on keskeistä tarkasteltaessa intensiivistä tukea vaikuttavuusnäkökulmasta.

Vaikuttavuuden tunnistaminen ja vaikuttavuustiedon hyödyntäminen sosiaalityössä edellyttää työprosessien arviointia. Arvioinnin kohteena on yksinkertaistetusti tietyn sosiaalityön intervention aikaan saama muutos, tiettyyn kohteeseen, tietyssä kontekstissa. (Paasio 2003, 29 - 31, 38 - 48; Korteniemi 2005 27 - 32; Dahler-Larsen 2005, 7 - 8; Raunio 2010, 391 - 393.) Arviointi- ja vaikuttavuustiedon tuottaminen kuraattoryöstä on välttämätöntä pyrittäessä kohti vaikuttavuuden paradigman mukaista sosiaalityön kehittämistä (Paasio 2003, 23 - 25, 63 - 66; Paasio 2006, 249 - 250). Arvioinnin tarkastelu on keskeistä tarkasteltaessa intensiivistä tukea vaikuttavuusnäkökulmasta.

Teemahaastattelujen teemoiksi valitsin teoriapohjan ja oman kokemustietoni pohjalta teemat: Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutus, Avoin ja määrämuotoinen kirjaaminen, Vaikuttavuuden mahdollistavat menetelmät, Työskentelyn tavoitteellisuus ja Työskentelyn arviointi. Laadin valitsemieni teemojen pohjalta haastattelurungon. Haastattelurunkoon lisäsin

apukysymyksiä. Apukysymysten tarkoituksena ei ollut strukturoida haastatteluja, vaan tarvittaessa ohjata haastattelutilannetta valittujen teemojen suuntaiseksi. Haastattelurunko apukysymyksineen löytyy raportin liitteistä.

3.6 Tutkimusaineisto

Keräsin tutkimusaineistoni yhden kategorian asetelmassa. Tutkimusaineistoni koostui oppilaiden ja huoltajien haastatteluista. Haastateltavat olivat lukuvuoden 2016/17 aikana intensiivisen tuen asiakkuudessa. Haastateltaviksi valikoituneet oppilaat ja huoltajat olivat intensiivisen tuen loppuarvioinnin yhteydessä ilmaisseet kokeneensa intensiivisen tuen vaikuttavaksi. Haastatteluaineiston laatua arvioitaessa keskeistä on arvioida miten tarkoituksenmukaista ja hyödynnettävää aineisto on tutkimustehtävän näkökulmasta. Arvioinnin kohteena on aineiston kerääminen ja aineiston analysoinnin toteuttaminen tutkimuksellisen kehittämistoiminnan oman logiikan kannalta perustellusti. (Toikko & Rantanen 2009a, 119; Eskola & Suoranta 2009, 61.)

Otin kaikkiin haastateltaviin yhteyttä henkilökohtaisesti. Olin ensin yhteydessä huoltajiin puhelimitse ja kysyin heidän halukkuuttaan osallistua tutkimushaastatteluun. Kysyin puhelimessa huoltajilta suullisen luvan keskustella koulussa heidän huollettaviensa kanssa haastatteluun osallistumisesta. Saatuani huoltajilta luvan edetä asiassa, keskustelin oppilaiden kanssa henkilökohtaisesti haastatteluun osallistumisesta. Haastateltaviksi lupautuivat kaikki pyytämäni henkilöt. Lähetin kaikille haastateltaville allekirjoitettavaksi kirjallisen haastattelusopimuksen. Haastattelusopimuksessa ilmaisin miksi ja mistä aiheesta haastattelut tehdään, sekä eritelin mihin ja miten haastattelussa kerättävää informaatiota käytetään. Haastattelusopimus löytyy raportin liitteestä.

Haastattelut toteutin elokuun 2017 aikana. Kaikki haastattelut nauhoitettiin. Haastateltavat saivat itse päättää haastattelun ajankohdan ja toteutusympäristön. Haastattelin oppilaita koulupäivien aikana omassa työhuoneessani koululla. Huoltajista kolme haastattelin heidän omilla koteilla ja yhtä työhuoneessani koululla. Hyödynsin haastatteluissa motivoivan haastattelun ja heijastavan kuuntelun osaamistani. Pyrin haastateltavien asiantuntemusta korostamaan vuorovaikutukseen, jossa haastateltava kokee hänen kertomien asioiden olevan merkityksellisiä ja tärkeitä. Haastatteluissa kysyin lyhyitä tarkentavia kysymyksiä haastateltavien esittämien tulkintojen syventämiseksi. Tarvittaessa tarkistin toistamalla, olinko ymmärtänyt haastateltavan asioille antamat merkitykset oikein.

Tutkimusaineisto koostui neljän oppilaan ja neljän huoltajan haastatteluista. Haastatelluista oppilaista kaksi oli tyttöjä ja kaksi poikia. Molemmat tytöt olivat haastatteluhetkellä yhdeksännellä vuosiluokalla. Pojista toinen oli haastatteluhetkellä kahdeksannella ja toinen neljännellä vuosiluokalla. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden huoltajat eivät osallistuneet haastatteluun. Neljästä haastatellusta huoltajasta kaksi oli haastateltujen oppilaiden huoltajia. Kahden

muun haastattelun huoltajan yhteinen lapsi oli ollut intensiivisen tuen asiakkaana. Kyseistä lasta en haastatellut. Tutkimusaineisto muodostui siis kahdeksasta näkemyksestä, viidestä eri intensiivisen tuen työskentelyprosessista.

haastatteluun osallistuneet oppilaat	tunnistetieto
9lk. tyttö	op 1
9lk. tyttö	op 2
8lk. poika	op 3
4lk. poika	op 4
haastatteluun osallistuneet huoltajat	tunnistetieto
8lk. pojan huoltaja (poika haastateltu oppilaana)	hu 1
4lk. pojan huoltaja (poika haastateltu oppilaana)	hu 2
5lk pojan huoltaja1 (poikaa ei haastateltu)	hu 3
5lk pojan huoltaja2 (poikaa ei haastateltu)	hu 4

Taulukko 1: Haastateltavat ja tunnisteet

Nauhoitetut haastattelut tekstitiedostoiksi litteroi ääninauhoilta toimeksiannostani tutkimusaineistojen sanelunpurkuun erikoistunut toimija. Sanelunpurku toteutettiin puhekielisesti ilman täytesanoja, niin kutsuttuna peruslitterointina. Mahdolliset epäselvät sanat tai ilmaisut merkittiin litteroituun aineistoon erillisillä koodeilla ja viitteellä, jossa ilmaistiin epäselvän ilmaisun ajallinen sijainti ääninauhalla. Äänet tai litteroimatta jääneet kohdat merkittiin litterointeihin hakasulkeisiin selitteineen.

3.7 Sisällönanalyysi

Aineiston analyysin toteutin sisällönanalyysinä. Sisällönanalyysissä tutkimusaineistoa luokitellaan, teemoitetaan ja kvantifioidaan. Aineistoa muokataan sisällönanalyysissä muotoon, joka mahdollistaa tutkimustehtävän mukaisten johtopäätösten tekemisen aineistosta. Pyrkimyksenä on selkeyttää aineistoa kategorisoimalla, teoretisoimalla ja käsitteellistämällä sitä analyysin aikana. (Eskola & Suoranta 1998, 149 - 185.) Sisällönanalyysi ei sinällään ole tiedonmuodostusta vaan ennemmin tutkimusaineiston muokkaamista helpommin käsiteltävään muotoon, joka mahdollistaa tiedon muodostuksen. Sisällönanalyysi on aineiston tarkastelua ja muokkaamista sellaiseen muotoon, että siitä voidaan muodostaa uusia käsityksiä, jäsennyksiä ja käsitteellistyksiä (Salo 2015, 177 - 180; Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 19).

Sisällönanalyysin yhteydessä puhutaan aineistolähtöisestä, teoriaohjaavasta ja teorialähtöisestä analyysistä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107 - 114). Salo (2015, 172) kuvaa sisällönanalyysia aineiston ajattelemisena teorian kanssa. Olen pyrkinyt sisällönanalyysissa paitsi aineiston muokkaamiseen muotoon, joka mahdollistaa johtopäätösten tekemisen, erityisesti aineiston ajattelemiseen teorian kanssa. Sisällönanalyysia ohjaa tutkimustehtävä ja tarkastelun kohteena olevasta ilmiöstä olemassa olevat tietopohjaan kiinnittyvät perustellut ajatukset ja

taustaoletukset (Ruusu vuori ym. 2010, 15). Toteuttamassani sisällönanalyysissa aineistolähtöisyys, teoriapohja ja oma kokemustietoni ovat vaihtelevissa ja vuorovaikutteisissa rooleissa (Tuomi & sarajärvi 2018, 107, 110).

Sisällönanalyysin toteutin luokittelemalla, teemoittamalla ja käsitteellistämällä aineistoa. Aineiston luokittelun ja teemoittamisen toteutin teoriapohjan perusteella valittujen haastatteluteemojen mukaisesti. Sisällönanalyysissa muokkasin aineistoa helpommin käsiteltävään muotoon, jotta tiedonmuodostus tutkimustehtävän näkökulmasta mahdollistuisi (Salo 2015, 177 - 180). Sisällönanalyysissä pyrin käsitteellistämisen avulla tapahtuvaan uuden tiedon muodostukseen, sekä perusteltujen johtopäätösten tekemiseen aineiston, tietopohjan ja kokemustietoni perusteella. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105 - 106; Eskola & Suoranta 1998, 149 - 185.) Pyrkimyksenä oli muodostaa sisällönanalyysin avulla käsitteitä, jotka kuvaavat vaikuttavassa intensiivisessä tuessa kuraattorilta edellytettävää ammatillista kompetenssia.

Sisällönanalyysin toteutin vaiheittaisena aineiston analyysinä. Aineiston analyysissa voidaan tunnistaa erillisinä vaiheina: 1) tutkimusongelman asettaminen, 2) aineiston keruutavan valinta ja aineiston kerääminen, 3) aineistoon tutustuminen, järjestäminen ja rajaaminen, 4) aineiston luokittelu ja teemojen löytäminen, 5) aineiston analyysi, teemojen vertailu ja tulkintasäännön muodostaminen, 6) tulosten koonti, tulkinta ja koettelu suhteessa aineistoon ja teoriapohjaan, sekä 7) teoreettinen dialogi, uudelleen hahmottaminen, käytännön vaikutukset ja jatkotutkimustarpeen identifiointi. (Ruusu vuori ym. 2010, 12.)

Aineistoon tutustumisen, järjestämisen ja rajaamisen aloitin lukemalla tekstitiedostoiksi litteroidun aineiston läpi useaan otteeseen. Tarkastelin haastattelujen tuottamaa aineistoa määrällisestä näkökulmasta arvioimalla jokaisen haastattelun tuottamaa informaatiota sivumäärällisesti. Jatkoin analyysia käymällä aineiston läpi, arvioiden haastattelujen tuottamaa informaatiota tutkimustehtävän näkökulmasta. Huomioin, että yhden oppilaan (op 4) haastattelu jäi informatiiviselta sisällöltään vähäiseksi. Kyseisessä haastattelussa oppilaan vastaukset olivat lyhyitä, eikä haastattelusta löytynyt tutkimustehtävän kannalta merkityksellistä sisältöä. Seitsemän muuta haastattelua olivat tutkimustehtävän näkökulmasta informatiivisia. Päätin rajata informatiivisesti vähäiseksi jääneen haastattelun (op 4) pois sisällönanalyysistä. Rajauksen jälkeen aineisto koostui seitsemästä haastattelusta (N=7).

Syvensin aineiston tuntemustani lukemalla litteroidut haastattelut useaan otteeseen läpi. Tein samalla litteroituun aineistoon muistiinpanoja. Nostin aineistosta muistiinpanoilla esille niitä kohtia, joissa oli tutkimustehtävän näkökulmasta merkityksellistä informaatiota. Jatkoin sisällönanalyysia järjestämällä aineiston haastatteluteemojen mukaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2008, 140; Eskola & Suoranta 1998, 151). Teemojen mukaiseen muotoon järjestelyssä hyödynsin litteroituun aineistoon tekemiäni muistiinpanoja ja Word-ohjelman hakutoimintoa. Hakutoiminnolla etsin aineistosta teemojen mukaisia sisältöjä. Aineistosta löytyneet teemojen

mukaiset sisällöt tallensin teemoittain otsikoituihin luokkiin suorina tekstilainauksina. Sisällytin suoriin lainauksiin haastateltavien tunnistetiedot. Järjestelyn ja luokittelun avulla jaoin aineiston viiteen haastatteluteeman mukaiseen luokkaan.

Tarkastelin teemoittain, ottivatko kaikki haastateltavat aineistossa kantaa kaikkiin valittuihin teemoihin. Kaikki seitsemän haastateltavaa ottivat kantaa neljään teemaan. Vain kaksi haastateltavaa otti kantaa teemaan työskentelyn arviointi. Muihin teemoihin otti kantaa vähintään kuusi seitsemästä haastatellusta. Teeman Työskentelyn arviointi osalta aineiston informatiivisuus oli vähäistä, muiden teemojen osalta runsasta.

Teema	Haastateltavan näkemysten esiintyminen (N=7)							
	op 1	op 2	op 3	hu 1	hu 2	hu 3	hu 4	N=7
1 Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutus	x	x	x	x	x	x	x	7
2 Avoin ja määrämuotoinen kirjaaminen	x	x	x	x		x	x	6
3 Vaikuttavuuden mahdollistavat menetelmät	x	x	x	x	x	x		6
4 Työskentelyn tavoitteellisuus	x	x	x		x	x	x	6
5 Työskentelyn arviointi	x		x					2

Taulukko 2: Teemojen ilmeneminen aineistossa

Jatkoin sisällönanalyysia tarkastelemalla miten paljon haastatteluaineistossa oli valittujen teemojen mukaisia ilmaisuja määrällisesti. Ilmaisulla tarkoitan haastateltavan kannanottoa, jonka voi yhdistyä sisällönanalyysissa valittuun teemaan. Neljän teeman osalta haastattelu tuottivat runsaasti informaatiota. Teeman työskentelyn arviointi osalta haastatteluaineiston informatiivisuus jäi vähäiseksi.

Teema	Esiintyvyys aineistossa
1 Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutus	32
2 Avoin ja määrämuotoinen kirjaaminen	11
3 Vaikuttavuuden mahdollistavat menetelmät	21
4 Työskentelyn tavoitteellisuus	14
5 Työskentelyn arviointi	2

Taulukko 3: Aineiston informatiivisuus teemoittain

Seuraavaksi tarkastelin jokaista teemaa erillisenä kokonaisuutena. Käsitteellistin aineistoa teemoittain tutkimustehtävän näkökulmasta. Tarkastelin teemoittain aineistosta poimittuja suoria tekstilainauksia. Muodostin haastateltavien käyttämien ilmausten pohjalta tietopohjan perusteella käsitteitä. Muodostin näin aineiston ja tietopohjan perusteella alustavia käsitteitä, jotka kuvaavat vaikuttavassa intensiivisessä tuessa kuraattorilta vaadittavaa ammatillista kompetenssia. Aineistossa käsitteet eivät esiintyneet sanatarkasti. Käsitteellistämässä jouduin käyttämään tulkintaa.

Haastatteluaineiston käsitteellistäminen tuotti jokaiseen teemaan käsitteitä, jotka aineiston ja tietopohjan perusteella kuvaavat vaikuttavassa intensiivisessä tuessa kuraattorilta vaadittavaa ammatillista kompetenssia. Muodostuneet käsitteet olivat osin päällekkäisiä ja toisiaan täydentäviä. Jokaiseen teemaan muodostui käsitteitä niin paljon, että sisällönanalyysia oli välttämätöntä syventää.

Jatkoin käsitteellistämistä luokittelemalla jokaiseen teemaan muodostuneita käsitteitä. Luokittelussa arvioin, mitkä käsitteistä olivat aineiston ja tietopohjan perusteella keskeisimpiä tutkimustehtävän näkökulmasta. Muodostin teemoittain pääkäsitteitä, joissa tiivistyi aiemmin muodostuneiden käsitteiden kuvaama vaikuttavuutta mahdollistava kuraattorin ammatillinen kompetenssi. Pääkäsitteet kuvaavat aineiston, tietopohjan ja kokemustiedon perusteella intensiivisessä tuessa vaikuttavuutta mahdollistavia mekanismeja, menetelmiä, osaamista ja asiantuntemusta.

4 Tulokset

Laadullisen tutkimuksen ideana on muodostaa uutta tietoa, eikä ainoastaan tyhjentää tutkimusaineistoa kategorioihin. Sisällönanalyysi tiivistää ja luokittelee aineiston muotoon, josta päätelmien tekeminen ja tiedon muodostaminen on mahdollista. Päätelmien tekeminen tarkoittaa analysoidun aineiston tarkastelua, joka mahdollistaa tutkimustehtävän mukaisten perusteltujen uusien jäsenysten ja käsitteellistysten tekemisen. Tavoitteena tulee olla löytää jotain uutta ja ennen havaitsematonta. (Ruusuvuori ym. 2010, 19; Tuomi & Sarajärvi 2018, 105 - 106; Eskola & Suoranta 1998, 149 - 185.) Käsitteellistin tutkimusaineistoa valitsemieni teemojen mukaisesti. Tarkoituksena oli muodostaa uutta, perusteltua ja käyttökelpoista tietoa intensiivisen tuen vaikuttavuudesta.

4.1 Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutus

Sosiaalityössä työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutussuhde on keskeinen tarkastelun kohde pyrittäessä työn tarkasteluun vaikuttavuusnäkökulmasta. Vaikuttavassa sosiaalityössä asiakassuhde hahmottuu paitsi vuorovaikutussuhteeksi myös vaikuttavuuden aikaan saamisen mahdollistavaksi työvälineeksi. (Kananoja 2017, 185; Rostila 2001, 39 - 42.) Vaikuttavassa sosiaalityössä työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksessa tulee pyrkiä aitoon, kohtaavaan, asiakasta voimauttavaan ja osallistavaan vuorovaikutussuhteeseen. Parhaimmillaan asiakasvuorovaikutus muodostuu reflektiiviseksi ja vaikuttavaksi yhteistoimijuudeksi. (Kananoja 2017, 186; Väyrynen 2012, 282 - 283; Mönkkönen 2007, 120 - 121.) Tuen ja kontrollin elementit asettuvat vaikuttavassa sosiaalityön asiakasvuorovaikutuksessa yhtenäiseksi, asiakasta kunnioittavaksi kokonaisuudeksi. Vaikuttavassa sosiaalityössä työntekijän ja asiakkaan välinen suhde rakentuu vuorovaikutteisesti, tilanteittain ja reflektiivisesti (Juhila 2006, 254 - 255).

Tutkimusaineistossa haastateltavat tuottivat paljon informaatiota työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksesta intensiivisen tuessa. Teemaa sanoitettiin kaikissa seitsemässä

haastatteluaineistossa. Vaikuttavuusnäkökulmasta tarkasteltaessa asiakasvuorovaikutuksesta tulee pyrkiä perustellusti tunnistamaan ja käsitteellistämään vaikuttavuutta mahdollistavia mekanismeja, menetelmiä, osaamista ja asiantuntijuutta. Voidaan puhua kuraattorin aikaansaannoskyvyn tunnistamisesta (Paasio 2018, 258 - 259).

Oppilas tunnisti vuorovaikutuksesta työntekijän kanssa jännittämisen ja stressaamisen puuttumista, helppoutta ja nimesi työskentely-ympäristön turvalliseksi. Kuraattorin oppilas kuvasi hyväksi ihmiseksi, jolle on helppo puhua.

Ei siinä mitenkään tarvii jännittää eikä mitenkään stressata, että ihan, ei mua ainakaan oo, ihan normaalisti voin puhua. op 3

No, turvallinen ympäristö ja helppo puhua ja hyvä kuraattori. Sulle on helppo puhua asioista. op 3

Turvallisuus, helppous ja luottamuksellinen suhde on keskeinen vaikuttavuuden mahdollistaja asiakasvuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksen rakentuminen ennemmin ammatillisten valintojen kuin persoonan varaan, mahdollistaa riittävän turvallisen ja luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen luomisen intensiivisessä tuessa.

Oppilas, joilla oli paljon omakohtaista kokemusta auttamis- ja keskustelutyöskentelystä sosiaalipalveluissa ja erikoissairaanhoidossa kuvasi vuorovaikutussuhdetta intensiivisessä tuessa helpommaksi. Vuorovaikutuksen helppouden oppilas yhdisti intensiivisen tuen vaikuttavuuteen.

No, jos vertaa tai no, oli mul täällä vaikka vaan...en mä tiä mistä se johtuu, mut oli mul täällä paljon helpompi kun monissa muissa tapaamisissa ja muissa tän tyyppisissä, ni puhuu ja olla. Koen, et siit on sit sitä myötä ehkä enemmän apuakin. op 1

Erityisesti psyykkisesti oirehtivien oppilaiden kohdalla kuraattorilta edellytetään vahvaa vuorovaikutusosaamista. Psyykkisesti oirehtivien oppilaiden kanssa pelkkä keskusteluyhteyden luominen edellyttää kuraattorilta kykyä käyttää asiakasvuorovaikutuksessa ammatillista osaamista. Pelkkä kuraattorin persoonan varaan rakentuva vuorovaikutus haastavimpien oppilaiden osalta ole riittävää. Riittävän helpoksi koettua keskusteluyhteyttä psyykkisesti oirehtivien oppilaiden kanssa voi pitää välttämänä, pyrittäessä vaikuttavuuteen intensiivisessä tuessa.

Oppilaan osallisuutta lisättiin ottamalla oppilaan omia ideoiden käyttöön intensiivisessä tuessa. Erilaisten takapakkien käsittely ja intensiivisessä tuessa käytettävistä sosiaalityön menetelmistä neuvottelu oppilaan kanssa avoimesti lisäsi oppilaan kokemusta yhteistoimijuudesta.

No, varmaan esimerkiksi siitä, että me lähettiin työstään sitä leikkiseikkailua mun ideasta ihan yhtäkkiä ja se, et kyl mä koen, et mul on tai mun sanomisilla on vaikutusta ja ne kyl kuullaan. op 2

No, en mä tiiä, että jos on vaikka ollu jotain takapakkeja, ni sitten niistä asioist on voitu keskustella. Ja mä oon voinu ehdottaa jotain ideoita ja niitä on kuultu ja tavallaan semmoisia tukitoimia joissakin tietyissä tilanteissa, että on saatu semmoinen ns. sopimus aikaan sil-lai, et kaikki on tehny tavallaan yhteistyötä, et mä oon esimerkiks ehdottanu jotakin asioita, esimerkiks, että jos tulee vaikee tilanne, ni mut on lupa viedä sillei luokan takatilaan, mikä oli silloin sovittu. Ja tavallaan se oli semmoinen, mikä tavallaan, sehän alko mun ideasta ja mun mielestä semmoiset ns. kompromissit on ollu tai niissä näkyy se, et mun ideoita on otettu vastaan. op 2

Osallisuuden kokemusten tuottaminen oppilaille on intensiivisen tuen asiakassuhteessa tapahtuvan vuorovaikutuksen keskeinen pyrkimys. Oppilaan sanoittamien tukitoimien ja työskente-lymenetelmien käyttöön ottaminen toimii ammatillisena keinona lisäsi oppilaan osallisuuden kokemusta. Intensiivisessä tuessa tulee vuorovaikutuksessa pyrkiä yhteistoimijuuteen. Avoin asiantuntijuus kuraattorin vuorovaikutusorientaationa mahdollistaa asiakkaiden näkemysten ja toiveiden hyödyntämisen vaikuttavuuden vipuvarsina. Avoin asiantuntijuus työntekijän voo-rovaikutuksen orientaationa on ammatillista ymmärrystä, joka lisää asiakasvuorovaikutuksen dialogisuutta ja yhteistoimijuutta intensiivisessä tuessa.

Huoltaja nimesi kuraattorin kanssa syntyneen luottamuksen keskeiseksi vaikuttavuutta mah-dollistavaksi tekijäksi intensiivisessä tuessa. Hyvä luottamussuhde motivoi huoltajaa osallistu-maan aktiivisesti intensiiviseen tukeen.

Luottamus. Luottamus siihen, että me oltiin koko ajan niinku... Ainakin meikäläinen yritti olla tavotettavissa. Koko ajan vastasin puhelimeen, aina ku soitit, niin vastasin puhelimeen ja halusin pitää yhteyttä ja sitä vuorovaikutusta koko ajan, että en halunnu kadota mihkään siitä prosessista. hu 4

Luottamuksellisuuden kokemus asiakassuhteessa luo edellytyksiä työntekijän ja huoltajan yh-teistoimijuudelle ja mahdollistaa vaikuttavuutta. Huoltajan kokemus luottamuksesta ja omasta osallisuudesta heijastuu aina positiivisesti myös oppilaan motivoitumiseen ja sitoutu-miseen. Huoltajien osallisuus ja sen mahdollistama oppilaiden motivoituminen on keskeinen vaikuttavuuden vipuvarsi intensiivisessä tuessa. Luottamus rakentuu haastavissa asiakassuh-teissa ammatillisen vuorovaikutuksen avulla. Luottamuksen rakentamista intensiivisessä tu-essa tukee työntekijän kyky huomioida aidosti huoltajien asiantuntemus.

Huoltaja koki kuraattorin ja oppilaan välisen hyvän yhteistyön merkityksellisenä vaikuttavuus-tekijänä intensiivisessä tuessa. Oppilaan sitoutuminen ja motivoituminen heijastui huoltajan kokemukseen tuesta positiivisesti ja mahdollisti vaikuttavuutta.

Niin, se, että [oppilaan nimi] tuli mielellään sun keskusteluihin. Mulla on ainakin semmonen näkemys, et se halus tulla sinne. Ja jos oli joku pattitilanne, niin se halus itte lähteä tulemaan ja purkamaan sitä pattitilannetta, mikä siel on syntyny. Siin ei ollu oikeesti semmost kynnystä. Mä en ainakaan nähny semmost kynnystä, ottaa yhteyttä ja käydä. hu 2

Riittävän hyvä ja luottamuksellinen suhde kuraattorin ja oppilaan välillä on välttämätön osa vaikuttavaa intensiivistä tukea. Asiakkuuden rakentaminen kuraattorin ja asiakkaiden yhteistoimijuutena motivoi oppilasta ja huoltajaa tavoitteelliseen työskentelyyn. Asiakkaiden osallisuus luo motivaatiota ja tuottaa luottamusta, joka mahdollistaa vaikuttavuutta intensiivisessä tuessa.

Kuraattorin riittävä vuorovaikutus- ja verkostotyön osaaminen näyttäytyi huoltajille yhteistoimijuutena oppilaan tukiverkoston toimijoiden, tässä tapauksessa opettajan kanssa. Intensiivisen tuen vaikuttavuus ei rakennu ainoastaan kuraattorin ja asiakkaiden yhteistoimijuutena, vaan kuraattorin keskeistä osaamista on riittävän moniammatillisen verkoston liittäminen mukaan oppilaan hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävään intensiiviseen tukeen.

Tavallaan siitä, että kuunneltiin niitä ongelmia sekä kotona et koulussa ja sähän puutuit sit siihen opettajan työskentelyyn enemmän, kun kukaan siihen mennessä. hu 2

Kyl siihen tuli muutos, koska siin näky selkeesti juuri se opettajan ja oppilaan välinen yhteys sitte ihan, et kun annettiin työkalut opettajalle, miten se voi toimia lapsen kanssa eikä pelkästään lapselle. hu 2

Verkostotoimijoiden liittäminen intensiiviseen tukeen mahdollistaa laajan asiantuntemuksen käyttöön ottamisen vaikuttavassa intensiivisessä tuessa. Avoin asiantuntijuus työorientaationa mahdollistaa riittävän verkoston kiinnittämisen tavoitteellisen ja vaikuttavan työskentelyn osaksi intensiivisessä tuessa. Verkosto-osaamista ei tule nähdä vuorovaikutusosaamisesta irrallisena kuraattorin osaamisalueena. Verkostotyö intensiivisessä tuessa edellyttää kuraattorilta vuorovaikutusosaamista, avoimen asiantuntijuuden orientaatiota, sekä riittävää verkostotoimijoiden kontekstin ja lainsäädännön tuntemusta.

Huoltaja koki oman asiantuntijuuden huomioimisen ja yhteistoimijuuden vaikuttavuutta lisääväksi. Haasteiden ratkaiseminen yhdessä, avoimesti ja asiakkaiden asiantuntijuus huomioiden mahdollistaa vaikuttavuutta intensiivisessä tuessa.

No onhan tää nyt ollu ihan eri maailma, et asiat on tavallaan itelle auennu ihan eri tavalla, kun on tavallaan otettu mukaan siihen tilanteisiin. ...nyt vast tullu tuloksia ja nyt on vast

otettu vanhemmat tavallaan täysin mukaan siihen ja otettu vuorovaikutus siihen hommaan mukaan. hu 2

Ottaa vanhempi mukaan tiiviimmin siihen hommaan, vaikka se tietysti varmaan riippuu vanhemmista, on varmaan joillekin tosi... Sanotaan, et kevät oli kyllä kaikin puolin tän pitkän prosessin jälkeen aika raskas ja mä toivon, että ens kouluvuosi menee helpommin, niin kyl se vanhempien mukaan ottaminen siihen vaan tiiviimmin on vaihtoehto, koska kyl vanhemmat pitää pitää läsnä siinä ja ajan tasalla. hu 2

Avoin asiantuntijuus kuraattorin orientaationa mahdollistaa huoltajan osallisuuden täyspainoisena asiantuntijana intensiiviseen tukeen. Huoltajan kokema osallisuus ja sen kautta muodostuva yhteistoimijuus tulee ymmärtää muutosvoimana, joka lisää vaikuttavuutta intensiivisessä tuessa. Avoin asiantuntijuus mahdollistaa intensiivisen tuen tuloksellisuutta ja asiakkaiden kokemusta mukana olemisesta tukiprosessissa. Huoltajien osallistaminen intensiiviseen tukeen edellyttää työntekijältä ymmärrystä tilanteittain rakentuvasta asiantuntijuudesta. Asiantuntijuus intensiivisessä tuessa ei ole pysyvää vaan vuorovaikutuksessa muodostuvaa ja jatkuvasti ongelmanratkaisuprosessissa muuttuvaa. Keskiössä ei ole se kenen tai millä asiantuntijuudella ongelmia intensiivisessä tuessa ratkaistaan, vaan huomio tulee kiinnittää vaikuttavuusparadigman mukaisesti asiakkaan hyvinvoinnin lisäämiseen.

Intensiivisen tuen asiakkailla on usein kielteisiä kokemuksia heille aiemmin tarjotusta tuesta. Huoltajien kielteiset kokemukset voivat kohdistua koulun, oppilashuollon tai muun tukiverkoston toimijoihin. Kielteiset kokemukset ovat subjektiivisia ja kontekstisidonnaisia. Intensiivisen tuen toteutuksessa on huomioitava, että kielteiset kokemukset voivat pahimmillaan ehkäistä intensiivisen tuen vaikuttavuutta.

Mä jotenkin sanoin, et mulla on huonoja kokemuksia, ehkä kerroin jotain näistä kokemuksista ja sä sanoit, et sä ymmärrät mua, et mun kokemukset on oik... Miten se sano... Oikeutetuja tai... Et sä oot pahoillaan, et sulle kävi noin, että sulle ei oo tehty reilusti tai... Se heti asettaa meidät samalle puolelle. hu 1

Hyväksymällä asiakkaiden kielteiset asenteet ja tunteet kuraattori mahdollistaa huoltajien osallisuutta ja motivoitumista intensiivisessä tuessa. Yhteistoimijuutta ehkäisevien asiakkaiden kielteisten tunnekokemusten käsitteleminen on osa intensiivisessä tuessa välttämätöntä kuraattorin vuorovaikutusosaamista. Yhteistoimijuuden mahdollistuminen edellyttää kuraattorilta kykyä hyväksyä ja käsitellä huoltajien kielteisetkin näkemykset. Riittävä lainsäädännön tuntemus, paitsi kuraattorityön osalta, myös verkostotoimijoiden osalta, mahdollistaa kielteisten kokemusten purkamisen voimauttavalla ja yhteistoimijuutta edistävällä tavalla. Lainsäädännön tuntemus yhdistyykin osaamisalueena kuraattorin vuorovaikutusosaamiseen vaikuttavassa intensiivisessä tuessa.

Sisällönanalyysin kautta pääkäsitteiksi teemassa Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutus muodostui Avoin asiantuntijuus ja Ammatillinen vuorovaikutus. Avoin asiantuntijuus ja ammatillinen vuorovaikutus kuvaavat käsitteinä kuraattorin vuorovaikutusosaamista vaikuttavassa intensiivisessä tuessa.

4.2 Avoin ja määrämuotoinen kirjaaminen

Intensiivisessä tuessa tehdään jatkuvasti asiakasdokumentaatiota (Perälä ym. 2015, 100 - 102). Vaikuttavassa intensiivisessä tuessa dokumentointi tulee ymmärtää keskeisenä menetelmällisenä osatekijänä oppilaan hyvinvoinnin lisäämiseen tähtäävässä työssä. Kuraattorin dokumentointiosaaminen ja dokumentointikäytännöt ovat vaikuttavuutta mahdollistavia käytäntöjä intensiivisessä tuessa. (Lehmuskoski 2017, 417 - 418; Laaksonen ym. 2011, 10 - 11.) Dokumentaatiota on sosiaalityön tutkimusjulkaisuissa ja ammattikirjallisuudessa käsitelty paljon juridisen oikeamuotoisuuden ja tiedonhallinnan rakenteiden näkökulmista (Kuusisto-Niemi 2016; Laaksonen ym. 2011). Vähemmälle huomiolle on jäänyt dokumentoinnin tarkastelu vaikuttavuusnäkökulmasta.

Avoin ja määrämuotoinen dokumentointi mahdollistaa läpinäkyvämmät, luotettavammat ja parempia tuloksia tuottavat työskentelyprosessit sosiaalityössä (Rötsä ym. 2016, 19). Kuraattorin dokumentointikäytäntöjen tarkastelu on keskeistä pyrittäessä tunnistamaan sitä aikaansaannoskykyä, joka mahdollistaa vaikuttavuutta intensiivisessä tuessa (Paasio 2018, 258 - 259). Pyrin hahmottamaan kuraattorin dokumentointiosaamiseen ja -orientaatioon sisältyvää aikaansaannoskykyä intensiivisessä tuessa analysoimalla ja käsitteellistämällä tutkimusaineistoa avoimen ja määrämuotoisen dokumentoinnin näkökulmasta.

Tutkimusaineistossa haastateltavat tuottivat hyvin informaatiota dokumentointikäytännöistä intensiivisessä tuessa. Teemaa sanoitettiin kuudessa haastatteluaineistossa seitsemässä. Tarkastelin aineistoanalyysissä kuraattorin dokumentointikäytäntöjä intensiivisessä tuessa vaikuttavuutta mahdollistavana kuraattorin osaamisena.

Avoin kirjaamiskäytäntö, jossa kuraattorin dokumentaatio luetaan yhdessä oppilaan kanssa, mahdollisti oppilaalle intensiivisen tuen prosessin paremman hahmottamisen. Avoin dokumentaatio lisäsi luottamusta asiakassuhteessa ja oppilaan kokemusta osallisuudesta intensiivisessä tuessa.

No, olihan se kiva kuulla ite mitä on sanonu ja niin ja tarkistaa, et kaikki on oikein, ni oli oikein. No, olihan sillä. Kyl mä suhun sillei luotin. op 3

Koska mä näin, kun sä kirjasit niitä tai siis en nähny, mut sä luit ne mulle. op 3

Avoin dokumentaatio voidaan toteuttaa yhdessä kirjaamalla, lukemalla kirjaukset yhdessä tai osallistamalla asiakasta muilla tavoin dokumentointiin. Keskeistä on asiakkaan tietoisuus

häneistä intensiivisen tuen aikana tehtävästä dokumentoinnista. Kirjaukset otetaan avoimessa dokumentoinnissa intensiivisen tuen muutostyön välineeksi. Avoin dokumentointi edellyttää kirjaamisen määrämuotoisuutta. Riittävällä ammattitaidolla määrämuotoisesti toteutetut kirjaukset on mahdollista ottaa vaikuttavuutta mahdollistavaksi työskentelyn välineeksi intensiivisessä tuessa. Avoin dokumentointi lisää oppilaan ja työntekijän yhteistoimijuutta ja mahdollistaa jaetun näkemyksen muodostamista intensiivisen tuen prosessista.

Oppilaalle oli tärkeää tietää mitä ja miten hänestä kirjataan asiakasdokumentoinnissa. Avoin dokumentointi teki intensiivisen tuen ongelmanratkaisuprosessin näkyväksi oppilaalle. Avoin dokumentointikäytäntö myös velvoittaa kuraattoria toteuttamaan dokumentoinnin paitsi määrämuotoisesti, myös kirjaamisteknisesti asiakasta voimauttavalla tavalla.

Sä oot näyttäny sun tietokoneelta mitä sä oot kirjottanu edelliseltä kerralta. Mun mielest se oli hyvä. Onhan se kiva tietää, mitä susta tavallaan sanotaan muualla. op 2

Avoin dokumentointikäytäntö mahdollistaa asiakkaalle intensiivisen tuen hahmottamisen johdonmukaisena ongelmanratkaisuprosessina. Avoimessa dokumentoinnissa kuraattori sanoittaa tehtyjen kirjausten kautta oppilaalle hänen tilannettaan, voimavarojaan ja tapahtunutta tavoitteiden mukaista etenemistä. Avoin dokumentointikäytäntö kiinnittää dokumentoinnin osaksi työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutusta. Dokumentointi ei ole irrallinen osa intensiivistä tukea, vaan menetelmällinen vaikuttavuutta mahdollistava osa tukea.

Avoimessa dokumentoinnissa asiakas saa kaikki intensiivisen tuen menetelmätyöskentelyssä tuotetut dokumentit itselleen. Oppilas kertoi säilyttävänsä saamaansa dokumenttia seinällään ja palaavansa intensiivisessä tuessa tuotettuihin dokumentteihin lukemalla niitä työskentelyn jo päätyttyä.

Ja mul on ainakin yks seinälläkin ja se on...en mä tiedä. Mä tykkäsin niistä. Ja niitä on hauska lukee jälkeinpäin, et millasii juttui siel on. op 2

Intensiivisen tuen menetelmätyöskentelyssä tuotettujen dokumenttien luovuttamisella asiakkaalle pyritään asiakkaan osallisuuden lisäämiseen. Menetelmätyöskentelyssä tuotettujen dokumenttien luovuttaminen oppilaille siirtää työntekijän menetelmäosaamista asiakkaalle itselleen. Intensiivisessä tuessa tuotettujen dokumenttien ja työskentelyssä käytettyjen menetelmien siirtäminen asiakkaiden käyttöön luo edellytyksiä vaikuttavuudelle. Avoin dokumentointi yhdistyy tältä osin käsitteenä avoimen asiantuntijuuden käsitteeseen. Menetelmätyöskentelyssä tuotetuissa dokumenteissa konkretisoituu kuraattorin ja oppilaan yhteistä asiantuntemusta.

Huoltajan koki avoin ja määrämuotoinen kirjaamiskäytännön luottamusta, osallisuutta ja yhteistoimijuutta lisääväksi. Huoltajalla oli aiemmin kielteinen kokemus opiskeluhollosta.

Kielteinen kokemus pohjautui opiskeluhuollon toimijoiden asiantuntijälähtöiseen työorientaatioon ja kirjaamiskäytäntöön, jossa asiakas ei tullut tietoiseksi kuraattorin asiakaskirjauksista.

Sit [koulun nimi] koulun kuraattori on haastatellu meidän poikaa ilman meidän lupaa ja tiedotamatta meitä, että tommonen tapahtuu ja meille oli ihan yllätyksenä, että hän on keskustellu pojan kanssa edelleen, tähän päivään saakka. Emme tiedä, mistä oli keskusteltu. Ja oliko kirjoitettu ja mitä ja mihin? hu 4

Sit ku tultiin tähän toiseen kouluun, niin sit kaikki oli selvillä ja kaikest puhuttiin avoimesti ja ne kaikki muistiinpanot saatiin nähtäville ja ei mikään ollu sellasta niinku salassapidettävää, meiltä. hu 4

Avoimuus ja määrämuotoisuus dokumentoinnissa vähentää asiakkaan kokemia väärinymmärryksiä ja epäselvyyksiä intensiivisessä tuessa. Avoin ja määrämuotoinen dokumentointikäytäntö takaa asiakkaiden oikeusturvan riittävän toteutumisen. Erityisen merkityksellistä dokumentoinnin avoimuus on asiakkaille, jotka ovat aiemmin kokeneet epäluottamusta viranomaistoimijoita kohtaan. Avoin ja määrämuotoinen dokumentointi rakentaa yhteistoimijuutta ja mahdollistaa intensiivisen tuen vaikuttavuutta myös niiden asiakkaiden kanssa, joilla on epäluottamusta oppilashuollon toimijuutta kohtaan. Avoin ja määrämuotoinen dokumentointi on erityisen merkityksellistä pyrittäessä vaikuttavuuteen haastavissa asiakassuhteissa. Työskentelyä ja dokumentointia ohjaavan lainsäädännön tunteminen ja asiakkaan oikeusturvan toteutumisesta huolehtiminen intensiivisen tuen haastavissa asiakassuhteissa on tukiprosessien vaikuttavuuden edellytys.

Asiantuntijälähtöinen dokumentointi oli jättänyt huoltajalle epäselväksi tuen tavoitteet ja tukeen liittyvät verkostotoimijoiden prosessit. Avoin ja määrämuotoinen dokumentointi mahdollisti huoltajalle koko toimijaverkoston toteuttaman tukiprosessin riittävän hahmottamisen.

Kun on paljo semmost koulumaailmassakin tavallaan aikuisille ja vanhemmille semmosta kieltämistä ja tavallaan ei pysy niis eri nimikkeis perässä, et kun ne on niin pitkii, niinkun nyt sosiaalityön puolellakin huomaa, et on semmosii lauseita, et mikähän työ se ja mistähän työstä me siirryttiin ja mihin työhön, et tavallaan se niiden kieli, siit tippuu äkkii ulos jos siihen ei oikeesti keskity, et sitten jos aina kirjottaa ylös niitä asioita tosi paljon, et tavallaan se kieli mitä ne puhuu, niin ei välttämät aina dokumentoidu niin vanhemmille, että ne ymmärtää sen siit paperist luettuna samalla, kun ne vois ymmärtää sen. hu 2

Avoin ja määrämuotoinen dokumentointi mahdollistaa asiakkaiden ymmärryksen lisääntymisen koko verkoston tukiprosesseista intensiivisessä tuessa. Määrämuotoisten dokumenttien luovuttaminen asiakkaalle lisää tukiprosessin läpinäkyvyyttä ja ymmärrettävyyttä. Avoin ja määrämuotoinen dokumentointi lisää asiakkaan asiantuntijuutta, ymmärrystä kokonaistuesta ja mahdollistaa vaikuttavuutta intensiivisessä tuessa.

Sisällönanalyysin kautta pääkäsitteeksi teemassa Avoin ja määrämuotinen kirjaaminen muodostui Dokumentointiosallisuus. Dokumentointiosallisuus kuvaa käsitteenä kuraattorin dokumentointikäytäntöä vaikuttavassa intensiivisessä tuessa.

4.3 Vaikuttavuuden mahdollistavat menetelmät

Intensiivisellä tuella pyritään vaikuttamaan asiakkaan hyvinvointiin sitä lisäävästi. Työskentelyssä käytetään sosiaalityön menetelmiä. Kuraattorityössä käytettäviä menetelmiä ovat vuorovaikutukseen perustuvat menetelmät, erilaisia arvioinnit ja kartoitukset, ratkaisu- ja voimavarakeskeiset menetelmät, NLP-menetelmät, voimauttavat ja motivoivat menetelmät, neuropsykiatrisen kuntoutuksen menetelmät, sekä spesifisti erityisen oppilaan ongelman ratkaisuun soveltuvat menetelmät (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 369 - 370; Sipilä-Lähdekorpi 2006, 29). Kuraattorityön menetelmät eivät näyttäytyä vaikuttavina niiden oppilaiden osalta, joilla käytöksen oireilun taustalla on psyykkisiä ongelmia (Ojala 2017, 84 - 85; Perttula 2015, 12; Pippuri 2015, 62 -65, 89 - 92). Erityinen huomio tulee kiinnittää kuraattorityön menetelmien kehittämiseen vastaavaan kaikkein haastavimmin oireilevien oppilaiden ja heidän perheidensä tarpeisiin (Wiss ym. 2017, 10; Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa 2017, 31 - 33; Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi 2010, 26 - 29).

Intensiivisen tuessa käytettävien sosiaalityön menetelmien tarkastelu on välttämätöntä pyritäessä lisäämään tietoa kuraattorityön mahdollisuuksista tukea erityisen haastavasti oirehtivien oppilaiden hyvinvointia. Pyrin hahmottamaan kuraattorin menetelmäosaamiseen sisältyvää aikaansaannoskykyä analysoimalla ja käsitteellistämällä tutkimusaineistoa menetelmätyöskentelyn näkökulmasta.

Tutkimusaineistossa haastateltavat tuottivat hyvin informaatiota vaikuttavuuden mahdollistavista menetelmistä intensiivisessä tuessa. Teemaa sanoitettiin kuudessa haastatteluaineistossa seitsemässä. Tarkastelin aineistoanalyysissä intensiivisessä tuessa käytettäviä sosiaalityön menetelmiä vaikuttavuutta mahdollistavana kuraattorin osaamisena.

Visualisoinnin käyttäminen menetelmätyöskentelyn tukena mahdollisti oppilaan ymmärryksen lisääntymisen ja lisäsi oppilaan osallisuutta työskentelyssä. Ammatillinen vuorovaikutus ja sosiaalityön menetelmien hallinta kuraattorin osaamisena yhdistyivät oppilaan näkökulmasta ymmärrettäväksi menetelmällisyydeksi intensiivisessä tuessa.

No, ainakin sillan, kun sä, esimerkiks sä oot piirtäny paperille niitä, tavallaan semmoisen vuoren ja sit siin on vettä ja pieni osa vaan niist teoista, hyvistä ja huonoista näkyy ja sitten taas toiset ei näy tai sillai, et tavallaan mä hahmotan meiän täs työskentelyssä yleensä tosin hyvin, mitä sä tarkoitat, koska sä selität hyvin. Ja sit osaat piirtää sillai selkeesti. Ja sit silloinkin, kun sä selität sitä sympatian ja empatian eroo, ni se oli kans semmoinen, et sit mä hahmotin, että mistä on kyse. op 2

Kuraattorin menetelmä- ja vuorovaikutusosaaminen ovat toisiaan tukevaa osaamista intensiivisessä tuessa. Kuraattorin kyky käyttää erilaisia oppilaan ymmärrystä ja osallisuutta lisääviä menetelmiä mahdollistaa vaikuttavuutta. Työntekijän menetelmäosaamista intensiivisessä tuessa voi arvioida paitsi tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta, myös oppilaan ymmärryksen ja osallisuuden näkökulmasta. Menetelmien valinnassa ja käytössä on pyrittävä joustavuuteen, ymmärrettävyyteen ja yhteistoimijuuden lisäämiseen. Menetelmät intensiivisessä tuessa muodostuvat yksilöllisesti ja vuorovaikutteisesti oppilaan osallisuutta korostaen.

Ammatillinen vuorovaikutus hahmottuu intensiivisessä tuessa kiinteäksi osaksi menetelmätyöskentelyä. Käytettävät sosiaalityön menetelmät (tässä ratkaisukeskeiset menetelmät) yhdistyvät kuraattorin ammatillisen vuorovaikutuksen (motivoiva haastattelu ja heijastava kuuntelu) osaamiseen intensiivisessä tuessa. Oppilas kuvasi keskustelua, jota tuetaan menetelmäosaamisella motivaatiota muuttavaksi menetelmätyöskentelyksi.

No, se, et sä pääsit puhuun asioista ja muutit motivaatiota. No, mä tykkään puhua, mä tykkään puhua asioista, et en minkään kirjan, et en minkään tehtävän kautta, vähän vaan puhua. Se on kivaa ja helpointa. op 3

Oppilaan motivoiminen on keskeinen osa menetelmätyöskentelyä intensiivisessä tuessa. Vaativan erityisen tuen oppilaat eivät välttämättä lähtökohtaisesti ole motivoituneita toivottuun muutostyöhön. Työntekijän toimijuudessa yhdistyvä vuorovaikutus- ja menetelmäosaaminen synnyttää oppilaassa motivaatiota pyrkiä intensiiviselle tuelle asetettuihin tavoitteisiin. Vuorovaikutus- ja menetelmätyöskentely yhdistyvät intensiivisessä tuessa oppilasta motivoivaksi, osallistavaksi ja oppilaan ymmärrystä ongelmanratkaisuprosessista lisääväksi kokonaisuudeksi. Käytettävien menetelmien muotoutuminen jokaisen oppilaan kohdalla vuorovaikutuksessa yksilöllisesti luo intensiivisessä tuessa ainutlaatuisia menetelmätyöskentelyn prosesseja.

Menetelmätyöskentelyn tavoitteellisuus ja tavoitteiden mukainen, yhdessä asiakkaan kanssa tapahtuva arviointi mahdollisti oppilaan osallisuutta. Tavoitteen mukainen arviointi on irrottamaton osa menetelmätyöskentelyä intensiivisessä tuessa.

No, oli, koska sit tavallaan siit näki paperilta, että millasii tavallaan taitoja on tavallaan itellään, että minkä kautta sit vois ehkä lähtee työstään sitä tavotetta, mikä on. op 2

Voimauttavat ja ratkaisukeskeiset menetelmät yhdistettynä yhdessä asiakkaiden kanssa asetettuihin tavoitteisiin ja tavoitteiden arviointi mahdollistavat vaikuttavuutta intensiivisessä tuessa. Työntekijän menetelmäosaamista on tehdä oppilaalle näkyväksi työprosessin tavoitteellisuus ja vaikuttavuus intensiivisessä tuessa.

Kuraattorin tulee tarvittaessa tarjota menetelmätyöskentelyllä vaihtoehto keskustelutyöskentelylle. Menetelmätyöskentelyn avulla kuraattori on mahdollisesti oppilaan osallisuutta ja

sääteli työskentelytilanteen vuorovaikutuksen intensiteettiä vastaamaan oppilaan psyykkistä tilaa.

Ja sitten taas, kun oli semmosii hetkiä, et ei oikein jaksanu sillai puhuu, väsytti tai jotain, ni oli sit kaikkii kortteja, että elämän tärkeät asiat ja kaikkee tämmöistä, mikä nyt oli [oppilaan oma nimi] vahvuudet ja sellasii, ni sit tavallaan silloin, kun tai silloin ei tarvinnu ku ettii niitä kortteja. Sillon ei tarvinnu oikeestaan puhuu sillai ihan hirveesti mitään, et tavallaan sekin oli sillei hyödyllistä, että jos oli vaik semmoinen hetki, ettei jaksanu puhuu, ni sit pysty tekee kuitenkin jotain muuta, ettei skipattu sitä tapaamista. op 2

Menetelmätyöskentelyn hyödyntäminen oppilaan psyykkisen tasapainon, työskentelyn jatkuvuuden ja motivaation ylläpitämisen näkökulmasta vaatii kuraattorilta erityistä menetelmäosaamista. Tiukasti menetelmällisyyden rakenteisiin tukeutuva työote tai niin kutsuttujen konseptimenetelmien käyttäminen ei palvele psyykkisesti oirehtivia oppilaita. Psyykkisesti oirehtivien oppilaiden osalta keskeistä on menetelmätyöskentelyn joustavuus ja tilannesidonaisuus. Menetelmätyöskentely rakentuu ainutlaatuisesti vuorovaikutuksessa oppilaan kanssa.

Huoltaja yhdisti menetelmätyöskentelyn intensiivisessä tuessa kuraattorin ja opettajan yhteistyöhön. Huoltaja koki vaikuttavuutena menetelmätyöskentelyllä ja verkostoyhteistyöllä aikaan saadut muutokset luokkaympäristössä.

Kyl siihen tuli muutos, koska siin näky selkeesti juuri se opettajan ja oppilaan välinen yhteys sitte ihan, et kun annettiin työkalut opettajalle, miten se voi toimia lapsen kanssa eikä pelkää lapselle. hu 2

Sosiaalityön menetelmien käyttäminen luokkayhteisössä tapahtuvien muutosten välineenä edellyttää kuraattorilta riittävää yhteistyötä opetushenkilöstön kanssa. Oppilaan tukiprosessia ei tule nähdä kouluympäristöstä irrallisena tukena. Intensiivinen tuki ja siinä hyödynnettävät menetelmät tulee ennemmin ymmärtää systeemiteoreettisessa viitekehyksessä. Oppilaan hyvinvointia lisätään yhdessä koko tukiverkoston kanssa siinä sosiaalisessa ympäristössä, jossa muutosta toivotaan. Intensiivisessä tuessa kuraattorityötä ei ymmärretä irrallisena polikliinisenä työskentelynä, vaan työskentely tähtää erityisesti ongelmien ratkaisemiseen siinä kontekstissa, jossa ne ilmenevät. Systeemiteoreettinen orientaatio menetelmätyöskentelyssä mahdollistaa oppilaan kokonaishyvinvoinnin pysyvän lisäämisen kouluympäristössä.

Huoltaja huomioi kuraattorin menetelmätyöskentelyn mahdollisuudet tukea ja vankistaa omaa vanhemmuuttaan. Menetelmätyöskentelyn vaikuttavuuden siirtäminen kotiympäristöön edellyttää kuraattorilta dokumentointiosallisuuden hyödyntämistä kaikessa menetelmien käytössä.

Koska sit taas kuunneltiin, mitä ongelmia kotona on ja miten voidaan vaikuttaa niin, et niistä on hyötyä koulumaailmasta kotiin sekä kotimaailmasta kouluun. Se oli paljon helpompaa, pysty omaksumaan niitä oppeja, mitä opettaja sai niin myös kotiin, et kun tietää sit taas ne [oppilaan nimi] haasteet, niin sit pysty toimimaan periaattees samal tavalla, niin se oli helpompaa. hu 2

Vaikuttavassa menetelmätyöskentelyssä on keskeistä, että menetelmätyöskentelyssä aikaan saatu vaikuttavuus kyetään siirtämään luokkaympäristöön ja kotiin. Intensiivisen tuen menetelmätyöskentelyssä pyrkimys vaikuttavuuteen ei rajoitu ainoastaan oppilaan ja kuraattorin väliseen vuorovaikutukseen. Kuraattorin riittävä menetelmä- ja dokumentointiosaaminen mahdollistaa siirtovaikutuksia kouluympäristöön ja oppilaan koko elinympäristöön. Menetelmätyöskentelyä ei ymmärretä polikliinisenä, muusta sosiaalisesta ympäristöstä irrotettuna työskentelynä. Keskeistä on pyrkiä mahdollistamaan menetelmätyöskentelyssä siirtovaikutusta koko oppilaan elinympäristöön.

Sisällönanalyysin kautta pääkäsitteeksi teemassa Vaikuttavuuden mahdollistavat menetelmät, muodostui Menetelmävuorovaikutus. Menetelmävuorovaikutus kuvaa käsitteenä kuraattorin menetelmätyöskentelyä vaikuttavassa intensiivisessä tuessa.

4.4 Työskentelyn tavoitteellisuus

Intensiivinen tuki on tavoitelähtöistä, sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen tähtäävää, asiakkaiden ja verkostotoimijoiden kanssa yhteistoimijudessa toteutettavaa ongelmanratkaisutyötä. Tavoitelähtöisessä sosiaalityössä keskeistä on tilanteen selvittäminen, työskentelyn tavoitteista ja keinoista sopiminen yhdessä asiakkaan kanssa. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 368 - 369; Rostila 2001, 73 - 74.) Tavoitelähtöisyys on edellytys intensiivisen tuen vaikuttavuudelle. Huomion kiinnittäminen työskentelyn tavoitteellisuuteen on välttämätöntä intensiivisen tuen vaikuttavuutta tarkasteltaessa.

Tavoitteesta sopiminen luo lähtökohdat intensiiviselle tuelle. Tavoite antaa auttamisprosessille suunnan, jäsentää menetelmien valintaa, mahdollistaa edistymisen seurannan ja luo edellytykset intensiivisen tuen vaikuttavuuden arvioinnille. Intensiivisessä tuessa tavoitteesta tulisi sopia yhteistoimijudessa asiakkaiden kanssa. Työskentelyn tavoitteet tulisi määrittellä positiivisessa, kasvua korostavassa muodossa. Tavoitteiden asettamiseen liittyy olennaisesti tavoitteiden toteutumisen arvioinnista eli evaluoinnista sopiminen. Tavoitteen on vaikuttavuusnäkökulmasta hyvä olla asiakkaalle tärkeä, riittävän pieni, konkreettinen, ratkaisukeskeinen ja realistinen, sekä riittävän vaativa motivoitakseen asiakasta. (Rostila 2001, 75 - 78.)

Intensiivisen tuen tavoitteellisuuden tarkastelu on välttämätöntä pyrittäessä lisäämään tietoa kuraattorityön mahdollisuuksista tukea erityisen haastavasti oirehtivien oppilaiden

hyvinvointia. Pyrin hahmottamaan tavoitteellisuuteen sisältyvää aikaansaannoskykyä analysoimalla ja käsitteellistämällä tutkimusaineistoa tavoitteellisuuden näkökulmasta.

Tutkimusaineistossa haastateltavat tuottivat hyvin informaatiota työskentelyn tavoitteellisuudesta. Teemaa sanoitettiin kuudessa haastatteluaineistossa seitsemässä. Tarkastelin aineistanalyysissä intensiivisen tuen tavoitteellisuutta vaikuttavuutta mahdollistavana tekijänä.

Yhteistoimijuutena tapahtuva tilanteen selvittäminen ja tavoitteista sopiminen loi oppilaan näkökulmasta selkeän lähtökohdan intensiiviselle tuelle. Oppilas hahmotti hyvin omassa tilanteessa tarvittavia muutoksia. Oppilas koki tavoitteesta sopimisen ja työskentelyn tavoitteellisuuden luonnolliseksi osaksi intensiivistä tukea.

No, oli se mun mielestä aika selkee, koska eihän se nyt voinu jatkuu sillai, että aina, kun jollain muulla on vähän tunteet vallassa, ni mullakin on ja sit tai tavallaan, et ei siin, tänne kouluun tullaan kuitenkin oppimaan, eikä leikkimään mitään tavallaan, et sit tavallaan, et se apu oli siin se tarpeellista mun mielestä. op 2

Mä en nyt ihan tarkkaan muista, mut must tuntuu, et se oli sillai, et me yhdessä sitä mietittiin. op 2

Tilanteen selvittäminen ja tavoitteista sopiminen luo intensiiviselle tuelle vaikuttavuutta mahdollistavan lähtökohdan. Tavoitteellinen työ edellyttää tavoitteen mukaista evaluointia ja lähtökohdat menetelmien valinnalle intensiivisessä tuessa. Tavoitteista sopiminen ei vaadi laajoja kartoituksia tai verkostotyötä. Kyse on enemmän asiakkaiden asiantuntijuuden kautta tapahtuvasta tavoitteen sopimisesta. Tavoitteesta sopiminen yhteistoimijuutena edellyttää kuraattorilta riittävää vuorovaikutusosaamista ja ymmärrystä avoimesta asiantuntijuudesta.

Oppilas koki konkreettisen ja selkeän tavoitteen mahdollistaneen intensiivisen tuen yksilöimisen hänen yksilöllisen tilanteensa mukaiseksi ongelmanratkaisuprosessiksi. Yhdessä sovitun tavoitteen avulla tilanteen selvittämisvaiheessa tunnistetut ongelmat ja niihin liittyvät muutostoiveet konkretisoituivat oppilaan näkökulmasta tavoitteelliseksi intensiiviseksi tueksi.

No, tavoitteena oli se, että olisin mahdollisimman paljon koulussa, niin kai niitä asetettiin sillai, että en mä tiiä. No, se oli lähinnä se tavoite, että olisin koulussa. op 2

Joo. Ja kyl mä ajattelin, et ei se voi tavallaan jatkuu sillai, et eihän se tuu toimii ollenkaan, jos ei sit tavallaan pysty asialle mitään tekee. op 2

Intensiivisessä tuessa konkreettinen, mitattava ja oppilaan näkökulmasta merkityksellinen tavoite luo edellytyksiä vaikuttavuudelle. Intensiivinen tuki tähtää tyypillisesti kouluympäristössä oireina ilmenevien, oppilaiden ongelmien ratkaisemiseen. Ilman selkeää muutostavoitetta kuraattorin yksilökohtaista työskentelyä ei voi pitää intensiivisenä tukena. Intensiivisen

tuen tavoitteellisuus liittyy vahvasti sosiaalityön vaikuttavuuden paradigman mukaiseen ajateluun. Ilman asiakkaiden kanssa yhteistoimijuutena asetettua tavoitetta ja tavoitteen mukaista evaluaatiota intensiiviseen tukeen käytettävä resurssi ei ole eettisesti perusteltavissa.

Oppilas koki intensiiviselle tuelle asetetun tavoitteen toteutuneen intensiivisen tuen aikana. Oppilas koki, että intensiivinen tuki oli saanut aikaan pysyvän muutoksen hänen koulunkäynnissä ja hyvinvoinnissa.

Joo, siis tollasia, et jos menee hyvin, ni...ja mulla alko menee ihan hyvin ja kesäloman jälkeen meni tosi hyvin ja jakso olla pitkiä päiviä ja tässä nyt ollaan. op 3

Tavoitteen lähestymistä tuen aikana ja tavoitteen saavuttaminen tuen päättyessä lisää asiakkaiden voimavaroja ja mahdollistaa itsenäistä selviytymistä. Parhaimmillaan intensiivinen tuki tuottaa tunnistettavan ja pysyvän muutoksen asiakkaan hyvinvointiin. Intensiivisen tuen vaikuttavuuden arviointi edellyttää jatkuvaa tavoitteen mukaista evaluointia. Evaluoinnilla saadaan näkyväksi työskentelyn vaikuttavuus. Tavoitteen mukainen evaluointi tulee ymmärtää vaikuttavuuden vipuvartena intensiivisessä tuessa.

Huoltaja koki tavoitteellisuuden jäsentävän ja selkeyttävän intensiivistä tukea. Yhdessä sovittu tavoite loi huoltajille selkeän kuvan siitä, mihin ja miksi intensiivisessä tuessa pyritään. Huoltaja piti tavoitteellista työskentelyä aiemmin järjestettyä opiskeluhoillon tukea tukevammaksi. Tavoitteen asettaminen yhdessä mahdollisti yhteistoimijuutta, jota huoltaja kuvasi tiiminä olemisena.

Siis huomattavasti tukevammalta, siinä oli joku ajatus siin hommassa. Se oli ihan, miten mä sen sanoisin... Se oli tukevampaa, tuli semmonen olo, että ollaan kaikki siin samas mukana ja ollaan tiiminä. Asiat saatiin ilmi ja oli niitä tavoitteita, se oli paljo parempi. hu 2

Tavoitteen asettaminen yhteistoimijuutena luo mahdollisuuksia vaikuttavalle yhteistyölle intensiivisessä tuessa. Tilanteen kartoitus, tavoitteen asettaminen ja työskentelyn menetelmistä sopiminen yhteistoimijuutena edellyttää kuraattorilta vahvaa vuorovaikutus- ja menetelmäosaamista.

Huoltaja piti tavoitteen asettamista tärkeänä. Tavoitteesta sopiminen yhteistoimijuutena motivoi huoltajaa ja mahdollisti intensiivisen tuen vaikutusten evaluoinnin. Huoltaja hahmotti tavoitteellisen tuen matkana kohti asetetun tavoitteen saavuttamista. Tavoitteen asettaminen ja evaluointi mahdollisti tällä matkalla tapahtuvan edistymisen hahmottamisen.

On, oli tavoitetta, et saadaan [oppilaan nimi] takaisin, mistä se kaveri joskus lähtenyt, niinku siltä tieltä takaisinpäin, että toki siihen on matka sinnepäin, mutta kyl se näyttää hyvältä. Mut mun mielest ne tavoitteet pitääkin asettaa. hu 4

Tavoitteesta sopimisessa keskeistä on tarkastella oppilaan ongelmia hyvinvoinnin lisäämisen näkökulmasta. Keskiössä tavoitteesta sopimisessa on yhdessä tapahtuva hyvän tuottaminen oppilaalle. Periaate hyvinvoinnin tuottamisesta oppilaalle kiinnittää huoltajat tiiviisti osaksi tavoitteellista tukea. Intensiivinen tuki on parhaimmillaan yhdessä tehty matka kohti asetettua tavoitetta. Jatkuva evaluointi luo edellytykset tämän matkan vaikuttavuuden arvioinnille.

Huoltaja koki yhteistoimijuutena sovitun tavoitteen lisäävän tunnetta, että tukiprosessissa todella tavoiteltiin oppilaan hyvinvoinnin lisääntymistä. Yhdessä sovitut välitavoitteet ja sen läpikäyminen miten toimitaan, jos tavoitteet eivät toteudu, lisäsivät huoltajan uskoa positiivisen muutokseen. Huoltaja koki tavoitteellisen intensiivisen tuen reitin etsimisenä kohti päämäärää. Reitti ei huoltajan kokemuksen mukaan ole yksi suora reitti, vaan reittiä muutetaan oppilaan tarpeiden mukaan tukiprosessin aikana.

Tavallaan mietittiin vaihtoehdot myös sille jos ei se onnistu ja tavoitteisiin ei päästä, niin tavallaan meillä oli... Niitten jaksojen maaleja oli ihan eri tavalla laitettu sinne, et tehdään nyt ensin näin ja sitten on maali, sit jos ei se pääse siihen maaliin, niin sit meillä toinen vaihtoehto, et etittiin aina joku toinen reitti sit silleen, et jos ei se toimikaan se ensimmäinen vaihtoehto, et meillä on vaihtoehtoja silleen, että päästään siihen pisteeseen, mihkä ollaan menossa. Jos ei päästä, sit tehdään toisin, et tavallaan muutetaan sitä toimintaa sitten jos ei se toimi. hu 2

Se, että oikeesti niitä tavoitteita ja oikeesti se, että mitä sitten jos ei tää toimi, mitä sitten tehdään? Ja just ne tavoitteet, että tähän pitäs päästä, et lapsi tietää ne ja vanhemmat tietää ne, et on joku maali, mihkä päästään niin sit tavallaan helpottaa, eikä se... Se tuntuu aina vaan silt ylämäeltä sitte, ku mennään, kiivetään ja kiivetään ja mitään ei saada sil kiipeemisellä, et kyl tasoja pitää olla. hu 2

Selkeä tavoite ja välitavoitteet lisäävät intensiivisen tuen läpinäkyvyyttä. Tavoitteisiin pääseminen vaativan erityisen tuen oppilaiden kanssa edellyttää kuraattorilta kykyä kuvata millaisia reittejä (menetelmiä, tukitoimia, järjestelyjä, yms.) tavoitteeseen pääsemiseen on mahdollista käyttää. Työskentelyn joustavuus on yhteydessä kuraattorin kykyyn hahmottaa tukiprosessia yhdessä asiakkaiden kanssa. Keskeistä ei vaikuttavuuden paradigman mukaisesti ajateltuna ole mitä reittiä tavoite saavutetaan, vaan sen saavuttaminen. Reitin valinnassa kuraattori hyödyntää verkostotyön osaamistaan. Asiakkaille on tärkeää tehdä näkyväksi, millaista tukea oppilaan kokonaistilanteeseen on mahdollista järjestää intensiivisen tuen aikana verkostoyhteistyöllä.

Huoltaja koki yhdessä sovitut tavoitteet ja selkeä sopiminen intensiivisen tuen prosessista lisäsi toiveikkautta. Riittävä yhteistoimijuus intensiivisen tuen alkuvaiheessa mahdollisti huoltajalle turvallisuuden tunnetta ja luottamusta toivotun muutoksen mahdolliseen

toteutumiseen. Huoltaja kuvasi tavoitteellista tukea tienä, jota jatketaan yhdessä kohti tavoitteen toteutumista.

Ei tullu semmost tunnetta, et loppuu se tie kesken, et ei jääny tyhjän päälle sit siinä vaiheessa, et ei tullu semmost oloo, et mitäs jos tää ei onnistu, niin mitä me sitten tehdään? Et semmosta epätoivosta ei tullu koskaan, se oli aina tieto siitä, et aina oli joku pohja alla ja vaikka se edellinen pohja ois pettänykin, niin aina oli sit joku ottamas kii. hu 2

Asiakkaat ohjautuvat intensiiviseen tukeen erittäin haastavissa kouluarjen tilanteissa. Usein monia tukikeinoja on jo käytetty, asiakkaan näkökulmasta ilman toivottua tulosta. Asiakkaiden toiveikkuuden lisääminen on keskeistä tavoitteellisessa intensiivisessä. Intensiivinen tuki on parhailtaan tavoitteellista, evaluoitavaa tukea, jossa toteutuva yhteistoimijuus herättää asiakkaissa toiveikkuutta. Tavoitteellinen tukiprosessi vaativassa erityisessä tuessa edellyttää kuraattorilta riittävää vuorovaikutus-, juridis-eettistä ja menetelmäosaamista.

Sisällönanalyysin kautta pääkäsitteeksi teemassa Työskentelyn tavoitteellisuus muodostui Yhteinen tavoitteellisuus. Yhteinen tavoitteellisuus kuvaa käsitteenä kuraattorin kykyä luoda yhteistoimijuudessa asiakkaiden kanssa tavoitteellisia ja evaluoitavia intensiivisen tuen prosesseja.

4.5 Työskentelyn arviointi

Intensiivinen tuki tulee ymmärtää muutostyönä, jonka arvo ja eettinen olemassaolon peruste määrittäyty tuen asiakkaiden hyvinvointia edistävästä vaikutuksista (Paasio 2006, 249 - 250). Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) velvoittaa seuraamaan sosiaalityön vaikuttavuutta ja lisäämään tietoa sosiaalipalvelujen vaikuttavuudesta. Arviointi on näin ollen irrottamaton osa intensiivistä tukea jo lainsäädännöllisestään näkökulmasta. (Paasio 2018, 249; Paasio 2017, 406.) Intensiivisen tuen arvioinnissa keskeistä on tuelle asetettujen tavoitteiden toteutumisen arviointi tapauskohtaisesti evaluoimalla (Rostila 2001, 91). Evaluointia tapahtuu intensiivisessä tuessa tavoitteiden mukaisena jatkuvana arviointina laadittujen mittarien avulla koko tukiprosessin ajan. (Rostila 2001, 75).

Arviointi intensiivisessä tuessa tarkoittaa näyttöön perustuvan käytännön omaksumista osaksi kuraattorin työorientaatiota. Kuraattorilta edellytetään kykyä jatkuvaan evaluointiin. Evaluointi edellyttää tavoitteellisuutta, mittarien käyttöä ja tuen ymmärtämistä tavoitteellisena sosiaalityönä. Kuraattorilta edellytetään lisäksi arviointi- ja dokumentointiosaamista, joka mahdollistaa intensiivisestä tuesta tuotetun tapauskohtaisen arviointitiedon käyttämisen laajempaan kuraattorityön tutkimukselliseen kehittämiseen. (Pippuri 2015, 100; Raunio 2010, 389 - 390.)

Tutkimusaineistossa haastateltavien työskentelyn arvioinnista intensiivisen tuessa tuottama informaatio jäi vähäiseksi. Sisällönanalyysin perusteella teemaa sanoitettiin kahdessa haastateluaineistossa seitsemästä.

Oppilas arvioi, että intensiiviselle tuelle asetettu päätavoite oli toteutuminen tuen aikana. Oppilas huomioi, että osa muista tavoitteista oli toteutunut osittain. Arviointi oli konkretisoitunut oppilaalle tavoitteeseen pääsemisen.

No, kyllähän me siitä juteltiin, just siitä, no, tai ainakin se jäi mieleen, kun me juteltiin siitä, että se ihan ensimmäinen tavoite, mikä oli siitä, ettei puutu toisten lasten kiinnipitoihin, ni silloin lopussa me mietittiin sitä, että se ainakin toteutu. Ja sit oli jotain muita tavoitteita, mitkä ei täysin toteutunu ja sitä, et kyl me sitä on mietitty. op 2

Tavoitteiden toteutumisen arviointi yhdessä asiakkaiden kanssa tekee näkyväksi intensiivisen tuen vaikuttavuutta. Evaluointi mahdollistaa asiakkaille myös tavoitteiden osittaisen saavuttamisen hahmottumisen. Yhteistoimijuutena, tavoitteiden näkökulmasta tapahtuvaa, mittareihin perustuvaa arviointi, voidaan pitää tapauskohtaisena evaluointina. Tapauskohtainen evaluointi luo edellytyksiä intensiivisen tuen vaikuttavuuden arvioinnille ja tutkimukselliselle kehittämiselle.

Huoltaja koki intensiivisen tuen aikana ja lopuksi tapahtuneen arvioinnin mahdollisuutena osallistua tukeen. Huoltaja kuvasi osallisuutta mahdollisuutena puuttua työskentelyyn tarvittaessa. Arviointi lisäsi huoltajan toimijuuttaan intensiivisessä tuessa.

Joo, kylhän siihen pysty puuttumaan sit, et jos ois huomannu, ettei mitään tapahdu niin mulla oli semmonen olo, että mä saan siihen puuttua sit, jos ei mitään tapahtuis. Tässä nyt kävi niin hyvin, ettei siihen tarvinnu puuttua, koska tuloksia saatiin. Pysty lasta pitämään siinä vieressä mukana, et hei, nyt sun täytyy oikeesti toimia tai sitten käy näin, et pysty pitää lapsen ajan tasalla siitä tilanteesta eikä sielt silleen tullu sit niit ylläreitä. hu 2

Arviointi on kiinteänä osana intensiivistä tukea lisää yhteistoimijuutta ja asiakkaiden osallisuutta. Tavoitteen asettaminen, jatkuva evaluointi ja yhdessä tapahtuva loppuarviointi luo intensiiviselle tuelle paitsi rakennetta. Arviointi asettaa myös kuraattorin osaamisen arvioinnin kohteeksi. Arviointi kiinteänä osana intensiivistä tukea kiinnittää tuen vaikuttavuuden paradiigmaan.

Käyttämälläni sisällönanalyysin menetelmällä arviointiin liittyvä teema jäi informaatioltaan vähäiseksi. Jatkoisin sisällönanalyysia tämän yksittäisen teeman osalta. Analysoin litteroitua aineistoa tarkemmin työskentelyn arvioinnin näkökulmasta. Tarkemmassa sisällönanalyysissä ilmeni, että kaikki haastateltavat ilmaisivat, että tuessa oli tehty arviointia.

Oppilaat ilmaisivat aineistossa näkemyksensä työskentelyn arvioinnista sellaisessa muodossa, että sisällönanalyysissä kyseiset kommentit eivät olleet yhdistyneet teemaan työskentelyn arviointi. Kysyttäessä, arvioitiinko oppilaan tavoitteiden edistymistä, vastaukset olivat aineistossa lyhyen myöntäviä.

Joo, siis tollasia, et jos menee hyvin, ni...ja mulla alko menee ihan hyvin. No, olihan se ihan kiva. op 3

No, kyllähän sitä sillai tai niin kun, et kyl sen nyt huomaa, jos on koulussa. op 1

Vastaukset eivät kiinnittyneet sisällönanalyysissä työskentelyn arvioinnin teemaan, koska vastauksissa työskentelyn arvioinnista oppilaat eivät käsitteellistä työskentelyn arviointia vastauksissaan. Tarkempi sisällönanalyysi osoitti, että kaikissa intensiivisen tuen prosesseissa jatkuva evaluointi ja tuen loppuarviointi oli ollut kiinteä osa tukea.

Aineiston tarkempi sisällönanalyysi pelkästään työskentelyn arvioinnin näkökulmasta toi esiin, että kaikki huoltajat olivat huomioineet työskentelyn tavoitteiden mukaisen arvioinnin tutkimusaineistossa. Kannanotot työskentelyn arviointiin kiinnittyivät huoltajien osalta niin tiiviisti muihin teemoihin, että sisällönanalyysissä näkemykset eivät kiinnittyneet teemaan työskentelyn arviointi. Huoltajat käyttivät arviointia sanoittaessaan käsitteitä: tarkasteltiin, oli tavoitetta ja tulokset.

Se on ihan hyvä juttu, et tarkasteltiin niin konkreettisesti ja... Eiks meillä oli vaan yks pala- veri, kun me tarkasteltiin niitä ja sitten oliko... Muistanko oikein? hu 1

On, oli tavoitetta, et saadaan [oppilaan nimi] takaisin, mistä se kaveri joskus lähtenyt, niinku siltä tieltä takaisinpäin, että toki siihen on matka sinnepäin, mutta kyl se näyttää hyvältä. hu 4

Samalla tavalla ihan niinku tänä vuonna on ollut, että jatkuu, että saadaan sitten paremmat vielä tulokset, jos se on mahdollista. hu 3

Kaikki haastateltavat tunnistivat intensiivisessä tuessa tapahtuneen arvioinnin. Teeman työskentelyn arviointi osalta tutkimusaineisto jäi kuitenkin informatiivisesti vähäiseksi. Käyttämälläni aineiston analyysin menetelmällä teeman käsitteellistäminen ei mahdollistunut. Arviointi ja arviointitiedon tuottaminen tuesta on teoriapohjan perusteella kuitenkin vaikuttavuusnäkökulmasta keskeistä. Olen tietopohjan ja kokemustiedon pohjalta tarkastellut vaikuttavassa intensiivisessä tuessa edellyttävää arviointia tarkemmin luvussa 5.3 Työskentelyn päättäminen.

5 Johtopäätökset

Tarkastelin intensiivistä tukea vaativan erityisopetuksen kunnallisessa kouluympäristössä. Tutkimusaineisto muodostui intensiivisen tuen asiakkaiden haastatteluista. Pysin tunnistamaan ja käsitteellistämään intensiivisen tuen prosesseista vaikuttavuutta mahdollistavia mekanismeja, menetelmiä, osaamista ja asiantuntemusta. Kiinnostus kohdistui erityisesti siihen, tarjoaako intensiivinen tuki mahdollisuuksia lisätä kouluympäristössä voimakkaimmin oirehtivien oppilaiden hyvinvointia (Pippuri 2015, 62 - 65, 89 - 92; Ojala 2017, 84 - 85; Perttula 2015, 12). Tavoitteena oli kehittää vaativan erityisen tuen oppilaiden ja heidän perheidensä tarpeet huomioivia menetelmiä opiskeluhooltoon (Wiss ym. 2017, 10; Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa 2017, 31 - 33).

Intensiivisen tuen tarkastelun olen toteuttanut vaikuttavuusnäkökulmasta. Vaikuttavuuden tarkastelussa keskeistä on asiakkaiden kokemaa hyvinvoinnin lisääntyminen. Tärkeää on perustellusti pyrkiä osoittamaan mikä vaikuttavuuden on saanut aikaan. Vaikuttavuutta intensiivisessä tuessa mahdollistavia mekanismeja, menetelmiä, osaamista ja asiantuntemusta kuvaavat aineistoanalyysin kautta muodostuneet pääkäsitteet. Pääkäsitteisiin nivoutuu paljon intensiivisessä tuessa kuraattorilta edellytettävää ammatillista kompetenssia. Kuraattorin osaminen mahdollistaa vaikuttavuuden intensiivisessä tuessa. Kuvaan vaikuttavaa intensiivistä tukea portaittaisella mallilla.

5.1 Asiakkuuden muodostuminen ja intensiivisen tuen alkaminen

Intensiivisen tuen voi jakaa rakenteellisesti kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe sisältää asiakassuhteen luomisen, asiakkaan tilanteen arvioinnin ja asiakkaan voimavarojen kartoituksen, motivoinnin, työskentelyn tavoitteista ja keinoista sopimisen sekä arvioinnista sopimisen kuraattorin ja asiakkaan yhteistoimijuuksena (Rostila 2001, 60 - 80). Ymmärrän asiakassuhteen intensiivisessä tuessa vuorovaikutuksessa rakentuvana (Juhila 2006, 254 - 255). Intensiivisen tuen asiakkuuden muodostumisessa ja tuen alkamisessa on keskeistä huomioida lainsäädäntö, sosiaalityön arvot, moraalit ja eettiset periaatteet, kuraattorityön sosiaalinen ulottuvuus, asiakkaan ja työntekijän yhteistyösuhde, kuraattorityön yksilöllisyys ja tuen prosessiluonne (Kannanoja 2017, 173).

Asiakkuuden muodostuminen ja intensiivisen tuen alkaminen luo perustukset suunnitelmalliselle, tavoitteelliselle ja asiakkaan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin lisäämiseen tähtäävälle vaikuttavalle työskentelylle (Rostila 2001, 35). Aineiston perusteella keskeistä intensiivisen tuen asiakkuuden muodostumisessa ja tuen alkamisessa on työntekijän vuorovaikutusosaamisena ja ammatillisen vuorovaikutusorientaationa ilmentyvä avoin asiantuntijuus ja ammatillinen vuorovaikutus. Yhteinen tavoitteellisuus kuvaa työntekijän ja asiakkaiden yhteistoimijuuksia asetettaessa tuelle tavoitteita.

5.1.1 Avoin asiantuntijuus

Avoimen asiantuntijuuden toteutuminen intensiivisessä tuessa edellyttää kuraattorin ymmärrystä asiantuntijuudesta sosiaalityössä avoimena keskusteluna, jossa tieto rakentuu tilannekohtaisesti, kontekstisidonnaisissa diskursseissa. Avoimessa asiantuntijuudessa kaiken tuotetun tiedon voi katsoa olevan tasa-arvoisessa vuorovaikutuksessa (Juhila 2016, 261 - 262). Tieto intensiivisessä tuessa muodostuu kuraattorin asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksellinen tiedonmuodostus on asioiden yhdessä tapahtuvaa uudelleen määrittelyä, yhdessä ymmärtämistä ja ymmärrettävien johtopäätösten tekemistä yhteisasiantuntijuuksena. (Juhila 2006, 244 - 245, 246 - 247; Mönkkönen 2007, 120 - 123.)

Avoimessa asiantuntijuudessa korostuu asiakasta osallistava vuorovaikutus- ja työorientaatiota. Kuraattorin vastuulla on viedä vuorovaikutusta eteenpäin ja pitää intensiivisen tuen kokonaistilanne hallinnassaan. Kuraattorin reflektiivinen, jatkuvasti omaa ammatillista vuorovaikutusta arvioiva työote sisältyy avoimeen asiantuntijuteen. (Kananoja 2017, 175 - 176; Mönkkönen 2007, 87.) Avoimen asiantuntijuuden lähtökohtana on kuraattorin ja asiakkaan avoin vuoropuhelu asiakkuuden perusteista, työskentelyn sisällöstä ja tavoitteista. Vuorovaikutussuhde on molemminpuolista ymmärryksen rakentamista, joka etenee molempien ehdoilla. (Kananoja 2017, 191; Mönkkönen 2007, 87.)

Avoin asiantuntijuus mahdollistaa asiantuntija- tai asiakaskeskeisyyttä paremmin asiakkaan kokonaisvaltaisen osallisuuden intensiivisessä tuessa. Avoin asiantuntijuus mahdollistaa erityisen haastaviksi koettuihin asiakasprosesseihin riittävän yhteisymmärryksen syntymisen. Avoin asiantuntijuus ei siirrä vastuuta asiakkaan auttamisesta asiakkaalle itselleen vaan mahdollistaa kuraattorin ja asiakkaan vuorovaikutukseen aidon hämmennyksen tilan, joka synnyttää kokonaan uusia perspektiivejä ymmärtää asiakkaan tilannetta. Avoimen asiantuntijuuden kautta muodostuva yhteistoimijuus on dialogista ja synnyttää uudenlaisia yhdessä tekemisen tapoja intensiivisessä tuessa. (Mönkkönen 2001, 436 - 445; 2002, 85 - 92; 2007, 94, 104.)

Aineiston perusteella avoin asiantuntijuus intensiivisessä tuessa tarkoittaa asiakkaan näkökulmasta kuulluksi tulemistä, osallisuutta, motivaatiota, luottamusta, turvallisuutta ja yhteistyötä. Voidaan puhua asiakkaan osallisuuden ja yhteistoimijuuden kokemuksesta. Avoin asiantuntijuus tulee asiakkaalle näkyväksi kuraattorin kaikessa toiminnassa. Avoin asiantuntijuus on kuraattorin ammatillisuutta, jossa asiantuntijuus ei ole valmiiksi annettua vaan yhdessä muodostuvaa, vuorovaikutuksellista ja jokaisessa asiakasprosessissa jatkuvasti yksilöllisesti uudelleen muotoutuvaa. (vrt. Juhila 2006, 201 - 253.)

Avoin asiantuntijuus työntekijän orientaationa mahdollistaa työprosessien vaikuttavuutta (Hietämäki 2015, 169). Avoin asiantuntijuus luo edellytyksiä paitsi intensiivisen tuen vaikuttavuudelle, myös kuraattorityön kehittämiseksi työssä tapahtuvan reflektion kautta (Pippuri 2015, 97 - 98, 100). Avoin asiantuntijuus on kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa

edellyttävää orientaatiota, ymmärrystä ja osaamista. Avoin asiantuntijuus perustuu tutkimuksellisen tiedon, koulutuksen ja omassa työssä omaksutun hiljaisen tiedon hyödyntämiseen intensiivisessä tuessa asiakkaan edun mukaisesti. Avoin asiantuntijuus ei ole paikallisesti muodostuvaa tai kuraattorin persoonallisten ominaisuuksien varaan rakentuvaa osaamista (vrt. Sipilä-Lähdekorpi 2004, 160 - 173). Avoin asiantuntijuus on kuraattorin ammatillista kompetenssia, jota on mahdollista kehittää koulutuksen, kokemuksellisen oppimisen ja työssä tapahtuvan reflektion avulla.

5.1.2 Ammatillinen vuorovaikutus

Sosiaalityössä osaaminen voidaan jaotella substanssiosaamiseen, prosessiosaamiseen ja vuorovaikutusosaamiseen. Substanssiosaaminen tarkoittaa erityisesti tietoa alan lainsäädännöstä, toimintaperiaatteista ja menetelmistä, sekä laajemmin sosiaalityötä ohjaavista käsitteistä ja teorioista. Substanssiosaamiseen sisältyvät myös työntekijän verkostotyötaidot. Substanssiosaamisen eri osa-alueet täydentävät toisiaan työntekijän ammatillisena kompetenssina. Prosessiosaaminen tarkoittaa työntekijän ymmärrystä asiakasprosessin vaiheista ja tuen intensiivisyyden vaihtelusta. Prosessiosaaminen mahdollistaa asiakkuuden tarkastelun tavoitteellisena, vaiheittaisena, asiakkaan hyvinvointiin tähtäävänä työskentelynä. Vuorovaikutusosaaminen tarkoittaa avoimen asiantuntijuuden hyödyntämistä työntekijän ja asiakkaan dialogisessa vuorovaikutuksessa sosiaalityössä. (Mönkkönen 2007, 22 -31.)

Ammatillinen vuorovaikutus intensiivisessä tuessa kuvaa käsitteenä kuraattorin kykyä yhdistää asiakasvuorovaikutuksessa oma substanssiosaaminen, prosessiosaaminen ja vuorovaikutusosaaminen asiakkaan hyvinvointia edistäväksi kokonaisuudeksi. Ammatillinen vuorovaikutus kuraattorin osaamisena edellyttää lainsäädännön hyvää hallintaa ja kykyä siirtää asiakasvuorovaikutuksessa tämä osaamisen asiakkaan tiedostamaksi, avoimeksi, läpinäkyväksi ja juridisesti perustelluksi intensiiviseksi tueksi.

Riittävä ammatillisen vuorovaikutuksen osaaminen mahdollistaa kuraattorin toimimisen koko intensiivisen tuen toimintaympäristön asiantuntijana. Kuraattori näyttäytyy ammatillisen vuorovaikutuksen osaamisensa kautta koulun sosiaalityön ammattilaisena, joka kykenee yhdistämään asiakkaiden lähtökohdista perusteltavat sosiaalipalvelut koulun toimintaympäristön irrottamattomaksi, oppilaiden hyvinvointia lisääväksi osatekijäksi (Perttula 2015, 89 - 90). Ammatillinen vuorovaikutus mahdollistaa kuraattorille paitsi keskeisen tehtävän oppilaiden ja perheiden tukena, myös vahvan roolin koko kouluympäristön toiminnan suunnittelijana ja kehittäjänä (Backlund 2007, 160, 196).

Ammatillinen vuorovaikutus edellyttää kuraattorilta sosiaalialan arvojen, moraalin ja eettisten periaatteiden ymmärrystä asiakasprosesseja ohjaavina tekijöinä. Jokaisen asiakkaan yhtäläinen ihmisarvo, oikeudenmukaisuus, ja asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioitus sisältyvät kuraattorin ammatilliseen vuorovaikutukseen. Kuraattori käyttää työssään sosiaalialan

eettisiä ohjeita erilaisten moraalisten kysymysten ratkaisemiseksi asiakkaan hyvinvointia edistävällä tavalla. Ammatillinen vuorovaikutus tähtää aina eettisesti kestävään toimintaan, joka on sopusoinnussa lainsäädännön kanssa. Ammatillinen vuorovaikutus mahdollistaa kuraattorin tavoitteellisen yhteistoimijuuden asiakkaiden kanssa intensiivisessä tuessa. (Kananoja 2017, 174 - 176.)

Aineiston perusteella asiakkaat kokevat ammatillisen vuorovaikutuksen kuulluksi tulemisena, osallisuutena, yhteistyönä, vuorovaikutuksen helppoutena, moniammatillisuutena ja motivoivana vuorovaikutuksena. Ammatilliselle vuorovaikutukselle on luonteenomaista joustavuus ja ratkaisukeskeisen ajattelun hyödyntäminen. Ammatilliseen vuorovaikutukseen sisältyy kuraattorin kykyä käyttää asiakasvuorovaikutusta tukevia ammatillisen vuorovaikutuksen menetelmiä. Motivoiva haastattelu, heijastava kuuntelu, voimavaraorientuneet keskustelumenetelmät ja ratkaisukeskeiset työmenetelmät kuraattorin ammatillisen vuorovaikutuksen osatekijöinä luovat edellytyksiä vaikuttavalle intensiiviselle tuelle.

Ammatillinen vuorovaikutus kiinnittyy kuraattorin toimijuudessa avoimen asiantuntijuuden orientaatioon. Kuraattorin substanssiosaamisen, prosessiosaamisen ja vuorovaikutusosaamisen yhdistyminen ammatilliseksi vuorovaikutukseksi mahdollistaa luopumisen oman asiantuntijuuden korostamisesta. Ammatillinen vuorovaikutus tulee asiakkaalle näkyväksi kuraattorin toimintana. Asiakas tunnistaa kuraattorin toiminnassa ammatillisuutta, dialogisuutta ja vuorovaikutuksen toimivuutta. Ammatillinen vuorovaikutus mahdollistaa positiivisen muutoksen tunnistamisen ja asiakkaan motivoitumisen tavoitteelliseen intensiiviseen tukeen. Avoin asiantuntijuus näyttäytyy asiakkaan kokemuksena kuraattorin aidosta pyrkimyksestä yhteistoimijutena tapahtuvaan ongelmanratkaisuun.

Ammatillinen vuorovaikutus ei ole paikallisesti muodostuvaa tai kuraattorin persoonallisten ominaisuuksien varaan rakentuvaa osaamista (vrt. Sipilä-Lähdekorpi 2004, 160 - 173). Ammatillinen vuorovaikutus on osa kuraattorin koulutuksen ja työssä kertyneen kokemustiedon kautta omaksuttua erityistä asiakassuhteessa käytettävää ammatillista kompetenssia. Ammatillinen vuorovaikutus on kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa edellytettävää osaamista, jota on mahdollista kehittää koulutuksen ja työssä tapahtuvan reflektion avulla.

5.1.3 Yhteinen tavoitteellisuus

Yhteinen tavoitteellisuus edellyttää intensiivisen tuen ymmärtämistä tavoitteellisena ongelmanratkaisuna. Ongelmanratkaisu tapahtuu kuraattorin ja asiakkaan vuorovaikutteisena ja vaiheittaisena ongelmanratkaisuprosessina. Intensiivisen tuen vaikuttavuudelle luodaan lähtökohdat tavoitteen asettamisella. Tavoitteen asettaminen edellyttää asiakassuhteen luomista, asiakkaan tilanteen arviointia, asiakkaan voimavarojen kartoitusta, asiakkaan motivointia, sekä työskentelyprosessista ja arvioinnista sopimista työntekijän ja asiakkaan yhteistoimijutena. (Rostila 2001, 37, 60 - 73.) Tavoitteen asettamisessa pyritään kuraattorin ja asiakkaiden

yhteistoimijuuteen. Tavoitteen asettaminen kuraattorin ja asiakkaan yhteistoimijuutena intensiivisessä tuessa edellyttää kuraattorin avointa asiantuntijuutta korostavaa työorientaatio ja riittävää ammatillisen vuorovaikutuksen osaamista.

Yhteinen tavoitteellisuus kuvaa käsitteenä vaikuttavuutta mahdollistavaa tapaa asettaa työskentelylle tavoitteita kuraattorin, oppilaan ja huoltajan yhteistoimijuutena intensiivisessä tuessa. Yhteinen tavoitteellisuus näyttäytyy asiakkaalle kuraattorin toiminnassa tavoitetta asettaessa yhteistyönä, kuulluksi tulemisena, osallisuutena, toiveikkuutena, selkeytenä, toimijuutena ja motivoitumisena. Kuraattorin osaamisena yhteinen tavoitteellisuus on kykyä luoda hyvä asiakassuhde, kerätä riittävä tieto (asiakkaasta, ongelmasta ja toimintaympäristöstä), tehdä yksilöllinen ja kontekstisidonnainen tilannearvio, parantaa asiakkaan toimintahalukkuutta (motivoiminen, toiveikkuuden lisääminen), sekä luoda yhteistoimijuudessa tavoitteet, evaluoinnin mahdollistavat mittarit ja työskentelyä koskeva sopimus (Rostila 2001, 60).

Asiakassuhteen luominen vaikuttavassa intensiivisessä tuessa tapahtuu avoimen asiantuntijuuden ja ammatillisen vuorovaikutuksen käsitteiden kuvaaman kuraattorin osaamisen avulla. Asiakkaasta, ongelmasta ja toimintaympäristöstä kerättävän tiedon osalta korostuu kuraattorin kyky asiakkuuden portaittaiseen rakentumiseen ja toimijuus kuraattorityön nelikentällä. Tiedon kerääminen edellyttää koulukuraattorilta erilaisten sosiaalityön menetelmien (verkotokartat, muut kartoitukset, yms.) käyttöön liittyvää substanssiosaamista. Yksilöllisen ja kontekstisidonnaisen tilannearvion tekeminen tavoitteen asettamisvaiheessa edellyttää kykyä hahmottaa asiakkaan kokonaistilanne ja tunnistaa asiakkaan toimintakontekstissa ilmenevät riskit ja vahvuudet. Asiakkaan toimintahalukkuuden lisääminen edellyttää kuraattorilta motivoivien sosiaalityön menetelmien ja ammatillisen vuorovaikutuksen osaamista.

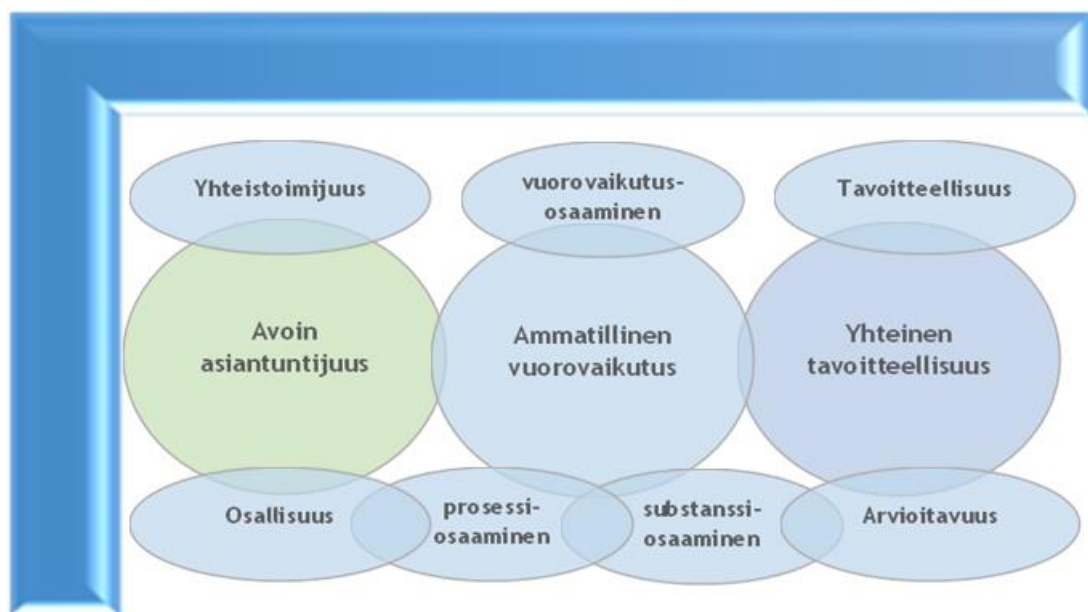
Yhteinen tavoitteellisuus käsitteenä tarkoittaa kuraattorin osaamisen laaja-alaista käyttöön ottamista tavoitteellisen intensiivisen tuen lähtökohdaksi. Tavoitteiden asettaminen yhteistoimijuudessa asiakkaiden kanssa ei käytännössä ole monimutkaista. Intensiivisen tuen asiakkuuksissa tavoite on usein mahdollista muotoilla yhteistoimijuutena yhdellä asiakkaille esitettävällä yksinkertaisella kysymyksellä. Mihin haluat muutosta? Keskeistä yhteisessä tavoitteellisuudessa on tarjota asiakkaille mahdollisuus sanoittaa heidän toivomaa muutosta. Kuraattorin tehtävänä on tukea asiakkaita tavoitteiden asettamisessa.

5.1.4 Perustukset vaikuttavalle intensiiviselle tuelle

Vaikuttavassa intensiivisessä tuessa asiakkuuden muodostumisen ja tuen alkamisen kannalta keskeisimmät käsitteet ovat avoin asiantuntijuus, ammatillinen vuorovaikutus ja yhteinen tavoitteellisuus. Käsitteet kuvaavat kuraattorilta edellytettävää ammatillista kompetenssia. Käsitteet ovat vahvasti vuorovaikutteisia keskenään. Avoin asiantuntijuus, ammatillinen vuorovaikutus ja yhteinen tavoitteellisuus kuraattorin ammatillisena kompetenssina luovat perustukset vaikuttavalle intensiivisen tuelle. Hyvin rakennettujen perustusten päälle rakennetaan

vaikuttava intensiivinen tuki. Perustuksissa vaadittava kuraattorin osaaminen on läsnä kuraattorin ammatillisena kompetenssina ja orientaationa koko intensiivisen tuen prosessin ajan.

Avoimen asiantuntijuuden, ammatillisen vuorovaikutuksen ja yhteisen tavoitteellisuuden kuvaama kuraattorin ammatillista kompetenssia on mahdollista lisätä työssä tapahtuvan refleksion, kokemuksellisen oppimisen ja koulutuksen avulla. Käsitteet kuvaavat kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa vaativan erityisen tuen kontekstissa edellytettävää ammatillista kompetenssia. Intensiivisen tuen asiakkuuden muodostumista ja tuen alkamista kuvaan kuviolla: Perustukset vaikuttavalle intensiiviselle tuelle. Perustukset vaikuttavalle intensiiviselle tuelle luo nimensä mukaisesti perustukset portaittaiselle kuvaukselle vaikuttavasta intensiivisestä tuesta.

Kuvio 2: Perustuksen vaikuttavalle intensiiviselle tuelle

5.2 Työskentelyvaihe

Intensiivisen tuen toinen vaihe on työskentelyvaihe (Rostila 2001, 60 - 80). Työskentelyvaihe tulee nähdä suorana jatkumona asiakkuuden ja tavoitteellisen tuen muodostamiselle. Perustukset vaikuttavalle työskentelylle luodaan avoimen asiantuntijuuden, ammatillisen vuorovaikutuksen ja yhteisen tavoitteellisuuden avulla. Nämä kuraattorin ammatillisena kompetenssin elementit ovat välttämätöntä osaamista myös työskentelyvaiheessa. Intensiivisen tuen työskentelyvaihe on ongelmanratkaisuun ja asiakkaan hyvinvointia lisäävään muutokseen tähtäävää interventiotyötä (Raunio 2009, 58 - 60; Rostila 2001, 35 -36). Ilman onnistunutta tuen ensimmäistä vaihetta, perustusten rakentamista vaikuttavalle tuelle, työskentelyvaiheen toteutuminen vaikuttavasti on vaikeasti toteutettavissa.

Tavoitteellisessa sosiaalityössä käytetään erilaisia ongelman ratkaisua tukevia sosiaalityön menetelmiä ja työskentelytapoja (Kananoja 2017, 180; Rostila 2001, 81). Työskentelyvaiheessa muutostyön välineinä hyödynnetään sosiaalityön menetelmiä, mutta huomio kiinnitetään myös kuraattorityössä toteutettavan dokumentoinnin mahdollisuuksiin toimia vaikuttavuutta lisäävänä muutosvoimana intensiivisessä tuessa (Lehmuskoski 2017, 417 - 419).

Intensiivisen tuen työskentelyvaihetta tarkasteltaessa huomio kiinnittyy vaikuttavuuden paradigman mukaisesti niihin mekanismeihin, jotka saavat aikaan asiakkaan hyvinvoinnin lisääntymisen. Muutosmekanismit muodostuvat dokumentoinnista ja sosiaalityön menetelmistä. Tärkeää on huomioida myös kuraattorin ja asiakkaiden vuorovaikutuksessa piilevät vaikuttavuutta mahdollistavat voimavarat. Aineiston perusteella keskeistä vaikuttavan intensiivisen tuen työskentelyvaiheessa on dokumentointiosallisuus kuraattorin kirjaamisorientaationa ja menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio menetelmätyöskentelyssä.

5.2.1 Dokumentointiosallisuus

Avoin ja määrämuotoinen kirjaamiskäytäntö sosiaalipalveluissa on keskeinen osa nykyaikaisien ja lainmukaisten sosiaalipalveluiden eettistä perustaa (Kananoja 2017, 185 - 176; Röttsä ym. 2016, 10 - 11; Laaksonen ym. 2011, 12). Avoimella kirjaamisella tarkoitetaan dokumentaation tekemistä niin, että asiakas on tietoinen tehdyistä kirjauksista ja osallistuu jollain tapaa dokumentointiin. Asiakkaan osallistumista dokumentointiin voidaan toteuttaa yhdessä kirjaamalla, lukemalla kirjauksia asiakkaan kanssa ja luovuttamalla dokumentointia asiakkaalle (Laaksonen ym. 2011, 42.) Määrämuotoisella kirjaamisella tarkoitetaan asiakastietojen kirjaamista yhtenäisesti sovitulla tavalla, jolloin asiakasasiakirjojen nimet ja tietosisällöt yhtenäistyvät (Röttsä ym. 2016, 12). Avoimella ja määrämuotoisella kirjaamisella saavutetaan asiakkaiden oikeusturvaa koskevia laadullisia tavoitteita ja taataan tukiprosessille selkeät, asiakkaan kanssa tehtyihin yhteisiin sopimuksiin ja lainsäädäntöön perustuvat pelisäännöt (Mahkonen 2015, 254 - 261).

Kuraattorit suhtautuvat asiakastietojen määrämuotoiseen kirjaamiseen osin kielteisesti. Määrämuotoisen kirjaamisen on koettu vievän liikaa aikaa asiakastyöltä tai asettavan sille työn luonteen vastaisia muotoja. (Suhonen 2010, 206 - 208.) Määrämuotoinen kirjaaminen on näiltä osin ymmärretty väärin asiakastyöstä irrallisena kirjaamistyönä. Määrämuotoinen kirjaaminen tulisi ymmärtää dokumentointikäytäntönä, joka mahdollistaa työprosessin avoimuutta ja ymmärrettävyyttä, lisäten asiakkaan osallisuutta. Määrämuotoinen kirjaaminen mahdollistaa dokumentoinnin liittämisen kiinteäksi osaksi intensiivisen tuen tavoitteellista ongelmanratkaisuprosessia. Määrämuotoinen kirjaamiskäytäntö ei ole erillinen työn osa, vaan irrottamaton, menetelmällinen osa kuraattorin työtä vaikuttavassa intensiivisessä tuessa. (Lehmuskoski 2017, 418; Laaksonen ym. 2011, 42.)

Avoim kirjaimiskäytäntö velvoittaa kuraattorin ottamaan asiakkaan mukaan kaikkeen dokumentointiin. Asiakkaan tietoisuus hänestä tehtävistä kirjauksista luo asiakkaan osallisuudelle ja työskentelyn tavoitteiden toteutumiselle paremmat edellytykset. (Laaksonen ym. 2011, 41.) Avoim kirjaiminen on irrottamaton osa vaikuttavaa intensiivistä tukea. Avoim kirjaiminen tehdään yhdessä asiakkaan kanssa, asiakkaan näkemyksiä ja kokemuksia kunnioittaen. Kuraattorin ammatillinen vastuu ja osaaminen tulee kuitenkin ymmärtää dokumentointia ohjaavana rakenteena (Lehmuskoski 2017, 418).

Dokumentointiosallisuus käsitteenä sisältää määrämuotoisen ja avoimen kirjaimiskäytännön, sekä kirjaimisen ymmärtämisen menetelmällisenä osana ja muutosvoimana intensiivisessä tuessa. Dokumentointiosallisuus sisältää lisäksi ajatuksen tavoitelähtöisestä kirjaimiskäytännöstä. Tavoitelähtöinen kirjaimiskäytäntö tarkoittaa kirjaimisen toteuttamista tuelle asetettujen tavoitteiden toteutumista edistävällä tavalla. Kirjaiminen tehdään intensiiviselle tuelle asetettujen tavoitteiden toteutumisen kannalta keskeisimpiä sisältöjä painottaen. Tavoitteen toteutumisen kannalta keskeisiä kirjattavia asioita ovat tavoitteiden toteutumista arvioivat evaluaatiot, tuessa käytetyt menetelmät ja asiakkaan kokemukset tavoitteen toteutumisesta.

Dokumentointiosallisuudessa kaikki intensiivisessä tuessa menetelmätyöskentelyllä tuotetut materiaalit, tuotokset ja arvioinnit luovutetaan asiakkaille. Erilaiset verkostokartat, voimauttavin menetelmin tuotetut dokumentit, tavoitteiden mukaisten evaluointien yhteenvedot, tuessa käytetyt neuropsykiatrisen valmennuksen menetelmät ja tuesta laadittu yhteenvedo luovutetaan asiakkaille. Dokumentointiosallisuudella pyritään siirtämään intensiivisessä tuessa tuotettua sisältöä asiakkaiden käyttöön. Yksinkertaistettuna dokumentointiosallisuus tarkoittaa, ettei dokumentointia tehdä asiantuntijalähtöisesti, työntekijää itseään tai muita asiantuntijoita varten. Kaikki dokumentointi tehdään avoimesti, määrämuotoisesti ja tavoitelähtöisesti asiakkaalle itselleen. Dokumentointi ymmärretään kuraattorin työmenetelmänä, jonka avulla on mahdollista lisätä yhteistä ymmärrystä asiakasprosessissa. Dokumentointi tähtää yhteistoimijuuteen ja intensiiviselle tuelle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen.

Dokumentointiosallisuus tarkoittaa uudenlaista dokumentointikäytäntöä intensiivisen tuen moniammatillisissa asiantuntijaryhmissä. Kuraattori ei moniammatillisissa asiantuntijaryhmissä tee muistiinpanoja itselleen, vaan asiakkaalleen. Dokumentointi tapahtuu kirjoittamalla ja piirtämällä asiantuntijaryhmässä käytävää keskustelua jatkuvasti visuaalisesti asiakkaan näkyviin. Tapaamisen sisällön visualisoinnin voi tehdä myös yhdessä asiakkaan kanssa. Asiantuntijaryhmässä käytävää keskustelua ja sovittavia asioita sanallistetaan ja visualisoidaan asiakkaalle kuvina ja tekstinä. Asiantuntijaryhmässä dokumentaatio voidaan toteuttaa kaikkien osallistujien näkyville hyödyntämällä sähköisiä välineitä. Opiskeluhoitokertomus voidaan laatia yhdessä asiantuntijaryhmässä osana ryhmän työskentelyä. Yhteistoimijuudessa tuotettu oppilashoitokertomus voidaan tulostaa ja allekirjoittaa tapaamisen päätteeksi kaikkien osallistujien toimesta.

Dokumentointiosallisuus on työntekijän dokumentointiin liittyvää orientaatiota ja osaamista. Dokumentointiosallisuus lisää intensiivisen tuen avoimuutta, ymmärrettävyyttä ja yhteistoimijuutta. Dokumentointiosallisuus tukee avointa asiantuntijuutta, ammatillista vuorovaikutusta ja yhteistä tavoitteellisuutta intensiivisessä tuessa. Käsitteet ovatkin keskenään vuorovaikutteisia. Dokumentointiosallisuus mahdollistaa muita dokumentointikäytäntöjä paremmin tuen tavoitteen mukaisen, yhteistoimijuutena tapahtuvan evaluoinnin. Dokumentointiosallisuus nostaa kaikessa intensiivisen tuen dokumentaatiossa keskiöön oppilaan hyvinvoinnin lisäämisen.

Dokumentointiosallisuudessa yhdistyy määrämuotoinen, avoin ja tavoitelähtöinen kirjaamiskäytäntö. Dokumentointiosallisuudessa kaikki kirjaaminen tapahtuu yhteistoimijuutena ja kaikki intensiivisessä tuessa käytetyt menetelmät, arvioinnit ja tuotetut dokumentit luovutetaan asiakkaille. Dokumentointiosallisuus on kaikkeen dokumentointiin liittyvää menetelmällistä vuorovaikutteisuutta, jolla pyritään lisäämään oppilaan hyvinvointia ja intensiivisen tuen vaikuttavuutta.

5.2.2 Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio

Kuraattorin yksilökohtaista tukea kuvataan ensisijaisesti kohtaamistyönä, jossa painottuu kuraattorin vuorovaikutustaidot ja asiakkaan kuulluksi tuleminen. Keskustelutyöskentelyn tueksi kuraattorin yksilökohtaisen tuen menetelmiksi esitetään verkostokarttoja, tunne- ja muita keskustelukortteja, pelejä, monistepohjia, ja roolikarttoja. Kuraattoria kehoitetaan käyttämään oman koulutuksen ja kiinnostuksen mukaan esimerkiksi ratkaisu- ja voimavarakeskeisiä työtapoja. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 369.) Vaikuttavassa intensiivisessä tuessa menetelmällisyys on vahvasti sidoksissa vuorovaikutuksen käsitteeseen.

Intensiivisen tuen asiakkaat ovat oppilaita, joiden oireiluun ja ongelmiin ei kuraattorin yksilökohtaisella tuella olla onnistuttu vaikuttamaan. (Pippuri 2015, 62 - 65, 89 - 92; Ojala 2017, 84 - 85; Perttula 2015, 12). Vaativan erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden ja heidän huoltajien tarpeet huomioivia menetelmiä ei ammattikirjallisuuden perusteella ole tunnustettu riittävästi (Wiss ym. 2017, 10; Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa 2017, 31 - 33). Kuraattorien käyttämät menetelmät näyttävät riittämättöminä pyrittäessä tämän erityisen asiakasryhmän ongelmien ratkaisemiseen.

Sosiaalityön ammattikirjallisuuden menetelmäkeskustelussa menetelmät ymmärretään enemmän orientaationa kuin yksittäisinä menetelminä. Orientaatio-käsitteen kautta sosiaalityön menetelmien vaikuttavuutta voidaan tarkastella interventioina, joiden toteuttamiseen työntekijällä on käytössä lukematon määrä erilaisia menetelmiä. (Kananoja 2017, 180.) Menetelmien luettelointi, erilaisten menetelmäpakettien kerääminen tai yksittäiseen menetelmään kouluttautuminen ei lisää intensiivisen tuen vaikuttavuutta. Kärjistäen voi sanoa, että maailma on menetelmiä täynnä. Jos olisi olemassa yksittäinen vaikuttava sosiaalityön menetelmä

intensiivistä tukea tarvitsevien, vaikeasti oirehtivien oppilaiden ongelmien ratkaisemiseen, se olisi yleisesti tunnistettu.

Esitän aineiston ja kokemustietoni perusteella uudenlaista tapaa hahmottaa menetelmätyökentely intensiivisessä tuessa. Ajattelutapa käsitteellistyy menetelmävuorovaikutuksellisen orientaation käsitteessä. Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio ei tarkoita yksittäisen menetelmän tai tiettyjen sosiaalityön menetelmien yhdistelmien käyttöä systemaattisesti. Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio tarkoittaa menetelmien käyttöön liittyvää orientaatiota, joka yhdistää kuraattorin kaiken menetelmä- ja vuorovaikutusosaamisen, vaikuttavuuteen tähtääväksi menetelmälliseksi ongelmanratkaisuprosessiksi.

Menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatioissa keskiössä on tavoitteen mukaisten ongelmien ratkaiseminen yhteistoimijutena oppilaan, huoltajan ja tarvittavien verkostotoimijoiden kanssa. Sosiaalityön menetelmät ymmärretään oppilaan hyvinvointia lisäävän muutoksen mahdollistavana välineenä. Menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatioissa kaikki menetelmät ovat lähtökohtaisesti saman arvoisia. Menetelmien arvo määrittyy ainoastaan oppilaan menetelmän välityksellä kokeman vaikuttavuuden kautta. Menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatioissa menetelmällisyys ymmärretään vaikuttavuusparadigman mukaisessa kontekstissa. (vrt. Paasio 2003, 23 - 25, 63 - 66; Paasio 2006, 249 - 250).

Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio ei sulje pois eri tieteenalojen menetelmien käyttöä intensiivisessä tuessa. Psykiatrisesta, elämypedagogisesta tai jostain muusta viitekehyksestä nousevat menetelmät ovat menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatioissa tasa-arvoisia sosiaalityön menetelmien rinnalla. Menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatioissa hyödynnetään tutkimuksellista tietoa menetelmien valinnassa, mutta annetaan painoarvoa myös kuraattorin kokemukselliselle tiedolle menetelmien vaikuttavuudesta. Voidaan puhua, ainakin laajasti tulkittuna, kokemuksellisen ja näyttöön perustuvan käytännön hyödyntämisestä menetelmien valinnassa. (Korteniemi & Borg 2008, 9 - 13; Raunio 2009, 126 - 127; Raunio 2010, 389 - 390.)

Menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatioissa menetelmällisyys ja vuorovaikutus yhdistyvät kuraattorin ammatilliseksi kompetenssiksi. Vuorovaikutus tarkoittaa, että menetelmän valinta tapahtuu aina vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa. Kuraattorin menetelmäosaaminen ymmärretään menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatioissa osaamisena, joka mahdollistaa asiakkaille menetelmien valinnan intensiivisessä tuessa. Käytännössä kuraattori tarjoaa asiakkaille hallitsemiaan menetelmiä yhdessä määritellyn ongelman ratkaisemiseen. Tarjottavat menetelmät valikoituvat suhteessa tutkimustietoon, työntekijän kokemustietoon ja tuelle asetettuun tavoitteeseen. Työskentelyssä käytettävät menetelmät valitsevat asiakkaat itse tai valinta voidaan tehdä työntekijän ja asiakkaiden yhteistoimijutena. Keskeistä on asiakkaiden

osallisuuden lisääminen ja yhteistoimijuuden korostaminen käytettävien menetelmien valinnassa.

Menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatiossa vuorovaikutus ei käsitteenä rajoitu vain asiakkaiden osallisuuteen ja yhteistoimijuuteen menetelmien valinnassa. Vuorovaikutus sisältää käsitteessä ajatuksen menetelmistä runkoina, jotka uudelleen muotoillaan jokaisen asiakkaan kanssa yksilöllisesti. Menetelmien yksilöllinen, tavoitteen mukainen muotoilu tapahtuu vuorovaikutteisesti osana intensiivisen tuen menetelmätyöskentelyä. Menetelmät muotoutuvat yksilöllisesti, ainutlaatuisesti ja tilannekohtaisesti. Menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatiossa suhtautuminen menetelmällisyyteen on saman tyyppistä kuin Juhilan (2006) esittämät ajatukset vuorovaikutuksessa rakentuvasta suhteesta sosiaalityössä. Kuraattorin menetelmäosaaminen ymmärretään menetelmällisyyden runkona, jonka jokainen asiakkuus muotoilee uudelleen, omista ainutlaatuisista tarpeistaan ja lähtökohdistaan.

Sinällään ajattelutavassa ei ole mitään uutta. Jokainen kuraattorityössä tapahtuva kohtaaminen, keskustelu, verkostokartta, tunnekorteista koottu tuotos, pelattu peli, täytetty monistepohja tai laadittu roolikartta on luonnollisesti aina ainutlaatuinen ja yksilöllinen. Menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatiossa vaikuttavuuden mekanismi ymmärretään kuitenkin uudella tavalla. Menetelmätyöskentelyn vaikuttavuus tapahtuu pääosin asiakkaan ja kuraattorin vuorovaikutuksessa. Menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatiossa, menetelmällä tai kuraattorin menetelmäosaamisella ei sinällään ole arvoa. Menetelmätyöskentelyn arvo muodostuu asiakkaan menetelmätyöskentelyn kautta kokeman vaikuttavuuden kautta. Vaikuttavuuden mahdollistaa paitsi hyvät menetelmät, ennen kaikkea menetelmävuorovaikutukselliseen orientaatioon sisältyvä reflektiivinen vuorovaikutteisuus ja yhteistoimijuus. Keskeisiä vaikuttavuuden mahdollistavia elementtejä ovat asiakkaan osallisuudessa, asiantuntijuudessa ja yhteistoimijuudessa piilevät voimavarat. Nämä voimavarat pyritään ottamaan käyttöön intensiivisen tuen menetelmätyöskentelyyn menetelmävuorovaikutuksellisen orientaation avulla.

Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio ei tarkoita, että kuraattori vapautuu ammatillisesta vastuusta sosiaalityön menetelmäosaajana. Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio edellyttää kuraattorilta erityisen laajaa ja hyvin sisäistettyä menetelmien tuntemusta, hallintaa ja soveltamiskykyä. Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio edellyttää kuraattorilta riittävää avoimen asiantuntijuuden, ammatillisen vuorovaikutuksen, yhteisen tavoitteellisuuden ja dokumentointiosallisuuden osaamista. Kaikki vaikuttavan intensiivisen tuen pääkäsitteet muodostavatkin keskenään vuorovaikutteisen kuraattorin osaamisen kokonaisuuden. Tämä osaamisen kokonaisuus ja sen hyödyntäminen asiakkaan hyvinvointia edistävästi kuvaa kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa edellytettävää ammatillista kompetenssia.

Tavoitelähtöisessä intensiivisessä tuessa menetelmillä tähdätään asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Tavoitteiden saavuttamisen ja ongelmanratkaisuprosessin onnistumisen

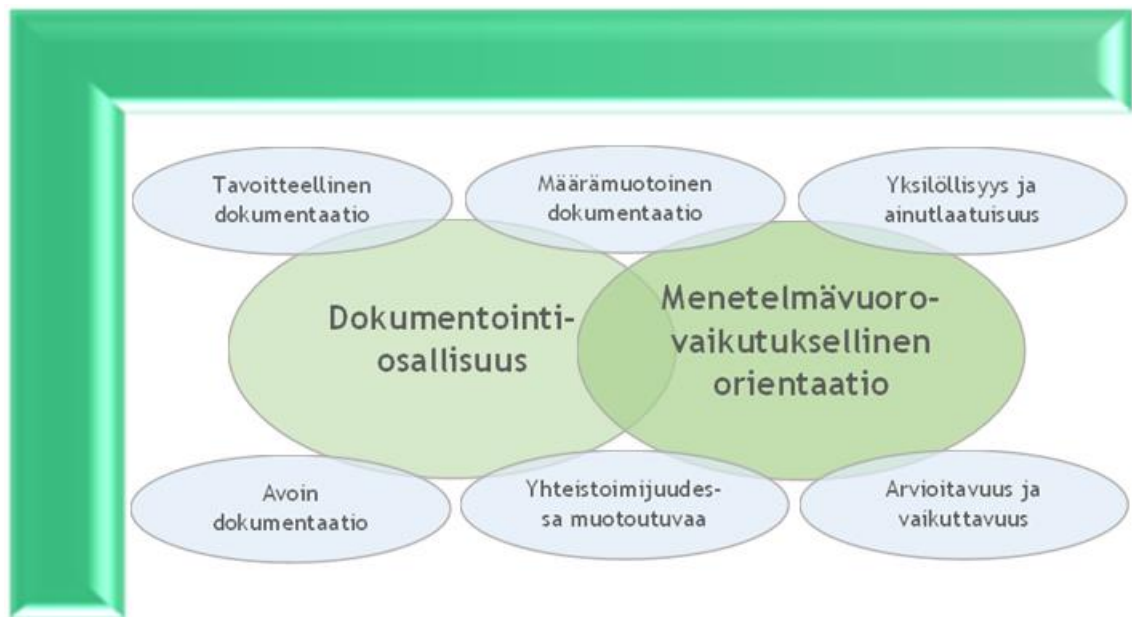
arviointi edellyttää evaluaatiota. Menetelmien valintaan liittyy aina oletus käytettävien menetelmien arvioitavuudesta. Menetelmien valintaan sisältyy menetelmien vaikuttavuuden evaluointi laadittujen mittareiden avulla. Intensiivisessä tuessa tulee pyrkiä näyttöön perustuvaan käytäntöön menetelmien valinnassa, menetelmien käytössä ja evaluoinnissa. (Rostila 2001, 74.)

Menetelmävuorovaikutuksellista orientaatiota intensiivisessä tuessa voi kuvata muutamalla keskeisellä lauseella. Intensiivisessä tuessa käytettyjen menetelmien arvo määrittyy asiakkaiden menetelmätyöskentelyn kautta kokeman vaikuttavuuden kautta. Menetelmät ymmärretään runkoina, joiden varaan intensiivisen tuen menetelmätyöskentely muotoillaan aina yksilöllisesti, ainutlaatuisesti ja tilannesidonnaisesti, vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Asiakkailla tarjottavat, yksilöllisten tavoitteiden kautta määrittyvät menetelmät valikoituvat näyttöön perustuvaa käytäntöä ja kuraattorin kokemustietoa hyödyntäen. Menetelmien valintaan ja käyttöön liittyy olennaisesti mittarointi ja evaluointi. Menetelmävuorovaikutuksessa pyritään ottamaan asiakkaan osallisuudessa, yhteistoimijuudessa ja vuorovaikutuksessa piilevät voimavarat vaikuttavuuden vipuvarsiksi.

5.2.3 Vaikuttava intensiivinen tuki

Vaikuttavassa intensiivisessä tuessa työskentelyvaiheen keskeisimmät käsitteet ovat dokumentointiosallisuus ja menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio. Käsitteet ovat vuorovaikutteisia keskenään. Käsitteet edellyttävät toteutuakseen täyspainoisesti kuraattorilta avoimen asiantuntijuuden, ammatillisen vuorovaikutuksen ja yhteisen tavoitteellisuuden osaamista. Dokumentointiosallisuudessa ja menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatioissa nivoutuu yhteen suuri määrä kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa edellytettävää osaamista. Intensiivisessä tuessa vaikuttavuuden ymmärretään tapahtuvan osana kuraattorin ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta. Dokumentointiosallisuus ja menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio mahdollistavat asiakasvuorovaikutuksessa piilevien, vaikuttavuutta mahdollistavien voimavarojen käyttöön ottamisen intensiivisessä tuessa.

Dokumentointiosallisuuden ja menetelmävuorovaikutuksellisen orientaation kuvaamaa kuraattorin ammatillista kompetenssia on mahdollista lisätä työssä tapahtuvan reflektion, kokemuksellisen oppimisen ja koulutuksen avulla. Käsitteet kuvaavat kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa vaativan erityisen tuen kontekstissa edellytettävää ammatillista kompetenssia. Intensiivisen tuen työskentelyvaihetta kuvaan kuviolla: Vaikuttava intensiivinen tuki. Vaikuttava intensiivinen tuki on kuvaa työskentelyvaihetta portaittaisessa vaikuttavan intensiivisen tuen mallissa.

Kuvio 3: Vaikuttava intensiivinen tuki

5.3 Työskentelyn päättäminen

Intensiivisen tuen kolmas, viimeinen vaihe on työskentelyn päättäminen. Työskentelyn päättämiseen sisältyy tuen vaikuttavuuden arviointi. Työskentelyn päättäminen intensiivisessä tuessa tapahtuu kokoamalla kaikki keskeiset toimijat arvioimaan tuen vaikuttavuutta. Samalla suunnitellaan tarvittaessa riittävä jatkotuki tai palveluohjaus. Työskentelyn päättäminen sisältää asiakkaan ja työntekijän mahdollisten tunnereaktioiden läpikäymisen ammatillisen vuorovaikutuksen keinoin. Keskiössä on tuen vaikuttavuuden arviointi, arviointiedon tuottaminen tuesta ja asiakkaan hyvinvoinnin turvaavasta jatkotuesta tai palveluohjauksesta sopiminen. Työskentelyn päätyttyä kuraattori dokumentoi kirjaamistietokantaansa yhteenvedon intensiivisestä tuesta. (Rostila 2011, 85 - 90.)

Intensiivisessä tuessa eri toimijoiden (kuraattori, asiakkaat, yhteistyötahot) tuottaman arviointitiedon tunnistaminen, dokumentointi ja hyödyntäminen on ensiarvoisen tärkeää kuraattorityön kehittämisen näkökulmasta (Kempainen & Ojaniemi 2012, 62). Asiakkaiden osallistuminen intensiivisen tuen arviointiin ja tiedon tuotantoon tuen vaikuttavuudesta mahdollistaa tuotetun tiedon käytännöllisen relevanssin (Rostila 2001, 13 - 17). Kaikki haastateltavat tunnistivat aineistossa intensiivisessä tuessa arviointia. Arvioinnin osalta kuraattorilta vaadittavan osaamisen käsitteellistäminen ei kuitenkaan käyttämälläni sisällönanalyysin menetelmällä mahdollistunut. Olen käsitteellistänyt intensiivisessä tuessa välttämätöntä arviointia ja siinä kuraattorilta vaadittavaa osaamista kokemustietooni ja tietopohjaan perustuen.

Yhteinen tavoitteellisuus, avoin asiantuntijuus, ammatillinen vuorovaikutus, dokumentointiosallisuus ja menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio kuraattorin osaamisena

muodostavat intensiivisestä tuesta ongelmanratkaisuprosessin, jonka vaikuttavuutta on mahdollista arvioida. Arviointi intensiivisessä tuessa tapahtuu tuen aikana tavoitteiden mukaisena, jatkuvana evaluointina ja kuraattorin jatkuvana oman osaamisen reflektointina. Tuen päättyessä työskentelyn vaikuttavuutta arvioidaan tapauskohtaisena evaluointina, työntekijän osaamisen arviointina ja käytettyjen menetelmien arviointina. Tavoitteena arvioinnissa on tunnistettavan ja työn kehittämisen kannalta hyödynnettävän vaikuttavuustiedon tuottaminen (Pippuri 2015, 100).

Kuraattori ja oppilas toteuttavat tavoitteiden mukaista evaluointia laadittujen mittarien avulla jokaisessa intensiivisen tuen yksilökohtaisessa tapaamisessa. Huoltajia voi osallistaa tavoitteiden mukaiseen evaluointiin työskentelyn aikana puhelimitse tai kotiin toimitettavilla arviointipohjilla. Jatkuva tavoitteiden mukainen evaluointi on intensiivisessä tuessa menetelmällinen, muusta työstä irrottamaton keino mahdollistaa asetettujen tavoitteiden saavuttaminen. Jatkuva tavoitteiden mukainen evaluointi luo tuelle rakennetta ja lisää asiakkaiden osallisuutta.

Intensiivisen tuen kokonaisvaikuttavuuden arviointi tapahtuu työskentelyn päättyessä tapauskohtaisena evaluointina. Tapauskohtaisen evaluoinnin avulla tuotetaan arviointitietoa siitä, mahdollistiko intensiivinen tuki asetettujen tavoitteiden mukaisen asiakkaan hyvinvointia lisäävän muutoksen. (Rostila 2001, 91 - 92.) Arviointi tuottaa vuorovaikutuksellisen ja tulkinallisen näkökulman mukaista vaikuttavuustietoa. Vaikuttavuustiedon tuottaminen tapahtuu yhdessä asiakkaiden kanssa, kuraattorityön aidossa työympäristössä. (Kivipelto 2016, 295 - 300.)

Tapauskohtaisen evaluoinnin lisäksi työskentelyn päättyessä arvioidaan kuraattorin osaamista ja tuessa käytettyjen menetelmien vaikuttavuutta. Kuraattorin osaamisen ja käytettyjen menetelmien arvioinnin tekevät asiakkaat ja mahdollisesti intensiivisessä tuessa mukana olleet toimijaverkoston asiantuntijat. Kuraattorin osaamisen ja käytettyjen menetelmien arvioinnilla tähdätään arviointitiedon tuottamiseen intensiivisessä tuessa vaikuttavuutta mahdollistavista mekanismeista, menetelmistä, osaamisesta ja asiantuntemuksesta. (Kemppainen, Kostamo-Pääkkö, Niskala, Ojaniemi & Vesterinen 2010, 9, 135.)

Arviointi tähtää paitsi yksittäisen tukiprosessin vaikuttavuuden ja kuraattorin osaamisen arviointiin, erityisesti vaikuttavuustiedon tuottamiseen intensiivistä tuesta kuraattorin työmenetelmänä. Vaikuttavuuden arviointi intensiivisessä tuessa luo edellytyksiä kuraattorityön tietojohdantamiseen ja tutkimukselliseen kehittämiseen (Marjamäki 2017, 503; Lehmuskoski 2017, 420 - 422). Vaikuttavuustiedon hyödyntäminen edellyttää arvioinnin dokumentointia asiakastietojärjestelmiin. Tuotettu vaikuttavuustieto dokumentoidaan kuraattorille osoitettuun tietokantaan. Kuraattorityössä käytössä olevat asiakastietojärjestelmät mahdollistavat tuen kokonaisvaikuttavuudesta tehdyn arviointitiedon dokumentoinnin ja hyödyntämisen kuraattorityön

tutkimukselliseen kehittämiseen (vrt. Pippuri 2015). Kuraattorin osaamisesta ja käytetyistä menetelmistä tuotetun arviointitiedon dokumentointia nykyiset asiakastietojärjestelmät eivät valitettavasti mahdollista.

Intensiivisen tuen päättyessä tehdään työntekijän ja asiakkaiden yhteistoimijuutena arvio jatkotuen ja palveluohjauksen tarpeesta. Jatkotuen tarpeen arviointiin osallistuu tarvittaessa keskeisiä toimijaverkoston asiantuntijoita. Oppilaan mahdollisesti tarvitsema jatkotuki voidaan tuottaa kouluympäristössä opiskelijahuollon ja pedagogisten toimijoiden yhteistyöllä. Tarvittava jatkotuki voidaan toteuttaa myös palveluohjauksena verkostotoimijoiden tuen piiriin. Palveluohjauksessa hyödynnetään intensiivisen tuen aikana saatua tietoa asiakkaan tilanteesta. Palveluohjauksessa keskeistä on kuraattorin ja asiakkaiden välille intensiivisen tuen aikana muodostunut luottamussuhde. Palveluohjaus voidaan tehdä saattaen vaihtamisena, jolloin intensiivisessä tuessa muodostunut kuraattorin ja asiakkaan vuorovaikutussuhde tukee palveluohjauksen onnistumista. Tärkeää on huomioida, että intensiivisessä tuessa tuotettu tieto asiakkaan tilanteesta siirretään uudelle tukipalvelulle yhteistoimijuudessa asiakkaiden kanssa.

Intensiivisessä tuessa tapahtuvaa arviointia kuvaa käsite arviointidialogi. Arviointidialogi sisältää käsitteenä tuessa tapahtuvan, tavoitteiden mukaisen jatkuvan evaluoinnin, kuraattorin jatkuvan oman osaamisen reflektoinnin, tuen päättyessä tuen kokonaisvaikuttavuuden tapauskohtaisen evaluoinnin, kuraattorin osaamisen ja käytettyjen menetelmien arvioinnin. Arviointidialogi antaa tarvittaessa perusteet riittävälle jatkotuelle ja onnistuneelle palveluohjaukselle. Arviointidialogissa keskeistä on tuen vaikuttavuuden arviointi ja vaikuttavuustiedon tuottaminen intensiivisestä tuesta kuraattorityön tutkimukselliseen kehittämiseen. Arviointidialogi kuraattorin ammatillisena kompetenssina perustuu intensiivisen tuen toteuttamiseen vaikuttavuuden paradigman mukaisesti, tavoitteellisen sosiaalityön viitekehyksessä tapahtuvana ongelmanratkaisuprosessina. Käsitteet kuvaavat kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa vaativan erityisen tuen kontekstissa edellytettävää ammatillista kompetenssia. Arviointidialogi muodostaa viimeisen osan vaikuttavan intensiivisen tuen portaittaiselle kuvaukselle.

Kuvio 4: Arviointidialogi

5.4 Yhteiset portaat hyvinvointiin: vaikuttava intensiivinen tuki

Kuvaan vaikuttavaa intensiivistä tukea kolmiportaisella kuviolla. Tuen ensimmäinen vaihe on asiakkuuden muodostuminen ja tuen alkaminen, Perustukset vaikuttavalle työskentelylle. Perustuksien rakentamista vaikuttavalle tuelle voi pitää tukiprosessin merkityksellisimpänä osana. Ilman hyvin luotuja perustuksia ei vaikuttavaa intensiivistä tukea ole mahdollista toteuttaa. Asiakkuuden muodostumisessa ja tuen alkamisessa kuraattorilta edellytettävää ammatillista kompetenssia kuvaavat keskenään vuorovaikutteiset käsitteet avoin asiantuntijuus, yhteinen tavoitteellisuus ja ammatillinen vuorovaikutus. Keskiössä intensiivisen tuen perustuksia rakentaessa on ymmärtää asiakassuhteessa tapahtuva vuorovaikutus tärkeimpänä vaikuttavuuden muutosvoimana (Kananoja 2017, 185; Rostila 2001, 39 - 42). Yhteistoimijuuteen ja yhteiseen tavoitteellisuuteen pohjautuvan lähtökohdan luominen on välttämätöntä vaikuttavassa intensiivisessä tuessa (Kempainen ym. 2010, 9, 17; Toikko 2006, 19 - 21).

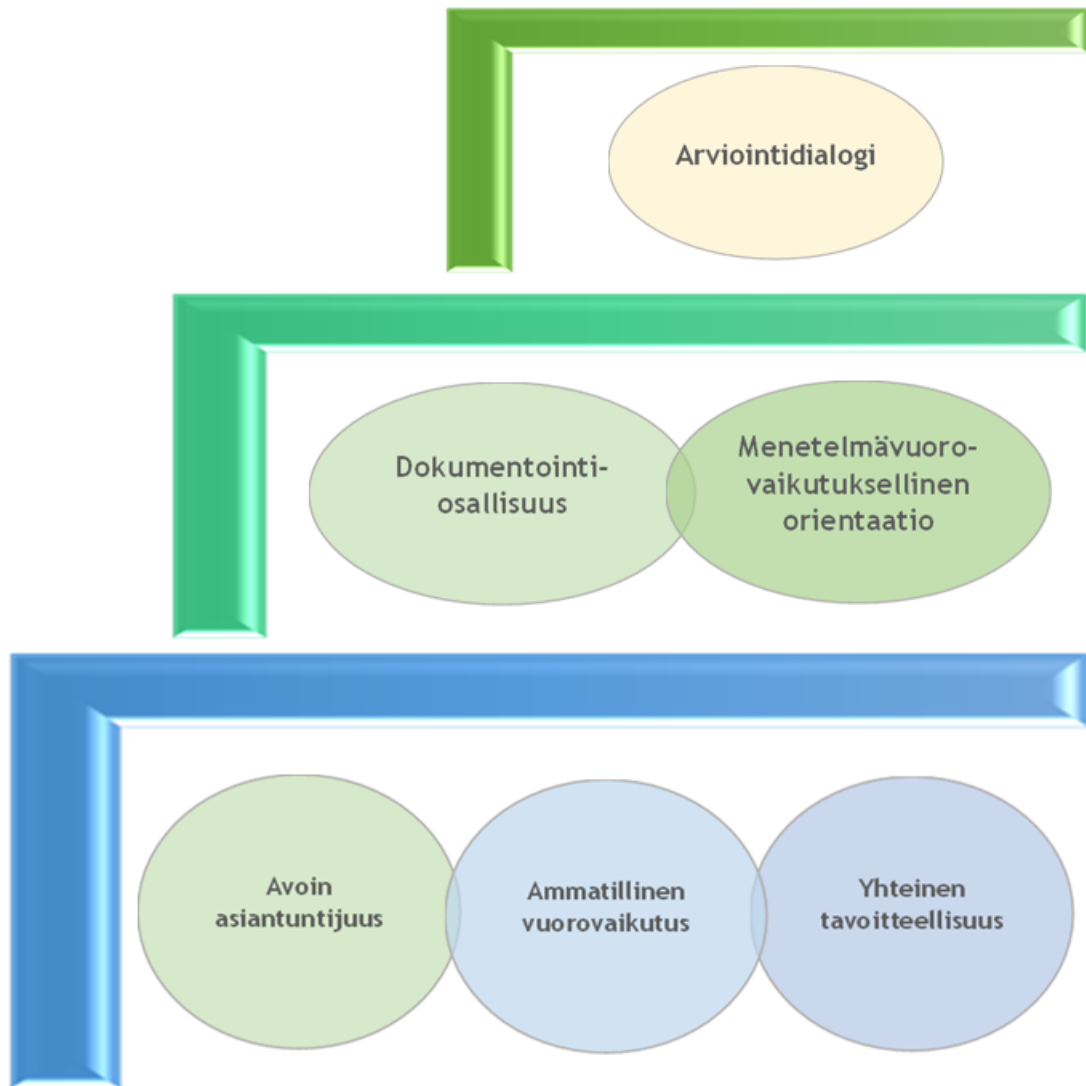
Portaittaisen kuvion toinen vaihe on työskentelyvaihe, Vaikuttava tuki. Vaikuttava tuki kuvaa intensiivisen tuen työskentelyvaihetta, jossa keskiössä on asiakkaan tavoitteen mukaisen hyvinvoinnin lisääminen. Ilman asiakkaiden kokemaa vaikuttavuutta intensiivisellä tuella ei ole arvoa ja eettistä olemassaolon perustetta (Paasio 2003, 23 - 25, 63 - 66; Paasio 2006, 249 - 250). Vaikuttavaa tukea kuvaavat käsitteet: dokumentointiosallisuus ja menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio. Käsitteet ovat keskenään vuorovaikutteisia ja toisiaan täydentäviä. Käsitteet kuvaavat kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa edellytettävää osaamista, orientaatiota ja työtä ohjaavan teoriapohjan ymmärtämistä. Käsitteiden kuvaama kuraattorin ammatillinen kompetenssi tulee näkyväksi vaikuttavuutena intensiivisessä tuessa.

Vaikuttavan intensiivisen tuen työskentelyvaihe on suora jatkumo perustusten rakentamiselle. Työskentelyvaihe edellyttää kuraattorilta dokumentointiosallisuutta tuen dokumentoinnissa ja menetelmävuorovaikutuksellista orientaatiota menetelmien käytössä. Dokumentointiosallisuus ymmärretään vaikuttavassa intensiivisessä tuessa asiakkaiden osallisuutta lisäävänä, kuraattorityön menetelmällisenä osana. (Lehmuskoski 2017, 417 - 419). Dokumentointiosallisuus sisältää tavoitelähtöisen-, avoimen- ja määrämuotoisen kirjaamiskäytännön (Rötsä ym. 2016, 19; Laaksonen ym. 2011, 41). Keskeistä on yhteistoimijuus asiakkaiden kanssa kaikessa dokumentoinnissa ja asiakkaissa piilevien voimavarojen käyttöön ottaminen dokumentointiosallisuuden avulla vaikuttavan intensiivisen tuen muutosvoimaksi.

Menetelmävuorovaikutuksellisessa orientaatioissa menetelmät muodostuvat kuraattorin menetelmäosaamisen pohjalta vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa ainutlaatuisiksi työskentelytavoiksi. Keskeistä on ymmärtää menetelmät intensiivisessä tuessa vuorovaikutteisina, yhdessä sovitun tavoitteen saavuttamiseen tähtävinä, tuen vaikuttavuuden evaluoinnin mahdollistavia muutosvälineinä (Kananoja 2017, 180 - 181). Menetelmien arvo määrittäytyy asiakkaiden menetelmien välityksellä kokeman vaikuttavuuden kautta. (Paasio 2003, 23 - 25, 63 - 66; Paasio 2006, 249 - 250). Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio mahdollistaa vaativan erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden vaikuttavan tukemisen perinteisiä menetelmätyöskentelyn orientaatioita paremmin. Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio intensiivisessä tuessa vastaa tarpeeseen kehittää uusia menetelmällisiä toimintatapoja vaativan erityisopetuksen asiakkaiden tarpeisiin (Wiss ym. 2017, 10; Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa, 2017 31 - 33).

Kolmas ja viimeinen vaihe vaikuttavassa intensiivisessä tuessa on työskentelyn päättävä Arviointidialogi. Käsite kuvaa vaikuttavuuden arviointia ja vaikuttavuustiedon tuottamista intensiivisestä tuesta. Arviointidialogi sisältää tarvittaessa jatkotuen ja palveluohjauksen. Arviointidialogi sisältää tuen aikana jatkuvan tavoitteiden mukaisen evaluoinnin, työntekijän oman osaamisen reflektoinnin, tuen kokonaisvaikuttavuuden tapauskohtaisen evaluoinnin, kuraattorin osaamisen ja käytettyjen menetelmien arvioinnin, sekä vaikuttavuustiedon tuottamisen intensiivisestä tuesta

Arviointidialogi kokoaa asiakkaiden, kuraattorin ja verkostotoimijoiden näkemykset tuen vaikuttavuudesta. Arviointidialogi mahdollistaa asiakasanalyysien avulla tapahtuvan tietojohtamisen osana kuraattorityön kehittämistä (Pippuri 2015, 100). Kuraattorin asiakastietojärjestelmiä tulisi nykyisestään kehittää, jotta arviointidialogissa työntekijän osaamisesta ja käytettyjen menetelmien vaikuttavuudesta tuotetun arviointitiedon hyödyntäminen kuraattorityön tutkimukselliseen kehittämiseen mahdollistuisi. Tuen vaikuttavuuden arviointi ja arviointitiedon tuottaminen kiinnittää intensiivisen tuen vaikuttavuusparadigmaan. (Paasio 2003, 23 - 25, 63 - 66; Paasio 2006, 249 - 250).

Kuvio 5: Yhteiset portaat hyvinvointiin: Vaikuttava intensiivinen tuki

Vaikuttavuus intensiivisessä tuessa muodostuu kuraattorin ammatillisesta kompetenssista. Yhteiset portaat hyvinvointiin, vaikuttava intensiivinen tuki kuvaa vaikuttavaa intensiivisen tuen prosessia ja siinä kuraattorilta edellytettävää ammatillista kompetenssia. Yhteiset portaat hyvinvointiin koostuu: Perustuksista vaikuttavalle intensiiviselle tuelle, Vaikuttavasta intensiivisestä tuesta ja Arviointidialogista. Kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa edellytettävää ammatillisen kompetenssin osa-alueita ovat: Avoin asiantuntijuus, Yhteinen tavoitteellisuus, Ammatillinen vuorovaikutus, Dokumentointiosallisuus, Menetelmävuorovaikutuksellinen orientaatio ja Arviointidialogi. Keskeisin vaikuttavuuden vipuvarsi intensiivisessä tuessa on ymmärrys asiakassuhteen vuorovaikutuksessa ja yhteistoimijudessa piilevistä voimavaroista.

6 Tutkielman arviointi

Tarkastelin intensiivistä tukea vaikuttavuusnäkökulmasta vaativan erityisen tuen koulussa. Tutkimusstrategiani oli arviointitutkimuksen väljä sovellus, jossa yhdistin tutkimuksellisen

kehittämistoiminnan ja tapaustutkimuksen tutkimuksellisia viitekehyksiä. Tutkielma ei ole tutkimusstrategisten valintojen näkökulmasta tutkimuksellisesti täysin uskottava. Perusteluna tutkimusstrategian uskottavuuden puutteille pidän tarvetta muodostaa uudenlaista tutkimuksellista rakennetta kuraattorityön tarkasteluun. Keskiössä tutkielmassa oli tutkimuksellisen uskottavuuden sijaan, aidossa työympäristössä tapahtuva kuraattorityön vaikuttavuuden arviointi ja intensiivisen tuen kehittäminen vaativan erityisen tuen oppilaiden ja perheiden tarpeisiin.

Tutkimustehtävän muotoilu ja aineistonhankinta suhteessa tutkimustehtävään näyttäytyy jälkikäteen tarkasteltuna ongelmallisena. Tutkimustehtävän mukaisesti pyrin hahmottamaan intensiivisestä tuesta vaikuttavuuden mahdollistavia elementtejä. Tutkimuksellisen uskottavuuden näkökulmasta omien kuraattorityön asiakkaitteni haastattelemisen ja oman ammatillisen osaamisen tarkastelun käyttäminen johtopäätösten perusteena on ongelmallinen. Intensiivisessä tuessa asiakkaan ja kuraattorin välille muodostunut vuorovaikutussuhde ei voi olla vaikuttamatta haastateltavien tuottaman aineiston uskottavuuteen. Sama uskottavuusongelma koskee oman ammatillisen osaamisen tarkastelua kuraattorilta edellytettävästä ammatillisesta kompetenssista tehtävien johtopäätösten perusteena.

Sisällönanalysissa toteutettu käsitteellistäminen on tutkielmassa tutkimuksellisen uskottavuuden näkökulmasta puutteellista. Muodostin käsitteellistämällä tutkimusaineiston pohjalta pääkäsitteitä, jotka kuvaavat kuraattorilta vaikuttavassa intensiivisessä tuessa edellytettävää ammatillista kompetenssia. Käsitteellistämisen prosessi jää raportissa osin epäselväksi. Sisällönanalysissa pyrin ajattelemaan aineistoa teorian kanssa. Aineisto, tietopohja ja oma kokemustietoni kuraattorityöstä muodostivat käsitteellistämisen prosessissa vuorovaikutteisen kokonaisuuden. Käsitteellistämisen riittävän uskottavassa kuvaamisessa on selkeitä puutteita. Tutkielman keskeisten käsitteiden (vuorovaikutus, tavoitteellisuus, evaluointi, ym.) tarkempi avaaminen osana tietopohjan esittelyä olisi voinut osaltaan ratkaista käsitteellistämiseen liittyviä ongelmia.

Tarkastelin intensiivistä tukea vaikuttavuusnäkökulmasta. Asiakkaat osallistuivat tiedon muodostukseen informanteina. Jälkikäteen tarkasteltuna olisi voinut olla selkeämpää tarkastella yksittäistä vaikuttavuuden mahdollistavaa elementtiä koko tukiprosessin sijasta. Tarkastelun ja tutkimustehtävän suuntaaminen vain yhteen kuraattorin ammatillisen kompetenssin osa-alueeseen (esim. vuorovaikutus) olisi mahdollistanut selkeämmän tutkimus- ja tiedonmuodostusprosessin. Kohdennetumpi tutkimustehtävä ei kuitenkaan olisi mahdollistanut kuraattorityön kehittämistä tukiprosessin kokonaisnäkökulmasta, eikä vaikuttavan intensiivisen tuen kuvaamista portaittaisella mallilla.

Tutkielman vahvuutena pidän ongelmallisuudesta huolimatta pyrkimystäni tarkastella kuraattorin intensiivistä tukea vaikuttavuusnäkökulmasta. Vaikuttavuuden paradigman mukaan

kuraattorityön vaikuttavuuden arviointi ja vaikuttavien työkäytäntöjen kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää. Intensiivisen tuen vaikuttavuuden tarkasteluun soveltuva, ammattikäytäntöjen konkreettiseen kehittämiseen tähtäävä tutkimusstrategia on puutteistaan huolimatta myös opinnäytetyöni vahvuus.

Kuraattorityö näyttäytyy julkaistussa tutkimuskirjallisuudessa kuraattorin persoonan varaan rakentuvana ja paikallisesti muodostuvana professiona (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 160 - 173). Tutkielmani perusteella intensiivisessä tuessa vaikuttavuus rakentuu kuraattorin erityisen ammatillisen kompetenssin varaan. Kuraattorityö näyttäytyy tavoitteellisena koulun sosiaalityön, joka edellyttää monipuolista sosiaalialan osaamista (Koskela 2009, 53, 170 - 171). Kuraattorilta edellytetään vaikuttavassa intensiivisessä tuessa sosiaalitieteellisen tiedonmuodostukseen ja sosiaalityön eettisiin arvoihin pohjautuvaa työorientaatiota (Perttula 2015, 79, 89 - 90). Arvioitaessa kuraattorin osaamista vaikuttavuuden näkökulmasta oli mahdollista hylätä kuraattorin persoonan tai paikallisten käytäntöjen työn kehittämislle asettamat rajoitteet.

Tutkimusjulkaisuissa kuraattorityötä tarkastellaan lähes poikkeuksetta irrottamattomana osana opiskeluhuollon kokonaisuutta (Koskela 2009; Ahtola 2012, Perttula 2015). Kuraattorityön tarkastelu omana erityisenä työtehtävänä, näyttäisi mahdollistavan kuraattorilta vaikuttavassa tuessa edellytettävän ammatillisen kompetenssin tunnistamisen. Huomion kiinnittämien nykyistä enemmän kuraattorityön spesifiin tarkasteluun ja kuraattorilta vaadittavaan erityisen ammatillisen osaamisen tunnistamiseen voisi osaltaan vahvistaa kuraattorityön jäsentymättömäksi koettua professiota (Perttula 2015, 83; Pippuri 2015, 9; Backlund 2007, 124; Sipilä-Lähdekorpi 2004, 163 - 165).

Käsitteellistämällä intensiivisen tuen vaikuttavuuden mahdollistavaa kuraattorin ammatillista kompetenssia tuotin kuraattorityön kehittämiseen käyttökelpoista tietoa. Intensiivisessä tuessa kuraattorilta vaadittavan ammatillisen kompetenssin kuvaaminen konkreettisella portaitaisella mallinnuksella on vahva kannanotto kuraattorityön professiosta käytävään keskusteluun. Tutkielma tuotti kuraattorityön ammatillisia käytäntöjä käsitteellistävää, asiantuntijuutta syventävää, ammattikäytäntöjen kehittämiseen tähtävää tietoa. Tuottamani tieto on sovellettavissa kaikkeen kuraattorityöhön ja liitettävissä laajempaan kuraattorityöstä käytävään professiokeskusteluun.

Erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden ja heidän perheidensä tarpeet huomioivien menetelmien kehittäminen on keskeinen osa kuraattorityön kehittämistä (Wiss ym. 2017, 10; Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa 2017, 31 - 33). Intensiivisen tuen tarkastelu vaikuttavuusnäkökulmasta vaativan erityisopetuksen oppilaiden tukena vastaa tarpeeseen kehittää uusia keinoja tukea kouluympäristössä kaikkein oireilevimpiä oppilaita (Ojala 2017, 84 - 85; Perttula 2015, 12; Pippuri 2015, 62 - 65, 89 - 92). Tuottamani malli vaikuttavasta intensiivisestä tuesta on kuvaus kuraattorityöstä, jolla vaativan erityisen tuen oppilaita kyetään

vaikuttavasti tukemaan. Tutkielman mukaan intensiivinen tuki soveltuu tukimuotona vaativan erityisen tuen oppilaiden tukemiseen. Edellytyksenä tuen vaikuttavuudelle on kuraattorin riittävä ammatillinen kompetenssi.

7 Kuraattorityön kehittäminen tulevaisuudessa

Kuraattorityön kehittämisessä tulisi tulevaisuudessa korostaa vaikuttavuusnäkökulmaa. Tarkoitetaan arviointitutkimuksen sovellusten ja tutkimuksellisen kehittämistoiminnan elementtien hyödyntämistä kuraattorityön kehittämisessä. Kuraattorityön kehittäminen voisi voimakkaammin perustua vaikuttavuuden paradigman mukaiseen ajatteluun. Vaikuttavuuden paradigman mukainen ajattelu avaisi uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia kuraattorityön ja kuraattorilta edellytettävän ammatillisen kompetenssin kehittämiseen. Arvioitaessa kuraattorin osaamista vaikuttavuuden näkökulmasta voidaan hylätä kuraattorin persoonan tai paikallisten käytäntöjen kehittämiselle asettamat rajoitteet.

Vaativan erityisen tuen oppilaiden näkökulmasta kuraattorityöhön tulee kehittää uudenlaisia, kaikkein haastavimpiin kouluarjen ongelmatilanteisiin kohdennettuja, vaikuttavia työmuotoja. Kuraattorityön kehittämisessä on tunnistettava mahdolliset attribuutioerheet, jotka estävät työn kehittämistä vaikuttavuusnäkökulmasta. Kyvyttömyyttä kehittää kuraattorityötä vastaamaan kaikkein haastavimpien asiakkaiden tarpeita vastaavaksi perustellaan niukalla resursoinnilla ja ennaltaehkäisevän työn merkitystä painottamalla. Paradoksaalisesti mainituissa perusteluissa korostuu voimakkaasti asiantuntijuusdimensio. Perusteluissa unohdetaan kuraattorityön todellinen eettinen perustelu, eli kaikkien oppilaiden hyvinvoinnin lisääminen.

Opiskeluhoultotyön painopisteen siirtyessä yhä enemmän ennaltaehkäisevään työhön, voidaan päätyä tilanteeseen, jossa voimakkaammin oirehtivien oppilaiden ongelmiin etsitään oppilas-huollossa ratkaisuja pelkästään palveluohjauksen keinoin. Tämä suuntaus perustuu asiantuntijalähtöiseen, attribuutioerheen sisältävään näkemykseen. Erityisen haastavasti kouluympäristössä oireilevien oppilaiden ongelmien ratkaiseminen kuraattorityöllä tulisi ymmärtää myös ennaltaehkäisevänä työnä. Voimakkaasti oirehtivat oppilaat aiheuttavat paitsi itselleen, myös ympäröivään sosiaaliseen kontekstiin paljon hyvinvoinnin puutteita. Ratkaisemalla voimakkaammin oirehtivien oppilaiden ongelmia, ratkaistaan samalla paljon muiden oppilaiden lievempiä ongelmia. Sen tunnistaminen, että yksittäinen väkivaltaisesti tai itsetuhoisesti oirehtiva oppilas luo tahtomattaan koulussa ympärilleen paljon sosiaalisia haasteita olisi tärkeää. On aiheellista pohtia, miksi sammutamme kuraattorityön resurssilla pieniä tulipaloja ennaltaehkäisevän työn nimissä ja jätämme suurimmat tulipalot palveluohjauksen varaan.

Olen opinnäytetyöprosessini aikana esitellyt tutkielmaani erilaisissa ammatillisissa foorumeissa. Tutkielma on ollut esillä Aluehallintoviraston alueellisessa koulutustilaisuudessa, Päijät-Hämeen Lape-hankkeen koulutus- ja suunnittelutilaisuuksissa, kuntamme opiskeluhoollon tiimissä, kouluni opiskeluhoultoryhmässä, kunnan kuraattoritiimissä ja kunnan eri koulujen

opetushenkilöstölle järjestetyissä koulutuksissa. Koulutustilaisuudet ovat olleet vuorovaikutteisia ja olen saanut niiden yhteydessä palautetta tutkielmastani opiskeluhuollon, sosiaalityön ja opetuksen asiantuntijoilta. Palautetta tutkielmastani olen saanut myös opetus- ja sosiaalityön asiantuntijoiden kanssa käydyissä keskusteluissa läpi opinnäytetyöprosessin.

Saamani palaute on ollut sekä kannustavaa, että rakentavaa. Rakentava palaute on kohdistunut kuraattorin resurssin suuntaamiseen, erityiseen tutkimusympäristöni ja tapani tarkastella kuraattorin ammatillista kompetenssia vaikuttavuuden edellytyksenä. Esittämäni näkemys mahdollisuudesta irrottaa kuraattorin ammatillinen kompetenssi ainakin tutkimuksellisessa viitekehyksessä kuraattorin persoonasta on vastaanotettu kriittisesti. Menetelmävuorovaikutuksellisen orientaation käsite on aiheuttanut hämmennystä oppilashuollon asiantuntijoiden keskuudessa. Esittämäni tapa korvata niin kutsutut konseptimenetelmät kuraattorityössä menetelmävuorovaikutuksella on ristiriidassa kuraattorityön menetelmien vallitsevien kehittämissuuntien kanssa. Näkemys, jossa arviointia ja palveluohjausta ei ymmärretä vielä vaikuttavana kuraattorityönä, on otettu kriittisesti vastaan. Dokumentointiosallisuutta on pidetty liian työllistävänä ja jollain tapaa poikkeavana, jopa juridisesti tarkasteltuna arveluttavana dokumentointikäytäntönä.

Kuraattorityön vuorovaikutuksen kuvaaminen vaikuttavuuden mahdollistavana ammattikäytäntönä on tulkittu asiakasvuorovaikutuksen liialliseksi strukturoimiseksi, jossa kuraattorin persoonaan sidottu vuorovaikutuksen aitous ei mahdollistu. Intensiivisen tuen toteuttamista kuvaamalla tavalla on pidetty liikaa työpanoksia vaativana, suhteessa käytössä olevaan resursiin. Kritiikkiä on herättänyt myös intensiivisen tuen tarkastelu vaativan erityisen tuen oppiamisympäristössä, joka poikkeaa monista muista kuraattorin työympäristöistä. Rakentava palaute ja kritiikki on tervetullutta. Uudet näkemykset kohtaavat usein kriittisen vastaanoton, näin tässäkin tapauksessa. Rakentava keskustelu on tärkeää. Huolissani olen ollut siitä, missä määrin kritiikki pohjautuu asiantuntijälähtöisyyteen, haluttomuuteen nähdä kuraattorityö vaikuttavuuden paradigman mukaisesti ja halusta sitoa kuraattorityö ja siinä tapahtuva vuorovaikutus työntekijän persoonaan.

Kannustava palaute on kohdistunut pyrkimykseni tarkastella ja kehittää kuraattorityötä vaikuttavuusnäkökulmasta erityisen haastavassa työympäristössä. Kuraattorityön ammatillisen kompetenssin merkityksen esille nostamisesta vaikuttavuuden mahdollistajana olen saanut kannustavaa palautetta. Näkemyksiäni asiakasvuorovaikutuksessa piilevien voimavarojen olemassaolosta vaikuttavuuden vipuvartena ja avoimen asiantuntijuuden nostamista kuraattorityön vaikuttavuuden keskiöön on pidetty kiinnostavana näkökulmana. Intensiivisen tuen ymmärtämistä tavoitelähtöisenä muutosprosessina, jossa asiakkaan osallisuus on keskiössä, on pidetty hyvänä tapana hahmottaa kuraattorityötä. Dokumentointiosallisuutta ja asiakkaiden osallisuuden dokumentoinnissa hahmottaminen menetelmällisenä osana vaikuttavaa kuraattorityötä on pidetty nykyaikaisena tapana tuottaa dokumentointia kuraattorityössä.

Intensiivisen tuen kuvaamista menetelmänä, jolla on mahdollista lisätä oppilaiden hyvinvointia vaativan erityisopetuksen kontekstissa, on pidetty ajankohtaisena ja tarpeellisena. Pyrkimystäni kehittää erityisesti vaativan erityisopetuksen oppilaiden ja heidän perheiden tarpeita vastaavia kuraattorityön toimintatapoja on arvostettu. Vaikuttavan intensiivisen tuen kuvaamista portaittaisena mallina, jossa eritellään vaikuttavuuden mahdollistavaa kuraattorin ammatillista kompetenssia, on pidetty pitkälle vietyinä kuraattorityön tutkimuksellisena kehittämisenä. Opinnäytetyölläni on nähty vahva yhteys kuraattorityön käytännön kehittämiseen. Osin olemassa olevien näkemysten kanssa ristiriitaiset näkemykset kuraattorityön vaikuttavuudesta on otettu mielenkiinnolla vastaan. Olen tulkinut kannustavaa palautetta niin, että opinnäytetyölläni on merkitystä ja se tuo uusia näkökulmia kuraattorityöstä käytävään profesio keskusteluun.

Saamani palautteen osalta paradoksaalista on se, että olen saanut pitkälti samoista asioista rakentavaa ja kannustavaa palautetta. Huolestuttavana pidän sitä, että oppilashuollon työntekijöiltä saamani palaute on ollut pääsääntöisesti rakentavaa tai kriittistä. Kannustavan palauttaan olen saanut lähinnä oppilashuollon esimiehiltä, opetushenkilöstöltä, sekä sosiaali- ja terveysministeriön ja aluehallintoviraston viranhaltijoilta. Pidän huolestuttavana, että oppilashuollon kentällä tuntuu olevan erilainen käsitys kuraattorityön tarkastelusta ja kehittämistä kuin opetushenkilöstöllä ja johtavilla viranhaltijoilla.

Ammattifoorumeissa syntynyt rakentava, kriittinen ja osin kiivaskin keskustelu on parasta palautetta tutkielmastani. Tunnepitoinen suhtautuminen tutkielmassa esitettyihin näkemyksiin kertoo oppilashuollon ammattilaisten intohimoisesta suhtautumisesta kuraattorityöhön ja sen kehittämiseen. Tarvitsemme oppilashuollon ja kuraattorityön kehittämiseen vahvoja näkemyksiä, rohkeita keskustelunavauksia ja kykyä käydä dialogia kuraattorityön professiosta oman ammattikuntamme sisällä. Rakentava palaute on vahvistanut näkemystäni vaikuttavuuden paradigman mukaisen ajattelun ja vaikuttavuusnäkökulmasta tapahtuvan kuraattorityön kehittämisen välttämättömyydestä. Emme saa kuraattorityössä jäädä paikalleen, meidän on kehityttävä, kehitettävä ja löydettävä uusia, vaikuttavia toimintatapoja. Tutkimusjulkaisujen perusteella emme tällä hetkellä pysty riittävällä tavalla oppilashuollon keinoin vastaamaan kaikkiin koluluissa ilmeneviin haasteisiin. Kehittäminen ja kehittyminen edellyttää kuraattorityön tarkastelua uusista näkökulmista ja uusien, innovatiivisten tekemisen tapojen käyttöön ottamista. Samaan aikaan on välttämätöntä luopua jostain vanhasta.

Opinnäytetyöni tarkoituksena ei ole väheksyä yhdenkään oppilashuollon työntekijän osaamista, intohimoista suhtautumista työhön tai pyrkimyksiä asiakkaiden hyvinvointia lisäävään, vaikuttavaan työhön. Tutkielmani, kaikkine puutteineen ja epäjohdonmukaisuuksineen tähtää vaikuttavuuden paradigman mukaisesti ennen kaikkea asiakkaiden hyvinvoinnin lisäämiseen. Opinnäytetyöprosessini haastavimmissa vaiheissa minua on kannustanut mitä suurimmassa määrin intensiivisen tuen asiakkailtani kerätty aineisto. Oppilaiden ja huoltajien puheesta

nousi päällimmäisenä esiin kokemus kohdatuksi tulemisesta, hyvästä muutoksesta ja merkityksellisyyden kokemuksesta.

Ymmärrän kaikki kuraattorin yksilökohtaiset asiakkuudet haasteina, jotka ovat ratkaistavissa riittävällä osaamisella ja yhteistoimijuudella. Kuraattorityössä ei ole mahdottomia asiakastapauksia, on vain asiakkuuksia, joissa emme vielä ole löytäneet yhdessä riittäviä vaikuttavuuden vipuvarsia ilmenneiden ongelmien ratkaisemiseen. Avatakseni sinulle lukijana miksi uskaltaa väittää, että lähestyin tutkielmassani jotain merkityksellistä lainaan erään huoltajan sanoja: ”No onhan tää nyt ollu ihan eri maailma. Et asiat on tavallaan auennu ihan eri tavalla, kun tavallaan otetaan mukaan tilanteisiin. Nyt vasta on tullu tuloksia ja nyt vasta on otettu vanhemmat tavallaan täysin mukaan.”.

Lähteet

Painetut

Ahtola, A. 2012. Proactive and Preventive Student Welfare Activities in Finnish Preschool and Elementary School: Handling of Transition to Formal Schooling and a National Anti-Bullying Program as Examples. Turku: University of Turku.

Alasuutari, T. 2009. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusu-vuori, J. & Tiittula L. (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. 2. painos. Jyväskylä: Vastapaino, 145 - 162.

Backlund, Å. 2007. Elevvård i grundskolan - Resurser, organisering och praktik. Tukholma: Stockholms universitet.

Bhaskar, R. 1986. Scientific Realism and Human Emancipation. London: Verso.

Bhaskar, R. 1975. A Realist Theory of Science. Leeds: Leeds Books.

Bhaskar, R. 1979. The Possibility of Naturalism. A Philosophical Critique of the Contemporary Human Sciences. Brighton: Harvester Press.

Dahler-Larsen, P. 2005. Vaikuttavuuden arviointi. Hyvät käytännöt. Menetelmäkäsikirja. Helsinki: Stakes.

Enroos R. & Mäntysaari M. 2017. Sosiaalityön tutkimuksen mielekkyydestä ja missiosta. Teoksessa Enroos R. & Mäntysaari M. & Ranta-Tyrkkö S. (toim.) Mielekäs tutkimus: Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin). Tampere: Tampere University Press, 7 - 38.

Eskola J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Gråsten-Salonen, H. & Mehtiö M. 2017. Koulun sosiaalityö osana opiskeluhoitoa. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. Sosiaalityön käsikirja. 4. uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma. 362 - 376.

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Heikkinen, H. 2010. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, H., Rovio E. & Syrjälä L. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. korjattu painos. Vantaa: Kansanlähetyseura

Hietamäki, J. 2015. Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hietanen-Peltola, M., Laitinen, K., Autio E. & Palmqvist, R. 2018. Yhteisestä työstä hyvinvointia. Opiskeluhoitoryhmä perusopetuksessa. Tampere: Suomen yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: University Press.

Kananoja, A. 2017. Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. Sosiaalityön käsikirja. 4. uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma. 173 - 192.

Kemppainen, T., Kostamo-Pääkkö, K., Niskala, A., Ojaniemi, P. & Vesterinen K. 2010. Sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin ensiaskeleet Lapista. Tutkimus sosiaalitoimistojen työn vaikuttavuudesta. Rovaniemi: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Kemppainen & Ojaniemi 2012. Tieto ja vaikuttavuuden arviointi käytännön sosiaalityössä. Teoksessa Pohjola, A. Kemppainen, T. & Väyrynen, S. (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 43 - 64.

Kivipelto, M. 2006. Sosiaalityön kriittinen arviointi. Sosiaalityön kriittisen arvioinnin perusteet, teoriat ja menetelmät. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Kivipelto, M. 2008. Osallistava ja valtaistava arviointi. Johdatus periaatteisiin ja käytäntöihin. FinSoc työpapereita 17/2008. Helsinki: Stakes.

Kivipelto, M. Blomgren, S. Karjalainen, P. & Saikkonen, P. (toim.) 2013. Vaikuttavaa aikuissosiaalityötä - arviointimalleista mittareihin. Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kivipelto, M. 2016. Sosiaalityön arviointi ja vaikuttavuus. Teoksessa Törrönen, M, Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lundén, T., Veistilä, M. & Anttonen, A. Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus.

Korteniemi, P. 2005. Realismi ja realismin sovellus. Teoksessa Julkunen, I., Lindqvist, T. & Kainulainen S. (toim.) Realistisen arvioinnin ensiaskeleet. FinSoc työpapereita 3/2005. Helsinki: Stakes, 17 - 33.

Korteniemi, P. & Borg, P. 2008. Kohti näyttöön perustuvaa käytäntöä? Stakes, työpapereita 23/2008. Helsinki: Stakes.

Koskela, T. 2009. Perusopetuksen oppilashuolto Lapissa opettajien käsityksen mukaan. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Kotiranta, T., & Mäntysaari, M. 2017. Vaikuttavuus tulee ja menee - ja palaa taas takaisin. Teoksessa Tuulio-Henriksson, A., Kalliomaa-Puha, L. & Rauhalta P.-L. (toim.) Harjattu, tutkittu, avoin: Marketta Rajavaaran juhla-kirja. Helsinki: Kela, 35 - 50.

Kuusela, P. 2005. Realistinen toimintatutkimus? Toimintatutkimus, työorganisaatiot ja realismi. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.

Kuusisto-Niemi, S. 2016. Tiedon hallinta sosiaalihuollossa. Tiedon hallinnan paradigma opetuksen ja tutkimuksen perustana. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimenpide-ehdotukset. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:26. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Laaksonen, M.; Kääriäinen, A., Penttilä, M., Tapola-Haapala, M., Sahala, H., Kärki, J. & Jäppinen, A. (toim.) 2011. Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Tampere: Tampereen yliopisto.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

Laki sosiaalihuollon asiakirjoista 245/2015

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lehmuskoski, A. 2017. Tiedonhallinta sosiaalityössä. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. Sosiaalityön käsikirja. 4. uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma. 417 - 437.

- Lunabba, H. 2013. När vuxna möter pojkar i skolan - insyn, inflytande och sociala relationer. Helsinki: Helsingfors Universitet.
- Mahkonen, S. 2015. Uusi oppilashuoltolaki työväliseenä. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- Marjamäki, P. 2017. Sosiaalialan kehittämistoiminnan nykytila ja muutossuunnat. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. Sosiaalityön käsikirja. 4. uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma. 502 - 522.
- Mönkkönen, K. 2001. Kun kumpikaan ei tiedä. Yhteistoiminnallisuus ja dialogisuus auttamistarinoiden retoriikassa. Yhteiskuntapolitiikka 66:5, 432 - 447.
- Mönkkönen, K. 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus: dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.
- Tapola-Haapala, M. 2011. Sosiaalityön ammattilaiset refleksiivisinä toimijoina: tutkimus erikoistumiskoulutuksesta Margaret Archerin teorian valossa. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Ojala, T. 2017. Kun perusopetuksen oppilaat oireilevat psyykkisesti. Opettajien kokemuksia. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.
- Paasio, P. 2003. Vaikuttavuuden arvioinnin rakenne ja mahdollisuus sosiaalialalla. FInSoc työpapereita 3/2003. Helsinki: Stakes.
- Paasio P. 2006. Yleinen ja erityinen viitekehys arvioinnista. Teoksessa Horelli, L. (toim.) Arvioinnin teemanumero 2006. Helsinki: Suomen arviointiyhdistys, 92 - 107.
- Paasio, P. 2014. Näyttöön perustuva sosiaalityön käytäntö. Järjestelmällinen katsaus vuosina 2010 - 2012 julkaistuista tutkimuksista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston
- Paasio, P. 2017. Sosiaalityö ja vaikuttavuus. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen M. & Marjamäki P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4. painos. Helsinki: Tietosanomat, 403 - 416.
- Paasio, P. 2018. Sosiaalityön asiantuntijuuden ja osaamisen tulevaisuuden haasteet. Teoksessa Juvonen, T, Lindh, J. Pohjola, A. & Romakkaniemi M. (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. EU: UNIPress.
- Pawson & Tilley. 2009. Realist Evaluation. Teoksessa: Otto, H., Polutta, A. & Ziegler H. (toim.) Evidence-based Practice - Modernising the Knowledge Base of Social Work? Opladen: Barbara Budrich, 151 - 180.
- Pekkarinen, E, & Tapola-Haapala, M. 2009. Kriittinen realismi sosiaalityössä - tiedontuotannosta emansipaatioon. Teoksessa Mäntysaari, Mikko; Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 183 - 205.
- Perttula, R. 2015. Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Perusopetuslaki 628/1998.
- Perälä, M., Hietanen-Peltola, M., Halme, N., Kanste, O., Pelkonen, M., Peltonen, H., Huurre, T., Pihkala, J. & Heiliö P. 2015. Monialainen opiskeluhoito ja sen johtaminen, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, Opas 36. Tampere: Suomen yliopisto paino.

- Pippuri, T. 2015. Koulun sosiaalityön asiakkuudet ja asiakasprosessit. Kvantitatiivinen tutkimus espoolaisista peruskoululaisista kuraattoripalveluissa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pohjola, A. 2012. Tutkimukseen perustuva vaikuttavuus. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen S. (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 19 - 42.
- Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. 2. uudistettu painos. Helsinki: University Press.
- Raunio, K. 2010. Onko näyttöön perustuvalla käytännöllä tulevaisuutta sosiaalipalveluissa? Janus vol. 18 (4) 2010, 387 - 395.
- Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula L. 2009. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. 2. painos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Ruusuvuori J., Nikander, P & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori J., Nikander, P & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. 9 - 29.
- Rötsä, M.; Berglind, H.; Huovila, M.; Hyppönen, K.; Peksiö, T. & Mykkänen, J. 2016. Sosiaalihuollon valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen ja määrämuotoisen kirjaamisen toimeenpanohanke (Kansa-hanke). Hankesuunnitelma vuosille 2016-2020. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Salo, U. 2015. Simalabim, sisällön analyysi ja koodaamisen haasteet. 2015. Teoksessa Aaltonen, S. & Höglbacka, R. (toim.) Umpikujasta oivallukseen. Reflektiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 164. Tampere: University Press,
- Sipilä-Lähdekorpi, P. 2004. ”Hirveesti tekijänsä näköistä”. Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sipilä-Lähdekorpi, P. 2006. Ristiriitot ja onnistumisia. Koulukuraattorin työ Suomessa. Teoksessa Kurki, L.; Nivala, E. & Sipilä-Lähdekorpi, P. (toim.) Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Finn Lectura, 11 - 37.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Suhonen, A. 2010. Koulun sosiaalityön asiakastiedot. Teoksessa Väinälä, A.; Kärki, J.; Suhonen, A. & Väyrynen, R. (toim.) Selvitys palvelukohtaisista asiakastiedoista Lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan sekä koulun sosiaalityön tehtävissä. Yliopistopaino: Helsinki, 204 - 310.
- Talentia ry. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.
- Tapola-Haapala, M. 2011. Sosiaalityön ammattilaiset refleksiivisinä toimijoina: tutkimus erikoistumiskoulutuksesta Margaret Archerin teorian valossa. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Toikko, T. 2006. Asiakkaiden osallistuminen palveluiden kehittämiseen. Työpöytäkirja 3/2006, 13 - 22.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009a. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009b. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. KeVer-verkkolehti, vol 8, nro 2.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uusitetty painos. Helsinki: Tammi.

Töttö, P. 2006. Kriittinen realismi ja sosiaalitieteiden menetelmät. Teoksessa Kuusela, P. & Niiranen, V. (toim.) Realismin haaste sosiaalitieteissä. Kuopio: Unipress, 45 - 75.

Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa. Kehittämisryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:34. Helsinki: Opetus ja kulttuuriministeriö.

Väyrynen, S. 2012. Muutosta edistävät tekijät päihde- ja mielenterveyskuntoutuksessa. Asiakkaiden kokemuksia intensiivisen avokuntoutuksen vaikuttavuudesta. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen S. (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 271 - 300.

Wiss K, Halme N, Hietanen-Peltola M & Ståhl T. 2017. Perusopetuksen opiskeluhoollon tilannekuva 2017 - Yhdenvertaisuus haasteena yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä työssä. Tutkimuksesta tiiviisti 23, syyskuu 2017. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Sähköiset

Raunio, K. 2010b. Onko näyttöön perustuvalla käytännöllä tulevaisuutta sosiaalipalveluissa? Luento. Sosiaalipalvelujen arvioinnin tulevaisuusseminaari 15.9.2010 Jyväskylän yliopisto ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 19.4.2018. http://www.uta.fi/yky/sty/yhteystiedot/raunio/jla_npk_150910.pdf

Kuviot

Kuvio 1: Intensiivinen tuki kolmiportaisena prosessina	13
Kuvio 2: Perustuksen vaikuttavalle intensiiviselle tuelle	53
Kuvio 3: Vaikuttava intensiivinen tuki	60
Kuvio 4: Arviointidialogi	63
Kuvio 5: Yhteiset portaavat hyvinvointiin: Vaikuttava intensiivinen tuki.....	65

Taulukot

Taulukko 1: Haastateltavat ja tunnisteet	27
Taulukko 2: Teemojen ilmeneminen aineistossa	29
Taulukko 3: Aineiston informatiivisuus teemoittain	29

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko.....	79
Liite 2: Haastattelusopimus.....	82

Liite 1: Haastattelurunko

Teemahaastattelurunko

Aloitus ja taustatiedot

Aika, paikka, haastateltava, haastattelija

Tutkimushaastattelun tarkoitus ja tavoite (saada tietoa koulukuraattorityön kehittämiseksi)

Millä luokalla olit (/lapsesi oli) viime lukuvuonna?

Miten kuvailisit yhteistyötä, jota olet tehnyt koulukuraattorin kanssa?

1. Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutus

Kuvaile koulukuraattorin ja sinun välistä vuorovaikutusta?

Kuvaile mikä oli hyvää/ huonoa koulukuraattorin tavassa kohdata sinut?

Millaisista asioista huomasit, että sinua kuullaan/ kuunnellaan?

Millaisista asioista huomasit, että sinun sanomisilla ja tekemisillä on merkitystä?

2. Avoin ja määrämuotoinen kirjaaminen

Miksi kävit koulukuraattorin tapaamisissa?

Tekikö koulukuraattori kirjauksia tapaamisistanne?

Tiesitkö mitä asioita ja miksi kirjattiin?

Millaiseksi koit roolisi (Päärooli, sivurooli, katsoja, ulkopuolinen) koulukuraattorityöskentelyssä?

Saitko kirjauksia tai muuta sisältöä (tehtäviä) mukaasi tapaamisista? Miltä se tuntui?

Kuunneltiinko sinua palavereissa?

3. Vaikuttavuuden mahdollistavat työmenetelmät ja työntekijän osaaminen

Huomasitko työskentelyn aikana uusia mahdollisuuksia ratkaista ongelmia?

Millaisia työmenetelmiä/ tekemistä sisältyi tapaamisiin?

Kuvaile käyttämiänne työmenetelmiä (hyöty, haitta, kivaa, helppoa, vaikaa)?

Miten työmenetelmät valikoituivat käyttöönne?

Miten työmenetelmät auttoivat sinua tavoitteeseesi?

4. Työskentelyn tavoitteellisuus

Asetettiinko työskentelylle tavoitteita?

Asetitko itse tavoitteita?

Mitä tavoitteet merkitsivät sinulle?

5. Työskentelyn arviointi

Arvioitiinko tavoitteita? Savutettiin tavoitteita?

Miten tavoitteita arvioitiin? Miltä se tuntui?

Arvioitiinko työskentelyä, Miltä se tuntui?

Kuka arvioi ja mitä arvioitiin?

Sovittiinko työskentelyn lopuksi jatkosuunnitelmia tai seurantaa?

Ohjattiinko sinua uusien tukitoimien piiriin?

Apukysymykset:

Mitä hyvää työskentely sai aikaan?

Ratkesiko joku ongelma työskentelyn aikana?

Millaista hyötyä tai apua sinulle oli työskentelystä?

Mitkä asiat mahdollistivat onnistumisesi?

Mikä estivät onnistumistasi?

Mikä voisi olla työskentelyssä parempaa?

Mitä työskentelyssä tulisi kehittää?

6.Lopetus

Haluaisitko kysyä tai kertoa vielä jotain?

Kiitos.

Liite 2: Haastattelusopimus

Haastattelusopimus, opinnäytetyö	Marko Nyqvist, koulukuraattori
”Mistä on vaikuttava koulun sosiaalityö tehty?”	Hollolan kunta, Kankaan koulu
Laurea ammattikorkeakoulu: Sosionomi ylempi amk	marko.nyqvist@hollola.fi

Kerään teemahaastattelulla asiakkailta tietoa koulukuraattorin yksilökohtaisen intensiivisen tuen vaikuttavuuden mahdollistavista elementeistä. Keskiössä tutkimusasetelmassa ovat asiakkaiden näkemykset intensiivisestä tuesta. Haastattelun on teemat perustuvat sosiaalityön tutkimukseen asiakasprosessien vaikuttavuudesta. Tavoitteena on kerätä tutkimusaineisto, joka mahdollistaa kuraattorityön kehittämisen ja intensiivisen tuen vaikuttavuuden tarkastelun.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavalla on oikeus kieltäytyä vastaamasta hänelle esitettyyn kysymykseen tai keskeyttää halutessaan haastattelu. Haastattelu kestää noin puoli tuntia. Haastattelu nauhoitetaan ääninauhalle. Ääninauhalta haastattelu litteroidaan (kirjoitetaan) tekstitiedostoksi. Haastattelussa tuotettua äänitallennetta käsittelee vain tutkielman tekijä ja litteroija(t). Minua tutkielman tekijänä ja litteroijia sitoo haastatteluaineiston yksilöitävien tietojen osalta vaitiolositoumus.

Litteroinnin yhteydessä haastateltavien ja haastatteluissa esille tulevien muiden henkilöiden nimet poistetaan. Tarvittaessa muutetaan tai poistetaan myös paikkatietoja ja muita tietoja niin, ettei tutkimushaastatteluun osallistuneiden henkilöiden tunnistaminen ei ole mahdollista. Tutkielman julkaisemisen jälkeen haastatteluissa kertyneet ääninauhat tuhoetaan. Tutkielman julkaisun jälkeen ääninauhoista tehdyt litteroidut tekstitiedostot säilytetään mahdollista jatkotutkimusta varten viisi vuotta, jonka jälkeen ne tuhoetaan.

Haastattelussa esille tulleet asiat raportoidaan julkaistavassa opinnäytetyössä tavalla, jossa haastateltavia henkilöitä tai muita haastattelussa mainittuja yksittäisiä henkilöitä ei voi tunnistaa. Julkaistavaan opinnäytetyöhön sisällytetään suoria otteita haastatteluista. Haastatteluoitteiden yhteydessä mainitaan tunnistetietona haastateltavan sukupuoli, luokka-aste ja rooli (oppilas/ vanhempi).

Annan lupani huollettavani haastattelemiseen:

_____ :ssa _____.2017: _____